

**Afghanistan, strijdtoneel van de Koude Oorlog tussen de
Verenigde Staten en de Sovjet-Unie (1979-1989)**

Het gebruik van psychologische operaties, binnen het kader van het strategisch narratief

A.W. Jolink

4301684

Universiteit Utrecht

Masterscriptie

Internationale betrekkingen in historisch perspectief

Dr. C.P.M. Klep

26.182 woorden

's-Gravenhage, 30-04-2016

Inhoudsopgave

<i>Inleiding</i>	4.
<i>Historiografie</i>	6.
<i>Psychologische operaties</i>	8.
<i>Manipulatie van de doelgroep</i>	10.
<i>Varianten van PSYOPS-producten</i>	11.
<i>Materiaal</i>	12.
<i>Methode</i>	13.
<i>Opzet</i>	15.
<i>H.1 Afghanistan</i>	16.
1.1 <i>De geschiedenis van Afghanistan</i>	17.
1.2 <i>Britse en Russische imperiale belangen in Afghanistan</i>	18.
1.3 <i>Toenadering door de Sovjet-Unie</i>	18.
1.4 <i>De communistische Volksdemocratische Partij van Afghanistan</i>	19.
1.5 <i>De Russische invasie van Afghanistan</i>	20.
1.6 <i>Reacties op de invasie</i>	23.
<i>H.2 De Sovjets in Afghanistan</i>	25.
2.1 <i>PSYOPS en propaganda in Afghanistan</i>	25.
2.1.1 <i>Communicatie-PSYOPS</i>	26.
2.1.2 <i>Print-PSYOPS</i>	28.
2.1.3 <i>Broadcast-PSYOPS</i>	29.
2.2 <i>De reactie van de Sovjets op Amerikaanse propaganda in Afghanistan</i>	31.
2.3 <i>Sovjetpropaganda in politieke-oorlogsvoering</i>	33.
2.4 <i>De reactie van de Sovjets op Amerikaanse propaganda in politieke-oorlogsvoering</i>	36.
<i>H.3 De Amerikanen in Afghanistan</i>	40.
3.1 <i>PSYOPS en propaganda in Afghanistan</i>	40.
3.1.1 <i>Communicatie-PSYOPS</i>	43.
3.1.2 <i>Print-PSYOPS</i>	43.
3.1.3 <i>Broadcast-PSYOPS</i>	44.
3.2 <i>De reactie van de Amerikanen op Sovjetpropaganda in Afghanistan</i>	46.
3.3 <i>Amerikaanse propaganda in politieke-oorlogsvoering</i>	48.
3.4 <i>De reactie van de Amerikanen op Sovjetpropaganda in politieke-oorlogsvoering</i>	50.
3.4 <i>De rol van Europa in politieke-oorlogsvoering</i>	51.
<i>H.4 Het Naderende einde van een desastreuze oorlog in Afghanistan</i>	55.
4.1 <i>Michael Gorbatsjov en de terugtrekking van de Sovjetroepen</i>	56.
4.2 <i>'National reconciliation'</i>	57.

4.3 PSYOPS en propaganda.....	58.
4.4 Genève-onderhandelingen tussen Afghanistan, Pakistan, Sovjet-Unie en Verenigde Staten ...	60.
4.5 De visie van de Verenigde Staten op het naderende einde van de oorlog	62.
Conclusie.....	65.
Literatuurlijst	71.
Gedrukte primaire bronnen.....	71.
Gedrukte secundaire bronnen	71.
Elektronische bronnen.....	73.

Lijst van tabellen en figuren

Tabel 1. Varianten van PSYOPS-producten van de Verenigde Staten.....	11.
Tabel 2. Overzicht van het gebruikte bronmateriaal.....	12.
Figuur 1. Etnische groeperingen in Afghanistan in 1979	16.

Inleiding

‘All military action is intertwined with psychological forces and effects’.¹

– Clausewitz, *On War*, 1827.

De aanslagen van 11 september 2001 vormen het begin van de lange *War on Terror* die vooral plaatsvond in het Midden-Oosten. De Verenigde Staten waren vastberaden te laten zien dat ze de aanval op hun vrijheid wilden weerstaan en de daders zouden wreken. Onder de naam *Enduring Freedom* begon op 7 oktober 2001 een asymmetrische oorlog tussen een Westerse coalitiemacht en een niet-statelijke vijandige actor, de Taliban in Afghanistan.

Tweeëntwintig jaar eerder was in Afghanistan een andere oorlog begonnen. Sovjetroepen vielen op 27 december 1979 het land binnen waarbij zij, volgens de Sovjets op uitnodiging van de Afghaanse regering, de strijd aangingen met de rebellerende groeperingen (de Moedjahedien) in het land. Direct na de invasie werd de Sovjetinmenging door de Verenigde Naties veroordeeld en zouden de Verenigde Staten de islamitisch fundamentalistische Moedjahedien gaan steunen met heimelijke wapenleveranties in hun strijd tegen de Sovjets. Er werd in totaal voor meer dan drie miljard dollar aan wapens voor de Moedjahedien naar Afghanistan verscheept. Nadat de Sovjet-Unie in 1989 haar troepen had teruggetrokken, begonnen de verschillende oppositiegroepen van de Moedjahedien elkaar in een burgeroorlog te bestrijden. In 1994 werd de communistische regering in Afghanistan ten val gebracht en ontstond er een machtsvacuüm waarin de fundamentalistische Taliban in 1996 de macht greep. Het was onder dit bewind dat ook de terroristische organisatie Al Qaida zich onder de leiding van Osama bin Laden (1957-2011) verder ontwikkelde en Afghanistan een *safe haven* werd voor allerlei terroristische groeperingen. Deze aanvankelijk door de Amerikanen gesteunde Moedjahedien zouden zich in de jaren na 1989 ontwikkelen tot zeer fundamentalistische strijders die gelieerd waren aan de Taliban of Al Qaida.²

Al in 1993 schreef Samuel Huntington een artikel in *Foreign Affairs* over de botsing tussen beschavingen (*Clash of Civilizations*) waarin niet langer staten tegenover elkaar zouden staan, maar met andere beschavingen in conflict waren.³ In plaats van ideologische of economische redenen zouden culturele verschillen de basis vormen voor toekomstige conflicten. Dit idee werd verder uitgewerkt in zijn boek dat drie jaar later zou uitkomen.⁴ Met de aanslagen van 11 september kregen de opvattingen van Huntington een steeds breder draagvlak toen het christelijke Westen pal tegenover de islamitische wereld leek te staan. Ook vandaag de dag is zijn boek nog altijd relevant gezien de voortdurende strijd tegen terroristische organisaties als Islamitische Staat, Al Qaida, Jabat Al-Nusra, Boko Haram en Al Shabaab.

¹ C. von Clausewitz, *On war. Book II. On the theory of war*, Vert. M. Howard en P. Paret (New York 1993) 156-157.

² M. Burleigh, *Bloed en woede. Een culturele geschiedenis van het terrorisme*, Vert. R. Fagel e.a. (Londen 2008) 442-443.

³ S.P. Huntington, ‘The clash of civilizations?’, *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 3 (1993) 22-49, aldaar passim.

⁴ S.P. Huntington, *The clash of civilizations and the remaking of world order* (Londen 1996) passim.

Huntington ziet de Sovjetinmenging in Afghanistan als een transitieoorlog die van een conventionele oorlog veranderde in een *clash of civilizations*. Hij meent dat de oorlog in Afghanistan was begonnen als een poging van de Sovjets om een satellietstaat te behouden, maar veranderde in het strijdtoneel van de Koude Oorlog toen de Verenigde Staten begonnen met militaire steun aan de Moedjahedien, en zich daarmee, evenals de Sovjets, mengden in een interne stammenstrijd op Afghaanse bodem. Voor Amerikanen was de Sovjetnederlaag in 1989 de meest in het oog springende overwinning van de Koude Oorlog op de Sovjets. Voor de rebellen was het, aldus Huntington, een eerste succesvolle overwinning op een buitenlandse mogendheid en een zege voor de islam.⁵ Na de terugtrekking van de Sovjetroepen veranderde het conflict echter in een burgeroorlog.

Vandaag de dag weten terroristische organisaties niet alleen met geweld maar met name ook op communicatiegebied strijd te leveren. Al Qaida en Islamitische Staat weten bijvoorbeeld via diverse (sociale) mediakanalen een sterk strategisch narratief op te zetten. Het gaat hierbij om het beïnvloeden, dan wel manipuleren van volgelingen, de tegenstander en de internationale publieke opinie. Ook staten proberen in de strijd tegen terroristische organisaties het thuisfront, maar ook de lokale bevolking te beïnvloeden.⁶

Veel wetenschappers plaatsen het begin van deze strategische communicatie (*StratCom*) aan het einde van de Koude Oorlog, waarna hernieuwde aandacht voor ‘*wars of choice*’ en ‘*counterinsurgency*’-operaties het belang van een publiek draagvlak verder deed toenemen.⁷ De toonaangevende wetenschapper op dit gebied is Lawrence Freedman, die met *Strategy, a history* (2013) zijn zeer omvangrijke *magnum opus* voor het wetenschappelijke debat over strategisch narratief heeft geschreven.⁸ Het strategisch narratief zijn verhaallijnen die staten en organisaties construeren om de oorzaak, de belangen en het einddoel van een militaire missie te verklaren en te legitimeren.⁹ Volgens Freedman biedt het strategisch narratief een manier om ideeën en vraagstukken te framen en is het pas effectief als de waarden, belangen en vooroordelen van de doelgroep er hun weerklank in vinden.¹⁰ Het strategisch narratief is tevens het leidende kader waarbinnen informatieoperaties, zoals psychologische operaties (PSYOPS), plaatsvinden.¹¹ Freedman beargumenteert dat succes in hedendaagse missies steeds minder afhangt van operaties op het slagveld maar meer van hoe de publieke opinie, zowel thuis

⁵ Huntington, *The clash of civilization*, 246-247.

⁶ G.R. Dimitriu, ‘Winning the story war: Strategic communication and the conflict in Afghanistan’, *Public Relations Review*, Vol. 38, No. 2 (2012) 195-207, aldaar 195; Een recente uitzending van het VPRO televisieprogramma ‘Tegenlicht’ laat zien dat in de strijd van de Islamitische Staat het media-offensief misschien wel van even groot belang als militaire oorlogsvoering is. Zie: *Cyberjihad*, VPRO-programma ‘Tegenlicht’, uitzending van 10-04-2016. http://www.npo.nl/vpro-tegenlicht/10-04-2016/VPWON_1246112 (laatst geraadpleegd op 20-04-2016).

⁷ G.R. Dimitriu en B. de Graaf, ‘De missie in Uruzgan als strategisch narratief’, *Atlantisch Perspectief*, Vol. 35, No. 8 (2011) 9-15, aldaar 10.

⁸ L. Freedman, *Strategy: A history* (Oxford 2013).

⁹ Dimitriu en De Graaf, ‘De missie in Uruzgan’, 11.

¹⁰ Dimitriu, ‘Winning the story war’, 197.

¹¹ T.E. Nissen, ‘#Getusedtolosingcontrol. Social media, strategic narratives and stratcom’, *The Three Swords Magazine*, Vol. 28 (2015) 45-49, aldaar 48.

als in het inzetgebied, de missie en de uitvoering daarvan beoordeelt.¹² Hoewel de term na de Koude Oorlog – en voornamelijk na de aanslagen op 11 september – pas echt aan invloed in het politieke en militaire debat won, was al met de oorlog in Vietnam (1955-1975) aangetoond dat publieke opinie een grote rol hoorde te spelen in het Amerikaanse buitenlandbeleid. De Verenigde Staten wist de lokale bevolking in Vietnam niet achter zich te krijgen omdat er geen alternatief voor het communistische narratief werd geboden.¹³

Interessant is dat de Sovjetoerlog in Afghanistan van 1979 tot 1989 zich volgens Huntington op een breekpunt bevond, waarna een nieuwe vorm van oorlog tussen botsende beschavingen opkwam. Hoewel Freedman zich wel uitsprekt over de Vietnamoorlog en de rol van publieke opinie, plaatst ook hij het begin van de grote rol voor het strategisch narratief aan het eind van de Koude Oorlog. Over de rol van strategisch Sovjet-narratief in de oorlog in Afghanistan spreekt hij niet. In dit onderzoek wordt beargumenteerd dat er door de Sovjets en Amerikanen wel degelijk al *tijdens* de Koude Oorlog in de zin van een strategisch narratief aandacht werd besteed aan het beïnvloeden van de tegenstander, de lokale bevolking in Afghanistan en het thuisfront. Meer in het bijzonder: de vraag die in deze scriptie wordt beantwoord is *in hoeverre het gebruik van psychologische operaties, binnen het kader van het strategisch narratief, de rol van de Sovjets en Amerikanen in Afghanistan van 1979 tot 1989 heeft beïnvloed*. Daarbij wordt voornamelijk ingegaan op de instrumenten, vorm, inhoud en wijze van de verspreiding van psychologische operaties. Tevens worden PSYOPS en propaganda in Afghanistan enerzijds en propaganda in politieke-oorlogsvoering anderzijds apart besproken. PSYOPS zijn psychologische operaties om het gedrag van het doelpubliek te beïnvloeden. Propaganda is een onderdeel van PSYOPS en bevat opzettelijk misleidende informatie, gericht tegen een (potentiële) vijand. Politieke-oorlogsvoering is het gebruik van politieke middelen en diplomatieke druk om de tegenstander te beïnvloeden. Alle drie de termen worden later in de inleiding nog uitgebreid behandeld.

Historiografie

De literatuur over de Sovjetinmenging in Afghanistan is buitengewoon omvangrijk. Veel auteurs hebben de gewelddadige rol van de Sovjets in het land beschreven en zich gericht op de militaire operaties van de buitenlandse ‘agressor’. Ook de rol van de Amerikanen, vooral als financiële ondersteuners van de rebellentroepen, is herhaaldelijk beschreven. Er bestaat echter een zekere lacune in de geschiedschrijving over de rol van psychologische operaties ten tijde van de Sovjetinvasie in Afghanistan. Zo geeft Thomas Barfield in *Afghanistan, a cultural and political history* (2010) een breed beeld van de moderne geschiedenis van Afghanistan vanaf de 18e eeuw, maar worden de psychologische operaties van de Sovjets ten tijde van en na de invasie niet genoemd.¹⁴ Rodric Braithwaite geeft in *Afgantsy, the Russians in Afghanistan 1979-1989* (2011) een duidelijke weergave van de

¹² Dimitriu, ‘Winning the story war’, 196.

¹³ Ibidem, 196.

¹⁴ T. Barfield, *Afghanistan. A cultural and political history* (Princeton en Woodstock 2010) passim.

omstandigheden waarin de Sovjettroepen moesten vechten.¹⁵ Het gaat in op de realiteit van het slagveld en over de veranderende publieke opinie in het thuisland. Er wordt echter nauwelijks gesproken over de beïnvloeding van het volk door het gebruik van communicatiemiddelen. Een auteur die dat wel doet is Edward Girardet in *Afghanistan: The Soviet War* (1985).¹⁶ Door zijn persoonlijke observaties als correspondent in Afghanistan ten tijde van de Sovjetbezetting weet hij een levendig beeld te schetsen van de oorlog en gaat hij veel dieper in op de gevolgen van de buitenlandse invasie voor Afghanistan. Hij spreekt over de controle die er op de media en radio ontstond en over de invloed van de Sovjets op het educatiesysteem en het leger. Een ander gedetailleerd werk over de rol van strategisch narratief en publiek draagvlak van de Sovjets in Afghanistan is *Media and the politics of failure* (2006).¹⁷ Hierin zet Laura Roselle de communicatiestrategieën van de Amerikanen in de Vietnamoorlog tegenover de strategieën van de Sovjets in Afghanistan en gaat hoofdzakelijk in op het gebruik van televisie als medium voor het creëren van politiek draagvlak. Bruce Riedel spreekt in *What we won* (2014) over de ‘bijna heroïsche rol’ van de Amerikanen in het verslaan van de Sovjet-Unie, het inluiden van het einde van de Koude Oorlog én het neerhalen van het IJzeren Gordijn, zonder ook maar één *boot on the ground* te zetten.¹⁸ Het boek gaat over de verschillende partijen en over de rol van de Amerikaanse presidenten Carter (r. 1977-1981) en Reagan (r. 1981-1989). Echter, wat de rol was van psychologische operaties binnen de veiligheidsdiensten wordt nauwelijks behandeld. Het werk van Panagiotis Dimitrakis *The secret war in Afghanistan* (2013) doet dat wel. Op basis van Amerikaanse, Britse en Russische bronnen heeft hij de rol van de buitenlandse geheime inlichtingendiensten in Afghanistan uiteengezet.¹⁹

Het begrip psychologische operaties (PSYOPS) is veelvuldig beschreven. Zowel recente ontwikkelingen op het gebied van media, asymmetrische oorlogvoering en terrorisme, als de globalisering van technologie en informatiesystemen hebben het belang van PSYOPS bij militaire operaties vergroot.²⁰ Zoals later in de inleiding te lezen is, zijn PSYOPS een belangrijk onderdeel van informatieoperaties voor het Amerikaanse Department of Defense (DoD) en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). Maar ook eerder in de geschiedenis werden psychologische operaties en publieke opinie als invloedrijke machtsinstrumenten ingezet. Christopher Paul schrijft in *Information Operations. Doctrine and Practice* (2008) dat ideeën over het winnen van oorlog door andere middelen dan militair geweld al vanaf de oudheid voorkwamen.²¹ Hij meent dat het begrip psychologische

¹⁵ R. Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan 1979-89* (Londen 2011) passim.

¹⁶ E.R. Girardet, *Afghanistan: The Soviet war* (Beckenham en Surry Hills 1985) passim.

¹⁷ L. Roselle, *Media and the politics of failure. Great powers, communication strategies, and military defeats* (New York en Houndmills 2006) passim.

¹⁸ B. Riedel, *What we won. America's secret war in Afghanistan. 1979-1989* (Washington 2014) passim.

¹⁹ P. Dimitrakis, *The secret war in Afghanistan. The Soviet Union, China and the role of Anglo-American intelligence* (Londen en New York 2013) passim.

²⁰ *TNO-rapport. TNO-DV 2006 A211. Psychologische operaties: de theorie van gedragsbeïnvloeding*, TNO Defensie en Veiligheid (hierna: TNO D&V) (2006) 1-49, aldaar passim; *Military decision on MC 402/1. NATO military policy on psychological organisations (PSYOPS)*, Secretary General of the North Atlantic Treaty Organisation (hierna: SG NATO) (2003) i-15, aldaar 2.

²¹ C. Paul, *Information operations. Doctrine and practice. A reference handbook* (Westport en Londen 2008) passim.

oorlogvoering – de voorloper van psychologische operaties – voor het eerst werd gebruikt in 1920 maar pas 1945 voor het eerst onder deze noemer werd uitgevoerd. Psychologische oorlogvoering ging ten tijde van de Tweede Wereldoorlog vooral over propagandacampagnes, het verspreiden van misleidende informatie en het in omloop brengen van pamfletten om burgers en troepen te beïnvloeden. Veel van de vroegere PSYWAR-onderdelen, zoals het uitzenden van radioprogramma's, maken nu nog steeds deel uit van PSYOPS.²² Ook Terence H. Qualter spreekt in *Propaganda and Psychological Warfare* (1962) over psychologische oorlogvoering in de twintigste eeuw.²³ Hij meent dat psychologische oorlogvoering zich in de Sovjet-Unie en in Duitsland al na de Eerste Wereldoorlog had ontwikkeld als een aparte expertise. Hij schrijft een grote rol toe aan de communistische en nazistische ideologieën in de ontwikkeling van psychologische oorlogvoering. Wel meent Qualter dat het begrip sinds 1945 een transformatie heeft ondergaan. Het Sovjetbeleid werd realistischer doordat de wens van een communistische wereldrevolutie definitief werd opgegeven. Het beleid richtte zich vooral op de macht van het eigen rijk, de bescherming van omliggende landen tegen externe vijanden en het steunen van de ontwikkeling van communistische bewegingen in andere landen. Het Amerikaanse beleid was volgens Qualter vooral doordrenkt met anticommunistische hysterie waardoor blunders werden gemaakt en weinig sterke psychologische drukmiddelen konden worden ontwikkeld.²⁴ Het boek van Qualter gaat echter niet in op de Russische invasie of de Amerikaanse geheime inmenging in Afghanistan.

In dit onderzoek zal getracht worden deze historiografische lacune op te vullen door gericht te kijken naar de rol van psychologische operaties en propaganda in zowel de Russische invasie als de Amerikaanse inmenging in Afghanistan tussen 1979 en 1989. Hoe legitimeerden de Sovjets de invasie tegenover het Afghaanse volk, hoe poogden zij de situatie naar hun hand te zetten en het land te 'Sovjetiseren'? In hoeverre maakten psychologische operaties deel uit van de geheime inmenging van de Amerikanen in Afghanistan? En hoe wisten de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten de internationale gemeenschap en de tegenstander te beïnvloeden met politieke-oorlogsvoering?

Psychologische operaties

Voor het formuleren van de definitie van *psychologische operaties* (PSYOPS) is gebruik gemaakt van acht verschillende bronnen, waaronder de definitie van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de definitie van het Ministerie van Defensie van de Verenigde Staten.²⁵ Voor dit onderzoek zal de volgende definitie van PSYOPS worden gehanteerd:

²² Paul, *Information operations*, 11.

²³ T.H. Qualter, *Propaganda and psychological warfare* (New York 1962) passim.

²⁴ Qualter, *Propaganda and psychological warfare*, 104-129.

²⁵ *North Atlantic Treaty Organisation. Allied joint doctrine for psychological operations*, Ministry of Defence of the United Kingdom (hierna: MoD UK) (2014) 1.1 – De NAVO hanteert het begrip PSYOPS als volgt: 'planned activities using methods of communication and other means directed at approved audiences in order to influence perceptions, attitudes and behavior, affecting the achievement of political and military objectives'; *Field Manual. FM 3-05.301. Psychological operations tactics, techniques and procedures*, United States Department of Army (hierna: US DoA) (2003) 1.1 – De Verenigde Staten formuleert het als volgt: 'PSYOP are planned operations that convey selected information and indicators to foreign target

PSYOPS zijn georganiseerde psychologische operaties waarbij gebruik wordt gemaakt van diverse communicatiemiddelen om het gedrag en de percepties van het doelpubliek te beïnvloeden, ten gunste van de eigen politieke en militaire doelstellingen.

Het DoD omschrijft vijf taken voor psychologische operaties.²⁶ Ten eerste hebben PSYOPS tot doel buitenlandse bevolkingsgroepen te beïnvloeden, door informatie over te brengen om zo de houding en het gedrag te veranderen. PSYOPS kunnen de moraal en de doelmatigheid van de vijand verminderen door het scheppen van twijfel en afvalligheid binnen hun eigen kringen.²⁷ Ook kan het de inmenging van burgers in het conflict verlagen, onbedoelde schade (*collateral damage*) minimaliseren en lokale steun voor de operaties verhogen.²⁸ Ten tweede adviseren PSYOP-troepen de legercommandant over de psychologische effecten en consequenties van geplande militaire operaties. De doelgroep moet uitgebreid worden onderzocht en worden doorgrond. Er moet sprake zijn van een behoorlijk achtergrondonderzoek naar de culturele, sociale, politieke of religieuze context van de doelgroep. Zonder gedegen kennis van gedrag is men niet in staat tot effectieve PSYOPS en kan het zelfs onverwachte gevolgen hebben of leiden tot een tegenovergesteld effect.²⁹ Ten derde behoort ook het leveren van informatie aan buitenlandse bevolkingsgroepen tot de taken van psychologische operaties. Deze informatie is bedoeld als steun voor humanitaire ondernemingen, het verlichten van leed, het herstellen of versterken van legitimiteit en het handhaven of herstellen van de openbare orde. Ten vierde dienen PSYOP-troepen als de stem van de legercommandant, om zo de goede bedoelingen aan de bevolking over te dragen, en de geloofwaardigheid van de missie te bestendigen. Het succes van PSYOPS hangt af van de mate van geloofwaardigheid bij de doelgroep. Om het PSYOP-product goed bij de doelgroep te laten overkomen, moet er gebruik worden gemaakt van ‘absolute feiten’ en een geloofwaardige *messenger*. Tot slot hebben PSYOPS tot doel om vijandelijke propaganda, vertekende beelden en desinformatie tegen te spreken, om de eigen vriendelijke intenties uit te dragen en ondernomen acties positief over te brengen op de buitenlandse doelgroep. Deze vijf taken corresponderen grotendeels met het belangrijkste subonderdeel van PSYOPS, namelijk propaganda, welke door het DoD wordt gedefinieerd als:

audiences (TAs) to influence their emotions, motives, objective reasoning, and ultimately, the behavior of foreign governments, organizations, groups, and individuals. The purpose of all PSYOP is to create in neutral, friendly or hostile foreign groups the emotions, attitudes or desired behavior that support the achievement of U.S. national objectives and the military mission’; *Field Manual. FM 3-05.30. Psychological operations*, United States Department of Army (hierna: US DoA) (2005); *TNO-DV 2006 A211*, TNO D&V; *Military decision on MC 402/1*, SG NATO; *Joint publication 3-13.2. Psychological operations*, United States Department of Defense (hierna: US DoD) (2010); Paul, *Information operations*; A. Munoz, *U.S. military information operations in Afghanistan. Effectiveness of psychological operations 2001-2010* (Santa Monica 2012).

²⁶ *FM 3-05.30*, US DoA, 1.3.

²⁷ *Military decision on MC 402/1*, SG NATO, 3-4.

²⁸ *Joint publication 3-13.2*, US DoD, I.5.

²⁹ *TNO-DV 2006 A211*, TNO D&V, 38.

Opzettelijk incorrecte of misleidende informatie, gericht tegen een (potentiële) vijand om zo elke vorm van nationale macht – informatieel, politiek, militair of economisch – te beïnvloeden en te verstoren.³⁰

Counterpropaganda moet vijandelijke propaganda analyseren en op een juiste manier tegenspreken. Alleen als de counterpropaganda geloofwaardig is, zal het juiste effect worden gecreëerd.³¹

Naast psychologische operaties om buitenlandse bevolkingsgroepen of de vijand te beïnvloeden, kan er ook sprake zijn van beïnvloeding door propaganda in politieke-oorlogsvoering. Politieke-oorlogsvoering is het gebruik van politieke middelen om een tegenstander te dwingen om te doen wat de uitvoerder verlangt. Politieke-oorlogsvoering kan worden gecombineerd met geweld, economische druk en diplomatieke druk, maar wordt voornamelijk ondersteund door het gebruik van teksten, afbeeldingen en andere vormen van propaganda en PSYOPS. Politieke-oorlogsvoering wordt meestal uitgevoerd door staten of de generale staf van de betrokken krijgsmachten en is zowel gericht op de vijand als op de internationale publieke opinie.³² Hoewel propaganda een onderdeel vormt van PSYOPS wordt in dit onderzoek propaganda afzonderlijk geformuleerd. In politieke-oorlogsvoering wordt namelijk minder gesproken over PSYOPS en meer over propaganda.

Manipulatie van de doelgroep

Het manipuleren van de doelgroep via PSYOPS is zowel gericht op de bevolking in het doelland als op de tegenstander. De bevolking valt te beïnvloeden door de tegenstander van de lokale bevolking in kwaad daglicht te stellen. Zo kan worden ingespeeld op de beeldvorming van ‘de vijand’ bij de bevolking. In een studie van Elgin Brunner, *Foreign security, policy, gender and US military identity* (2013), gaat deze in op de rol van Amerikaanse en NAVO-PSYOPS in pamfletten in Irak (1991 & 2003), Somalië, Kosovo en Afghanistan. Daarbij komen een aantal thema’s naar voren. Ten eerste wordt de vijand beschuldigd van het veroorzaken van de conflicten in het land en van het in het gevaar brengen van de levens van de bevolking. Een tweede thema is het afschilderen van dictators en terroristenleiders en andere individuele vijanden als enerzijds ‘wreed en kwaadaardig’ en anderzijds als ‘lafaards’. Een derde onderwerp is het betrekken van familieleden van de tegenstander in een poging de vijandige leider verder te demoniseren. Tot slot wordt de vijand bekritiseerd om het misbruiken van religie voor militaire doeleinden.³³

Naast de beeldvorming over de vijand wordt de bevolking volgens Brunner ook gemanipuleerd door weloverwogen berichtvorming over de Amerikaanse en Europese rol in conflicten. Deze berichten bevatten onderwerpen als het ‘helpen van de bevolking’ en het ‘beëindigen van het wrede optreden van de kwaadaardige leiders’. Ook wordt geprobeerd de bevolking te overtuigen van de vooruitgang die na

³⁰ FM 3-05.301, US DoA, 11.3. Originele quotatie: ‘Propaganda is intentionally incorrect or misleading information directed against an adversary or potential adversary to disrupt or influence any sphere of national power – informational, political, military or economic’.

³¹ NATO. *Allied joint publication 3.10.1*, MoD UK, 1.8-1.9.

³² P.A. Smith Jr., *On political war* (Washington 1989) 3-5.

³³ E.M. Brunner, *Foreign security policy, gender, and the US military identity* (Houndmills 2013) 116-122.

een bepaalde periode van aanwezigheid was geboekt. Ten derde wordt getracht de moraal onder de bevolking te verhogen door op te roepen tot eenheid, tolerantie en de wil om vooruit te kijken.³⁴ Door de vijand in een kwaad daglicht en de eigen macht in een goed daglicht te stellen worden bevolkingsgroepen gemanipuleerd. Dit principe van *self-othering* wordt ook gebruikt om de vijandelijke troepen te manipuleren.

Bij de manipulatie van vijandelijke troepen wordt er enerzijds de nadruk gelegd op de overgave aan de tegenstander en anderzijds op het ontmoedigen van de vijandelijke strijders. Voorbeelden hiervan zijn het verstoren van aanvoerlijnen en het verhogen van angst onder de strijders, maar ook het benadrukken dat de strijders thuis harder nodig zijn en de leiders de trouw van de soldaten niet waardig zijn.³⁵ Al deze vormen van manipulatie via PSYOPS en propaganda zullen in mijn onderzoek een belangrijke rol spelen. Net als bij Brunner is hierin onderscheid gemaakt in PSYOPS gericht op de Afghaanse bevolking en in propaganda gericht op de vijand als deel van politieke-oorlogsvoering.

Varianten van PSYOPS-producten

Er bestaan verschillende varianten van PSYOPS-producten. De *field manual* van het DoD verstaat onder PSYOPS de producten die in tabel 1 staan weergegeven. Hierbij worden de desbetreffende producten onderverdeeld in oorlogs-gerelateerde psychologische operaties en andere vormen van militaire operaties. Het doel van de operaties is verschillend en varieert van het eigenlijke voeren en winnen van oorlogen, het afschrikken van oorlog en het vinden van een politieke oplossing, tot het behartigen van de vrede.³⁶

Tabel 1. Varianten van PSYOPS-producten van de Verenigde Staten

Military operations	General US Goals	Psyop/Psyact examples
War	Fight and win war	Loudspeakers Leaflet drops Radio Programming Face-to-face communication
Military operations, other than war	Deter war and resolve conflict	Training host nation forces Information pamphlets Television spots
	Promote peace	Comic books / novelty items Newspapers Magazines Handbills Posters

Bron: *Field Manual. FM 3-05.301. Psychological operations tactics, techniques and procedures*, United States Department of Army (hierna: US DoA) (2003).

In dit onderzoek zal de nadruk worden gelegd op het effect van drie verschillende concrete soorten PSYOPS op de doelgroep. Ten eerste zullen posters, brochures, informatiepamfletten en tijdschriften

³⁴ Brunner, *Foreign security policy*, 129-130.

³⁵ *Ibidem*, 126-128.

³⁶ *FM 3-05.301*, US DoA, 1.2.

worden geclusterd onder *print*-PSYOPS. Ten tweede zullen radio, televisie en video worden samengevoegd onder *broadcast*-PSYOPS. Tot slot zullen *face-to-face* communicatie en het trainen van nationale troepen worden behandeld onder communicatie-PSYOPS. Per cluster zal worden onderzocht hoe deze PSYOPS werden uitgevoerd, welke soorten PSYOPS werden ingezet en welke effecten die teweegbrachten.

Materiaal

In dit onderzoek wordt gekeken naar hoe Russische, Amerikaanse en Britse overheidsdocumenten de rol van psychologische operaties en propaganda in Afghanistan en in de politieke-oorlogsvoering hebben beschreven in de periode van 1979 tot en met 1989. De archieven die voor dit onderzoek zijn bekeken zijn het *Wilson Center Cold War International History Project* (CWIHP), de *Freedom of Information Act* (FOIA) *Electronic Reading Room* van het CIA-archief, de *Margaret Thatcher Foundation* (MTF) en het *National Security Archive* (NSA). Hierbij is zowel gebruik gemaakt van zoektermen zoals ‘Afghanistan’, ‘psychological operations’, ‘propaganda’, ‘radio’ en ‘leaflets’ in digitale zoekmachines, als van het integraal doorzoeken van bestaande collecties. Deze zoektermen zijn zo gekozen dat zij een breed beeld kunnen schetsen over het gebruik van PSYOPS en propaganda door de Sovjets en Amerikanen in Afghanistan en in politieke-oorlogsvoering. In totaal zijn er 737 documenten bekeken waarvan er uiteindelijk 217 nuttig bleken voor dit onderzoek.

Tabel 2. Overzicht van het gebruikte bronmateriaal.³⁷

Archief	Collectie	Zoekterm	Uitkomst	Nuttig
Wilson Center Cold War International History Project	‘Soviet Foreign Policy’ ‘Soviet Invasion in Afghanistan’ ‘United States Soviet Relations’ ‘Mitrokhin Archive’ ‘Intelligence Operations in the Cold War’	Leaflets; Radio; Propaganda; Psychological operations	554	120
Freedom of Information Act Electronic Reading Room CIA	‘Reagan Collection’ Diversen	Afghanistan; Propaganda; Psychological operations	32*	32
Margaret Thatcher Foundation	-	Afghanistan; Soviet	144	36
National Security Archive	‘The Soviet Experience in Afghanistan’ ‘US Analysis of the Soviet War in Afghanistan’ ‘Documentation on Early Cold War U.S. Propaganda Activities in the Middle East’	-	39	29
Totaal			737	217

* Dit getal is afwijkend van het daadwerkelijke aantal zoekresultaten (564), omdat het overgrote deel nog niet openbaar is gemaakt en daarom niet inzichtelijk is.

³⁷ Voor dit onderzoek zijn de volgende archieven geraadpleegd: het Wilson Center Cold War International History Project (hierna: CWIHP) voor de collecties ‘Soviet Foreign Policy’ (hierna: SFP), ‘Soviet Invasion in Afghanistan’ (hierna: SIA), ‘United States Soviet Relations’ (hierna: US SR), ‘Mitrokhin Archive’ (hierna: MA) en ‘Intelligence Operations in the Cold War’ (hierna: IOCW). Zie: <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collections>; De Freedom of Information Act Electronic Reading Room CIA (hierna: FOIA CIA) voor de ‘Reagan Collection’ (hierna: RC) en diverse zoektermen. Zie: <http://www.foia.cia.gov/collection/reagan-collection>; De Margaret Thatcher Foundation (hierna: MTF). Zie: <http://www.margaretthatcher.org/archive/search.asp>; En de National Security Archive (hierna: NSA) voor de collecties ‘The Soviet Experience in Afghanistan’ (hierna: SEA), ‘US Analysis of the Soviet War in Afghanistan’ (hierna: US ASWA) en ‘Documentation on Early Cold War U.S. Propaganda Activities in the Middle East’ (hierna: DECW). Zie: <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/>.

Naast de overheidsdocumenten zijn er ook nog enkele *working papers* gebruikt die zijn geschreven voor het CWIHP.³⁸ De nadruk van dit onderzoek ligt op de vergelijking van de vormen van PSYOPS en propaganda van de Sovjets en Amerikanen in Afghanistan en van hun politieke-oorlogsvoering. Omdat veel documenten uit het CIA-archief niet zijn in te zien, of deels zijn zwartgelakt, is er voor gekozen om de analyse over de Amerikanen te complementeren met secundaire literatuur. Desalniettemin geven de documenten uit het CIA-archief, MTF-archief en NSA-archief gezamenlijk een goed overzicht van het gebruik van PSYOPS en propaganda door het Westen. Voor het onderzoek over de Sovjets is grotendeels gebruik gemaakt van de bronnen van het CWIHP. Om de kracht van PSYOPS en propaganda tot zijn recht te laten komen, is er voor gekozen om de subjectiviteit van de bronnen voorop te stellen. In de hoofdstukken 2 en 3 wordt daarom voornamelijk het Russische en Amerikaanse ‘jargon’ gehanteerd.

Methode

Aan de hand van een frameanalyse kan een beeld worden geschetst van de onderwerpen die in de primaire bronnen het meest naar voren komen. Binnen een tekst bestaan er groepjes van georganiseerde kennis: de frames. Dit zijn gebundelde claims en thema’s die samen een verhaal vertellen vanuit een bepaalde invalshoek.³⁹ Deze frames zijn hulpmiddelen om betekenis te geven aan de werkelijkheid, situaties te definiëren, oorzaken aan te duiden en oplossingen aan te geven. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een bepaald referentiekader waarbij bewust of onbewust *framing devices* worden toegepast, zoals woordgebruik, formulering, metaforen, argumenten en voorbeelden. Iedere kwestie kan vanuit verschillende frames worden gebracht, waarbij ieder frame verwijst naar een alternatieve logische keten van *reasoning devices*: een andere definitie, oorzaak, verantwoordelijkheid en oplossing van het probleem. De verzameling van framing devices en reasoning devices vormt samen de framebundel.⁴⁰

Om in de Russische, Amerikaanse en Britse overheidsdocumenten de verschillende onderwerpen van PSYOPS en propaganda te onderscheiden en te verklaren zijn voorafgaand aan het onderzoek een vijftal frames geformuleerd. Dit zijn het ideologische frame, het loyaliteitsframe, het geopolitieke frame, het juridische frame en het Koude Oorlogsframe. Daarnaast zijn er nog twee *bottom-up* frames toegevoegd die naar aanleiding van het bronnenonderzoek onmisbaar bleken: het gezichtsverliesframe en het ‘communistisch monster’-frame. Op deze manier kunnen de beweegredenen voor het gebruik van PSYOPS en de onderwerpen van deze PSYOPS door de Sovjets en Amerikanen in Afghanistan en in

³⁸ V. Mitrokhin, ‘The KGB in Afghanistan’, *Cold War International History Project (CWIHP) Online Working Paper No. 40* (2002) fictieve pagina’s 1-171, aldaar passim. <https://www.wilsoncenter.org/publication/the-kgb-afghanistan> (laatst geraadpleegd op 12-12-2015); A.A. Lyakhovskiy, ‘Inside the Soviet invasion of Afghanistan and the seizure of Kabul, December 1979’, *CWIHP Online Working Paper No. 51*, Vert. G. Goldberg en A. Kalinovsky (2007) fictieve pagina’s 1-76. <https://www.wilsoncenter.org/publication/inside-the-soviet-invasion-afghanistan-and-the-seizure-kabul-december-1979> (laatst geraadpleegd op 12-12-2015).

³⁹ M. Schrover, ‘Problematization and particularisation: the Bertha Hertogh story’, *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, Vol. 8, No. 2 (2011) 3-31, aldaar 6.

⁴⁰ B. van Gorp, ‘Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures’, *KWALON*, Vol. 35, No. 2 (2007) 13-18, aldaar 13-14.

politieke-oorlogsvoering worden onderzocht. De psychologische operaties zijn onderverdeeld in print-PSYOPS, broadcast-PSYOPS en communicatie-PSYOPS. Daarnaast zijn de PSYOPS en propaganda voor het lokale volk en de propaganda in politieke-oorlogsvoering apart beschreven. Tevens wordt er een verschil gemaakt in eigen propaganda en documenten over de propaganda van de tegenstander.

Allereerst komt in de literatuur het ideologische thema veelvuldig naar voren. De Sovjets rechtsvaardigden de interventie in Afghanistan mede op basis van de communistische ideologie zelf. Daarnaast was er ook sprake van een loyaliteitsframe waarin de broederlijke gemeenschap van socialistische staten en de plicht en wens tot hulp door de Sovjets aan Afghanistan naar voren kwam. Deze legitimering was sterk verbonden aan de Brezjnev-doctrine die inhield dat de Sovjet-Unie de dominantie over de satellietstaten probeerde te behouden en onder het mom van zelfverdediging het imperium en andere socialistische landen met geweld verdedigde. De doctrine werd gebruikt om, evenals de invasie in Tsjechoslowakije in 1968, de interventie in Afghanistan mede te legitimeren. Ten derde werden PSYOPS veelvuldig geframed binnen het Koude Oorlogsframe waarbij zich een mondiale strijd ontwikkelde tussen machtsblokken onder leiding van de Sovjet-Unie enerzijds en de Verenigde Staten anderzijds. Waar de Amerikanen, volgens de Sovjets, een ‘gevaar’ vormden aan de poorten van Afghanistan, wilden de Amerikanen Afghanistan ‘bevrijden’ van de Sovjets en de Koude Oorlog in Amerikaans voordeel beslissen. Ten vierde was er sprake van een geopolitiek frame waarin de Sovjets de angst voor islamitische fundamentalistische groeperingen aan de lange grens van Afghanistan met de Sovjet-Unie naar voren brachten. Tot slot was er nog sprake van een juridisch frame waarin de Amerikanen de invasie van de Sovjets in het kleinere buurland veroordeelden vanwege de schending van de internationale rechtsorde. De Sovjets gebruikten het bilaterale verdrag van vriendschap tussen Afghanistan en de Sovjet-Unie en artikel 51 van het VN Handvest juist als legitimering ten gunste van de invasie.

Deze vijf geformuleerde frames worden aangevuld met twee *bottom-up* frames die voorafgaand aan het onderzoek niet in de literatuur naar voren zijn gekomen maar naar aanleiding van het archiefonderzoek wel aan het rijtje moeten worden toegevoegd. In de overheidsdocumenten kwam naast bovenstaande frames ook de Amerikaanse perceptie naar voren van de Sovjet-Unie als een ‘communistisch monster’. Dit idee van een communistische ideologie waarmee de Sovjets de wereld wilden overheersen, komt in veel bronnen naar voren. Tot slot vormde het vermijden van het lijden van gezichtsverlies aan het eind van de oorlog bij de Sovjets een belangrijk onderwerp. Dit noem ik het gezichtsverlies frame. Na het aantreden van Gorbatsjov als secretaris-generaal van de communistische partij van de Sovjet-Unie begon dit frame een steeds belangrijkere rol te spelen in de overheidsdocumenten.

Het methodologisch kader dat hierboven uiteen is gezet, wordt gebruikt voor een archiefonderzoek dat van 1979 tot 1989 loopt. De bovengenoemde frames zullen worden gebruikt als instrument om aan te tonen in hoeverre het gebruik van psychologische operaties de rol van de Sovjets en Amerikanen in Afghanistan heeft beïnvloed.

Opzet

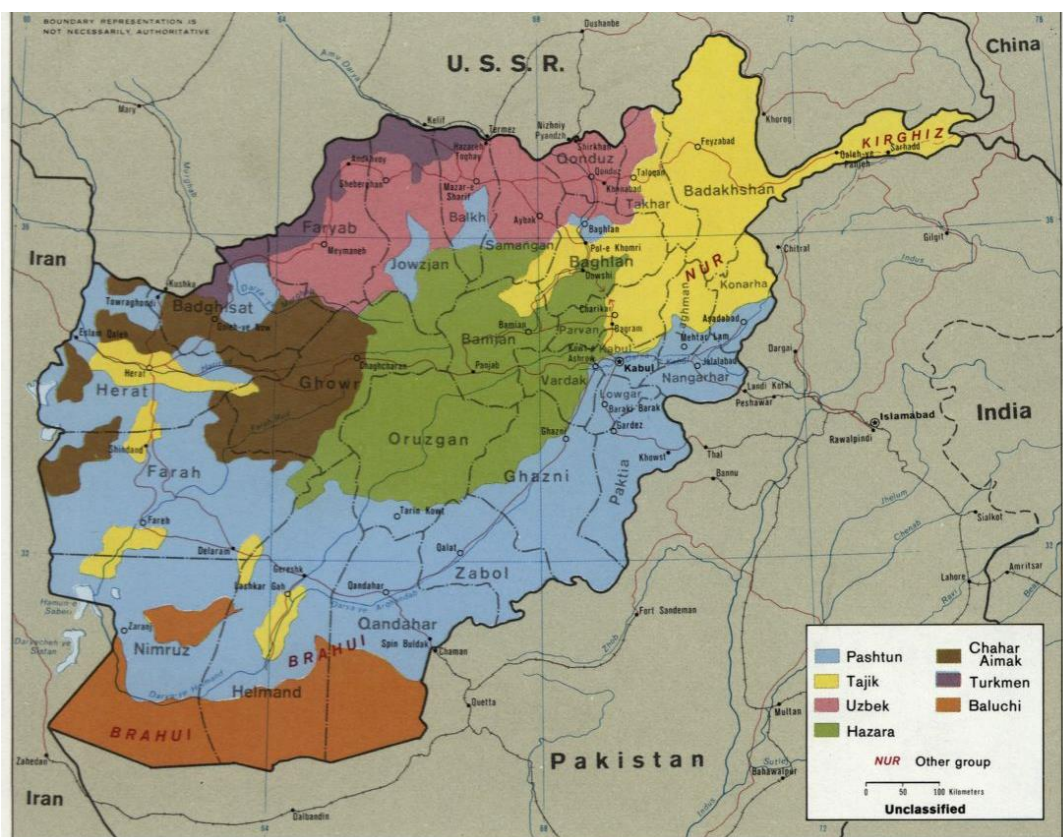
In hoofdstuk 1 zal de geschiedenis van Afghanistan en de inmenging van de Sovjet-Unie kort worden beschreven. Wat was de situatie in het land vanaf de negentiende eeuw en waarom besloten de Sovjets in december 1979 het land binnen te vallen? Hoe mondde dit uit in een internationaal conflict? Vervolgens zal het onderzoek naar de rol van PSYOPS en propaganda in Afghanistan en in politieke-oorlogsvoering worden opgedeeld in twee hoofdstukken. In hoofdstuk 2 worden de vorm, inhoud en verspreiding van PSYOPS en propaganda door de Sovjets in Afghanistan en op het wereldtoneel besproken, om deze daarna in hoofdstuk 3 af te zetten tegen de manier waarop de Amerikanen PSYOPS en propaganda in Afghanistan hebben vormgegeven en verspreid. In het laatste hoofdstuk worden de ontwikkelingen in de afloop van de oorlog in Afghanistan besproken en wordt er gekeken welke frames het internationale debat in de laatste jaren van de oorlog hebben gevormd. In de conclusie zal worden teruggegrepen op de hoofdvraag.

H.1 Afghanistan

Eind december 1979 vielen Sovjetroepen Afghanistan binnen. Speciale eenheden namen kopstukken gevangen en bestormden het paleis van minister-president Hafizullah Amin (1929-1979) die vervolgens werd vermoord. De voornemens van de Sovjetregering waren eenvoudig, men had tot doel om de belangrijkste steden en wegen te beveiligen, de regering te stabiliseren, het Afghaanse leger en de politie te trainen, om vervolgens binnen een termijn van zes maanden tot een jaar zich terug te trekken uit Afghanistan. In werkelijkheid zouden de Sovjets zich pas na negen jaar en 52 dagen terugtrekken uit deze zeer bloedige oorlog.¹

In dit hoofdstuk wordt een samenvatting van de complexe geschiedenis gegeven van Afghanistan in de jaren zeventig en tachtig en de inmenging van de Sovjet-Unie in het land. Ik steun hierbij vooral op het werk *Afghantsy* van Rodric Braithwaite, dat een zeer gedetailleerde geschiedenis van de Sovjets in Afghanistan geeft, en Thomas Barfield, die zich meer richt op de culturele en politieke geschiedenis van Afghanistan.²

Figuur 1. Etnische groeperingen in Afghanistan in 1979

Bron: United States Library of Congress (LoC). <https://www.loc.gov/item/80692154/> (laatst geraadpleegd op 22-12-2015).
Etnische groeperingen in Afghanistan. Opgemaakt door de CIA (Washington 1979).

¹ Braithwaite, *Afghantsy. The Russians in Afghanistan*, 8.

² Ibidem, passim; Barfield, *Afghanistan. A cultural and political history*, passim.

1.1 De geschiedenis van Afghanistan

Het volk van Afghanistan is verdeeld in verschillende etnische groeperingen, waaronder de Pathanen, Tadzjiken, Oezbeken en de Hazara's. De Pathanen vormen daarbij met zo'n 40 procent de grootste etnische groep, de Tadzjiken vormen zo'n 27 procent van de bevolking en de Oezbeken en Hazara's beide zo'n 9 procent. De twee officiële talen van het land, Pasjtoe en Dari, worden door het overgrote deel van de bevolking gesproken.³ Daarnaast is het merendeel van de islamitische Afghaanse bevolking Soenniet (85 procent) maar er bestaat ook een minderheid van Shia en Ismaeli gelovigen.⁴ Gedurende het gehele verloop van de Afghaanse geschiedenis hebben deze tribale structuren een belangrijke rol gespeeld in de vormgeving van die geschiedenis en ze zullen een terugkomend fenomeen zijn in mijn verhaal.

Drie leiders, Ahmad Shah Abdali (r. 1747-1773), Dost Mohammed Khan (r. 1823-1839 en r. 1842-1863) en Abdur Rahman (r. 1880-1901), hebben van 1747 tot 1901 de moderne geschiedenis van Afghanistan gevormd. Daarbij hebben zij vier belangrijke taken verricht. Ten eerste hebben zij getracht de nationale eenheid te behouden, ondanks de etnische verdeeldheid, lokale wetteloosheid en het grootschalige geweld. Daarnaast hebben ze getracht de onafhankelijkheid van de staat te behouden en daarbij geen buitenlandse inmenging toe te laten. Ten derde hebben zij het land gemoderniseerd, waaronder het leger, de communicatietechnieken, het overheidsapparaat en het onderwijssysteem. Tot slot stonden zij voor de zeer lastige taak om simpelweg te overleven. Afghaanse heersers waren geen lang leven beschoren en familievetes, staatsgrepen en massaal geweld waren aan de orde van de dag.⁵

Tijdens de regeerperiode van Mohammed Zahir Shah van 1933 tot 1973 zou het land floreren als een relatief stabiele staat waarin de hervormingen van de drie grote heersers werden doorgezet en waarop mensen zouden terugkijken als 'de gouden eeuw'.⁶ In 1947 werd de Universiteit van Kabul opgericht, waarin de faculteiten van recht, geesteswetenschappen, landbouw en geneeskunde werden ondergebracht. Basisscholen, middelbare scholen en universiteiten schoten als paddenstoelen uit de grond. De economie ontwikkelde zich echter veel minder snel, waardoor hoge werkloosheid onder de goed opgeleide bevolkingsgroep ontstond. De Universiteit van Kabul werd een voedingsbodem voor politieke onrust en ontevredenheid. Politieke bewegingen ontstonden, waaronder de communistische Volksdemocratische Partij van Afghanistan, die in 1965 werd opgezet door Nur Mohamed Taraki, Babrak Karmal en Hafizullah Amin.⁷ Deze drie mannen zouden een belangrijke rol spelen in de aanloop tot de Sovjetinvasie.

³ Braithwaite, *Afgantsy, The Russians in Afghanistan*, 12-13.

⁴ Barfield, *Afghanistan. A cultural and political history*, 40.

⁵ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 13-14.

⁶ Barfield, *Afghanistan. A cultural and political history*, 169-170.

⁷ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 17.

1.2 Britse en Russische imperiale belangen in Afghanistan

Vanaf de achttiende eeuw begonnen steeds meer buitenlandse agressoren interesse te krijgen in Afghanistan. De Russen hadden hun westelijke flank veiliggesteld tegenover de Europeanen, hun oostelijke grens tegenover de nomaden en Tataren, waarna logischerwijs de aandacht werd gevestigd op de zuidelijke flank, richting Afghanistan en de rijkdom van India.⁸ Er was echter ook een andere buitenlandse partij wiens imperiale ambities in dezelfde richting gingen als die van de Russen, namelijk Groot-Brittannië. Nadat de *British East India Company (EIC)* de macht in India had geconsolideerd, werden de Russen steeds wantrouwend over de intenties van de Britten in het noorden van India. Het geloof dat de Britten uit waren op het vestigen van controle in heel Centraal-Azië en het verjagen van de Russische handel, was voldoende om het beleid in Moskou van de nodige paranoia te voorzien. Onder het mom van ‘bescherming’ werd stad na stad in de onafhankelijke staten van Centraal-Azië door de Russen geannexeerd.⁹

De Britten waren op hun beurt zeer argwanend over de Russen en gebruikten dezelfde argumenten en tactieken van gewapende druk, diplomatie en omkoperij, om hun expansie richting het noorden te bevorderen. Dit leidde tot de Eerste Brits-Afghaanse oorlog (1839-1842) waarin de Britten probeerden de toenmalige Afghaanse emir Dost Mohammed te vervangen door een meer Brits-gezinde (en dus minder Russisch-gezinde) heerser.¹⁰ In 1878 volgde de Tweede Brits-Afghaanse oorlog (1878-1880), welke eveneens een lange, slopende strijd werd waarin de Britten hun aanvankelijke ambitie om Afghanistan aan het Indiase Rijk toe te voegen moesten laten varen. Wel wisten zij het land veertig jaar lang uit de handen van de Russen te houden nadat aan het einde van de Tweede Brits-Afghaanse oorlog was overeengekomen dat Afghanistan een de facto protectoraat van de Britten zou worden. Pas na de Derde Brits-Afghaanse oorlog in 1919, waarin Afghaanse troepen Brits-Indië binnenvielen, zou worden besloten dat Afghanistan een soevereine staat werd die zijn eigen buitenlandbeleid mocht voeren.¹¹

1.3 Toenadering door de Sovjet-Unie

Direct na het verminderen van de Britse invloed op het Afghaanse buitenlandbeleid zochten de Russen toenadering tot de Afghaanse emir Amanullah en sloten zij in 1921 een Vriendschapsverdrag, waarin de Russen akkoord gingen met het steunen van Afghanistan met financiële middelen, het bouwen van een telegraaflijn tussen Moskou en Kabul en het leveren van wapens, militaire specialisten en vliegtuigen.¹² In 1926 volgde een non-agressie verdrag en in 1928 werd de eerste reguliere vliegroute van Moskou naar Kabul geopend. Al snel werd de Sovjet-Unie de belangrijkste commerciële en politieke partner van Afghanistan.¹³

⁸ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 18.

⁹ Ibidem, 19-24.

¹⁰ Barfield, *Afghanistan. A cultural and political history*, 115.

¹¹ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 25-26.

¹² J.J. Collins, *The Soviet invasion of Afghanistan. A study in the use of force in Soviet foreign policy* (Lexington en Toronto 1986) 9.

¹³ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 29.

Naast de Sovjets en de Britten waren na de Tweede Wereldoorlog ook de Amerikanen geïnteresseerd in Afghanistan. President Eisenhower bracht in 1959 een bezoek aan Kabul en al vlug ontstonden er concrete plannen voor het bouwen van een snelweg tussen Herat en Kabul en het opzetten van educatieve en economische toekomstprojecten, waaronder een belangrijk irrigatieproject.¹⁴

De achtergrond van de Koude Oorlog was alom aanwezig en was op diverse momenten, evenals in het Westen, de beslissende drijfveer in het beleidsproces van Moskou. De angst voor Britse, maar na 1945 bovenal Amerikaanse inmenging in Afghanistan kwam centraal te staan in de Russische buitenlandpolitiek betreffende Afghanistan. Sovjetleider Nikita Chroesjtsjov kwam na zijn bezoek aan Kabul in 1955 tot de conclusie dat de Amerikanen er alles aan deden om de Afghanen in het Amerikaanse kamp te lokken. De Afghaanse regering was echter niet van plan om van één enkele partij afhankelijk te zijn. Na een coup in 1973 ging Daud over tot de afschaffing van de monarchie en riep zichzelf uit tot minister-president van Afghanistan. Hij wist het leger te versterken met Russische wapens en training, de banden aan te halen met de Iraanse Sjah en Amerikaanse beurzen en kredieten te ontvangen om de relatie met de Verenigde Staten te versterken. Daud wist met de buitenlandse hulp Afghanistan van een primitieve staat tot een relatief gemoderniseerd land te maken.¹⁵ De communistische coup in april 1978 maakte hier echter een abrupt einde aan. Daud werd ten val gebracht door de Afghaanse communisten in de zogenaamde ‘April Revolutie’.¹⁶

1.4 De communistische Volksdemocratische Partij van Afghanistan

Op 27 april 1978 kwamen de Afghaanse communisten met een coup aan de macht. De communistische partij (PDPA) was vanaf het begin verdeeld in twee facties, de *Parcham* en de *Khalq*. De *Parcham*-groep bestond voornamelijk uit *intelligentsia* en werd geleid door Babrak Karmal. De *Khalq*-factie vond zijn achterban voornamelijk op het platteland en had als leiders Nur Mohamed Taraki en Hafizullah Amin. Waar de *Parcham*-factie meende dat Afghanistan nog niet rijp was voor het socialisme en dit met kleine stappen moest worden ingevoerd, meende de *Khalq*-factie dat het noodzaak was om de macht met geweld te grijpen en het socialisme in korte tijd op te leggen aan de bevolking.¹⁷ De communisten brachten de Russen al snel in een lastig parket. Hoewel de Afghaanse communisten ideologisch toegewijd waren aan het marxisme en loyaal waren aan de Sovjet-Unie, waren de politieke opvattingen grof en weinig verfijnd. Na de coup was er echter weinig andere keuze voor Moskou dan volledig achter de communisten te staan om het land niet in andere buitenlandse handen te laten vallen. Op 30 april erkenden de Sovjets de Volksdemocratische Republiek van Afghanistan en in december 1978 werd het communistische broederschap versterkt door het sluiten van een vriendschapsverdrag tussen beide staten.¹⁸

¹⁴ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 30.

¹⁵ Barfield, *Afghanistan. A cultural and political history*, 209-210.

¹⁶ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 37.

¹⁷ *Ibidem*, 38.

¹⁸ Collins, *The Soviet invasion*, 51-56.

De communisten voerden direct een radiaal marxistisch programma door van sociale, politieke en economische veranderingen, waarin gelijke rechten voor vrouwen werden ingevoerd, een eind aan etnische discriminatie werd geproclameerd en de feodale structuur van landeigenaar en landarbeider werd afgeschaft. Taraki werd benoemd tot minister-president en hoofd van de Revolutionaire Raad. Hij werd ondersteund door twee plaatsvervangend minister-presidenten: Hafizullah Amin (tevens minister van Buitenlandse Zaken) en Babrak Karmal.¹⁹ De communisten hadden echter geen enkele ervaring met regeren, het programma was niet doordacht en het volk was volledig onvoorbereid. Het werd steeds duidelijker dat de doortastendheid van de regering in Kabul voor veel problemen zorgde. De belangen van Taraki waren strijdig met het volk, de hervormingen waren allesbehalve populair, het leger en het bestuursapparaat waren onbetrouwbaar en tegelijkertijd woerden de opstanden en legermuiterijen als nooit tevoren. Al snel volgden de eerste volksopstanden tegen het nieuwe regime – met een burgeroorlog als resultaat.²⁰

1.5 De Russische invasie in Afghanistan

Met het sluiten van het vriendschapsverdrag in 1978 werd de toevoer van economische, politieke en militaire hulp aan Afghanistan opgeschroefd. De situatie in het land werd, met de steeds groter wordende rebellie, voor de Afghaanse regering almaar nijpend. In maart 1979 werden de Sovjets voor het eerst door Afghanistan gevraagd om troepen te zenden. Hier werd vanuit de Sovjet-Unie echter negatief op gereageerd. Ondanks de lange en vreedige relatie tussen de twee landen en het feit dat de Sovjets hun invloed in Afghanistan in geen enkel geval wilden verliezen, waren ze niet bereid om troepen te sturen. De angst bestond dat het land als agressor zou worden gezien en in conflict zou komen met de Afghaanse bevolking.²¹ In een overleg van de Russische top van het Politburo beargumenteerde de minister van Buitenlandse Zaken Andrej Gromyko:

‘I completely support Comrade Andropov’s proposal to rule out such a measure as the deployment of our troops into Afghanistan. The army there is unreliable. Thus our army, when it arrives in Afghanistan, will be the aggressor. Against whom will it fight? Against the Afghan people first of all, and it will have to shoot at them. [...] All the nonaligned countries will be against us. In a word, serious consequences will be expected. [...] We must keep in mind that from a legal point of view too we would not be justified in sending troops.’²²

Taraki was echter ten einde raad. In een telefoongesprek tussen hem en Politburolid Alexej Kosygin smeekte hij laatstgenoemde zelfs om Afghaanse symbolen op de Russische tanks en helikopters te plakken en om Oezbeken, Tadzjiken en Turkmeneren in Afghaanse uniform de grens met Afghanistan over te sturen. Niemand zou hen herkennen, aldus Taraki. Kosygin ging hier echter niet in mee en vond

¹⁹ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 42.

²⁰ Ibidem, 43-44.

²¹ ‘Transcript of CPSU CC Politburo discussions on Afghanistan’, 17-03-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 11-01-2016).

²² Ibidem.

dat Taraki de situatie veel te simplistisch inschatte.²³ Wel besloot het Politburo om, na meerdere aanvragen, gevechtshelikopters, gevechtsvoertuigen, wapens en ammunitie te sturen. Dit alles viel nog binnen de afspraken die de Sovjet-Unie met de Afghaanse regering had gemaakt.²⁴

Naast de bezwaren om niet te willen vechten tegen de Afghaanse bevolking was de Sovjet-Unie bezorgd over de mogelijke gevolgen van een Sovjetinvasie voor de internationale publieke opinie. Drie dagen na het telefoongesprek zei Kosygin in een gesprek tussen een aantal leden van het Politburo en Taraki:

‘The deployment of our forces in the territory of Afghanistan would immediately arouse the international community and would invite sharply unfavorable multipronged consequences. Our mutual enemies are just waiting for the moment when Soviet forces appear in Afghan territory. This would give them an excuse to deploy on Afghan territory military formations hostile to you.’²⁵

De angst bestond dat het sturen van Sovjettroepen zou leiden tot een serieuze verslechtering van het internationale gezag van de Sovjet-Unie en daarnaast het ontwapeningsproces tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie zou schaden. Ook zou het de zwakte van de Afghaanse regering blootleggen en daarmee de contrarevolutie alleen maar aanwakkeren.²⁶

Terwijl de onrust in het land groeide, verzwakte het Afghaanse regime steeds verder. De Khalq- en Parcham-facties stonden steeds verder uit elkaar en Amin trok langzaam alle macht naar zich toe. Dit ging zelfs zo ver dat Taraki in september 1979, bij terugkomst van een bezoek aan Havana, door Amin’s mannen werd gearresteerd en vermoord.²⁷ Amin was voor de Sovjets geen makkelijke bondgenoot. Zijn extreme honger naar macht, wreedheid en onwil om naar de adviezen van Sovjetvertegenwoordigers te luisteren waren de Sovjets een doorn in het oog.²⁸ Daarnaast werden er eind november 1979 signalen opgevangen dat de nieuwe regering van Afghanistan bezig was met een ‘gebalanceerde politiek’ tegenover het Westen. Amin was daarnaast, volgens de Sovjets, in eigen persoon verantwoordelijk voor de verhoogde anti-Sovjetsentimenten in het land.²⁹ De dood van Taraki, de verheving van de contrarevolutie en het geflirt van Amin met het Westen zorgden voor een omschakeling in het interventiebeleid van de Sovjet-Unie in Afghanistan.

In december 1979 werd er in het kantoor van Brezjnef een belangrijke vergadering gehouden waarin alle voor- en nadelen van potentiële inmenging door Sovjettroepen werden besproken. Het hoofd

²³ ‘Transcript of telephone conversation between Soviet Premier Alexei Kosygin and Afghan Prime Minister Nur Mohammed Taraki’, 17-03-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 11-01-2016).

²⁴ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 49-50.

²⁵ ‘Meeting of Kosygin, Gromyko, Ustinov, and Ponomarev with Taraki in Moscow’, 20-03-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 11-01-2016).

²⁶ ‘Memo on protocol #149 of the Politburo “Our future policy in connection with the situation in Afghanistan”’, 01-04-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 11-01-2016).

²⁷ O. Roy, ‘Lessons from the Soviet/Afghan War’, *Adelphi papers*, Vol. 31, No. 259 (1991) 1-77, aldaar 12.

²⁸ ‘Information from the CC CPSU to GDR leader Honecker’, 01-10-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

²⁹ ‘Report on the situation in Afghanistan, Gromyko, Andropov, Ustinov and Ponomarev to CPSU CC’, 29-11-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

van de KGB en tevens lid van het Politburo Joeri Andropov en de minister van Defensie Dmitriy Ustinov somden alle redenen op die de inmenging legitimeerden. Ten eerste waren de inspanningen van de CIA om een ‘nieuw groot Ottomaans Rijk’ te creëren een gevaar voor de zuidelijke gebieden van de Sovjet-Unie. Daarnaast vormden het ontbreken van een betrouwbaar luchtverdedigingssysteem in het zuiden en de mogelijkheid tot de stationering van Amerikaanse raketten in Afghanistan een dreiging voor kwetsbare Sovjetsystemen, zoals het ruimtevaartcentrum in Baikonur. Ten derde bestond het gevaar dat de Afghaanse uraniumvoorraden door Pakistan of Irak zouden worden gebruikt voor het maken van nucleaire wapens. Tot slot zou de ontwikkeling van verzetsbewegingen in het noorden van Afghanistan een verhoogd risico vormen voor de Sovjet-Unie.³⁰

Koude Oorlog-sentimenten zorgden voor Sovjet-kopzorgen over Amin en zijn interesse in de Verenigde Staten.³¹ In de vergadering werd besloten dat Amin uit de weg geruimd moest worden om de controle op het land te behouden. Babrak Karmal zou in zijn plaats als minister-president worden aangesteld. In een document genaamd ‘*The situation in A*’ werd de uiteindelijke beslissing genomen om Sovjettroepen naar Afghanistan te sturen. Het besluit werd ‘unaniem’ aangenomen en ondertekend. Interessant is dat critici van het besluit niet aanwezig waren bij de stemming.³²

De vraag was echter hoe de Sovjet-Unie de militaire interventie zou legitimeren. Een juridische basis voor de invasie was wankel aangezien er geen sprake was van ernstige mensenrechtenschendingen die zorgden voor een bedreiging van de internationale vrede en veiligheid, waarmee een militaire interventie – desnoods via de VN – zou kunnen worden gelegitimeerd.³³

De uiteindelijke legitimatie van de Sovjet-Unie voor de invasie was tweeledig. Ten eerste werd het verdrag van Vriendschap, Goednaberschap en Samenwerking van 1978 tussen de Sovjet-Unie en Afghanistan als rechtvaardiging gepresenteerd voor de invasie. Afghanistan werd sinds de revolutie onder vuur genomen door rebellerende groepen en buitenlandse agressie en had zich daarom tot de Sovjet-Unie gekeerd voor hulp en ondersteuning – aldus deze visie. Vanuit het oogpunt van gezamenlijke belangen bij ‘vrede in de regio’ en het vriendschapsverdrag had de Sovjet-Unie de Afghaanse aanvraag positief beantwoord en besloten om een beperkt aantal troepen naar Afghanistan te sturen. Daarbij zouden de troepen slechts ‘assistentie’ verlenen aan de Afghanen in hun strijd tegen de buitenlandse agressor. Ten tweede werd benadrukt dat Afghanistan in overeenstemming met artikel 51 van het VN Handvest het internationaal erkende recht had om zich tot de Sovjet-Unie te richten voor

³⁰ ‘Alexander Lyakhovskiy’s account of the decision of the CC CPSU decision to send troops to Afghanistan’, December 1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

³¹ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 46.

³² ‘Alexander Lyakhovskiy’s account of the decision of the CC CPSU decision to send troops to Afghanistan’, December 1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

³³ *Charter of the United Nations*, Verenigde Naties (hierna: VN) (1945). Chapter 7: Action with respect to threats to peace, breaches of the peace, and acts of aggression. <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html> (laatst geraadpleegd op 03-01-2016).

hulp om de buitenlandse agressie tegen te gaan en dat de Sovjet-Unie het recht had om deze hulp te verlenen.³⁴

Amin had ogenschijnlijk de veranderde houding van de Sovjet-Unie tegenover hem en zijn regering niet door. De arriverende troepen en helikopters in het land zag hij nog steeds als bescherming en versteviging van zijn eigen leger. Amins regeringszetel was het Tajbepaleis dat zwaar werd bewaakt door 2.500 man personeel. Dit paleis zou het doelwit worden van de Sovjetactie om Amin af te zetten en Babrak Karmal aan de macht te brengen. De bestorming werd, na meerdere keren uitstel, uitgevoerd op 27 december, waarbij verwarring, onrust en chaos in het 43-minuten durende gevecht overheersten. Amin werd net als vele anderen in het gevecht gedood en 150 Afghaanse bewakers werden gevangen genomen. De volgende ochtend sprak Babrak Karmal tot het volk, waarbij hij verkondigde dat de ‘martelmachine van Amin’ was gebroken. Karmal werd aangesteld als de nieuwe minister-president namens de Volksdemocratische Partij van Afghanistan.³⁵

1.6 Reacties op de invasie

Als reactie op de invasie ontstond er in Afghanistan, onder een deel van de bevolking, een grootschalige oppositie tegen de Sovjetinterventie. Tribale verzetsstructuren werden nationaler van aard en het hoofddoel werd het verdrijven van de Sovjets uit Afghanistan.³⁶ In de Sovjet-Unie waren de reacties verdeeld. Al snel ontstond er protest tegen de invasie in het zuidelijke buurland. Burgers stelden dat niet alleen Afghanen maar ook hun eigen zonen werden gedood en dat de kinderen en kleinkinderen die de Tweede Wereldoorlog hadden overleefd nu zelf het slachtoffer werden. De dissidente Nobelprijswinnaar Andrei Sakharov eiste de terugtrekking van de Sovjettroepen en pleitte voor het zenden van VN-troepen of neutrale moslimtroepen.³⁷ Ook binnen delen van de officiële kringen in Moskou was er sprake van onvrede over de Russische invasie in Afghanistan. Het gerenommeerde *Institute of Economy in the World Socialist System* stelde dat de Sovjet-Unie zichzelf in een lastig parket had gebracht. Met de invasie in Afghanistan was de periode van détente en wapenbeheersing geblokkeerd en de verhouding tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten opnieuw bekoeld.³⁸ Ook enkele hooggeplaatste politici binnen de regering in Moskou waren geschokt. De claim van de Sovjet-Unie dat zij de periode van détente steunde, lag in puin en de rest van de wereld keurde de Sovjetactie ten zeerste af. De legitimering van zelfverdediging werd wereldwijd gezien als lachwekkend en al snel rees de vraag waarom een kleine selecte groep mannen van het Politburo had besloten om het land binnen te vallen.³⁹

³⁴ ‘Cable to the Soviet representative at the UN on the development of the situation in Afghanistan’, 27-12-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

³⁵ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 83-103.

³⁶ Barfield, *Afghanistan. A cultural and political history*, 235.

³⁷ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 108.

³⁸ *Ibidem*, 109.

³⁹ *Ibidem*, 110.

Drie dagen na de invasie werd de actie van de Sovjet-Unie in Afghanistan door de rest van de wereld veroordeeld en op 14 januari 1980 steunden 104 landen de door de VS geïnitieerde VN-resolutie die de Sovjetinvasie veroordeelde. De Algemene Vergadering van de VN riep op tot de onmiddellijke terugtrekking van buitenlandse troepen uit Afghanistan.⁴⁰ De Sovjets hadden het internationale recht geschonden door hun veel kleinere buurland aan te vallen, zo was de consensus. Het was opnieuw een voorbeeld van het imperiale verlangen van de Sovjet-Unie, dat mede op basis van de Brezjnev-doctrine werd gelegitimeerd om de socialistische landen met geweld bijeen te houden.⁴¹

De Amerikaanse reactie op de invasie was een van de meest stevige reacties ooit van de VS tegen de Sovjet-Unie. De gevolgen van de Sovjetactie werden gezien als de grootste bedreiging van de vrede sinds de Tweede Wereldoorlog.⁴² De Amerikaanse president Carter riep op tot het boycotten van de Olympische Spelen in Moskou en tot het instellen van economische sancties. Daarnaast autoriseerde Carter de CIA de anticommunistische rebellen met financiële middelen te helpen.⁴³

Zowel de Sovjet-Unie als de Verenigde Staten hebben geprobeerd om de oorlog in Afghanistan naar hun eigen hand te zetten. Na de invasie van de Sovjet-Unie in het land in 1979 volgde een bloederige oorlog, waarbij de Sovjets met grote moeite de rebellerende groepen probeerden te verslaan. De Amerikanen hebben, samen met Saoedi-Arabië, Pakistan, Egypte en Groot-Brittannië, deze groepen juist van grote sommen geld en andere steun voorzien. In de komende hoofdstukken zal de nadruk liggen op het gebruik van psychologische operaties en het beïnvloeden van het eigen en internationale publiek en de tegenstander in de strijd. Hierbij zullen de doelen, tactieken en (uitvoerings-)methoden van de Sovjets en de Amerikanen met elkaar worden vergeleken. Hoewel psychologische operaties uiteindelijk in dienst staan van militaire operaties zullen het daadwerkelijke gevecht en de militaire operaties zelf minder aan bod komen.

⁴⁰ Collins, *The Soviet invasion*, 85; *Resolutions and decisions adopted by the General Assembly during its 35th session, 70th plenary meeting on 20 November 1980, 35/37: The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security*, VN (1980). [Http://www.un.org/documents/ga/res/35/a35r37e.pdf](http://www.un.org/documents/ga/res/35/a35r37e.pdf) (laatst geraadpleegd op 03-01-2016).

⁴¹ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 112.

⁴² Collins, *The Soviet invasion*, 87.

⁴³ Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan*, 114-115.

H.2 de Sovjets in Afghanistan

Nadat de Sovjets het besluit hadden genomen tot interventie zetten ze al snel stappen om zowel het Afghaanse volk, de Westerse ‘vijand’ en het thuisfront ervan te overtuigen dat deze stap de juiste was geweest. In dit hoofdstuk wordt onderzocht hoe de Sovjets gebruik hebben gemaakt van PSYOPS en politieke-oorlogsvoering om zowel binnenlandse als internationale media te beïnvloeden, de invasie bij de Afghaanse bevolking te helpen legitimeren en de Westerse vijand in een kwaad daglicht te stellen. Daarbij is bovenal gebruik gemaakt van primaire bronnen van het Wilson Center ‘Cold War International History Project’. Mijn onderzoek is gebaseerd op 120 Russische bronnen van dit project, bestaande uit Politburo-besluiten, rapporten over gesprekken tussen hoogwaardigheidsbekleders uit Afghanistan en de Sovjet-Unie, memoranda van gesprekken tussen leiders en briefwisselingen tussen beide landen. De bronnen zijn geselecteerd op criteria als propagandawaarde, psychologische beïnvloeding, het gebruik van *radiobroadcasts* en het zwartmaken van de Westerse tegenstander, voornamelijk de Verenigde Staten. Ter verduidelijking zijn de twee verschillende doelgroepen die gemanipuleerd worden door PSYOPS apart beschreven. In wat volgt zal eerst de PSYOPS gericht op de Afghaanse bevolking worden besproken waarna verder zal worden ingegaan op de rol van Sovjetpropaganda in de politieke-oorlogsvoering tussen de grootmachten Verenigde Staten, de Sovjet-Unie, Europa en China.

2.1 PSYOPS en propaganda in Afghanistan

Vooraf moet worden opgemerkt dat politieke ideologie en de overheidsstructuur van een land de manier van politieke communicatie sterk beïnvloeden.¹ Het autoritaire regime van de Sovjet-Unie gebruikte media als ‘woordvoerder’ voor het verkondigen van de communistische propaganda. In dit geval werd de Russische staats-gecontroleerde media gebruikt om het onderwerp Afghanistan op een dusdanige manier af te dekken dat het regime bijvoorbeeld zelfs de aanwezigheid van gevechtstroepen in Afghanistan gedurende de eerste vijfentwintig jaar van de oorlog niet als zodanig toegaf.² Een democratische staat als de Verenigde Staten had echter veel minder directe controle over de media waardoor journalisten een stuk onafhankelijker waren in hun rapportages over de oorlog. Dit verschil in de structuur en handelingsvrijheid van media en het achterliggende doel van autoritaire of democratische regimes is belangrijk om in gedachten te houden, maar maakt voor dit onderzoek in wezen niet zoveel uit. Het gaat hier namelijk primair om de verschillen en overeenkomsten tussen beide supermachten in de vorming, inhoud en verspreiding van propaganda en PSYOPS. In dit meer technisch-methodologische opzicht lijken veel onderwerpen die gebruikt worden als propagandamiddel juist veel op elkaar. Ik richt me dus niet zozeer op de vorm van de politieke actor, maar vooral op hun instrumenten en de vorm, inhoud en wijze van verspreiding.

¹ Roselle, *Media and the politics of failure*, 2.

² *Ibidem*, 2.

De rol van de Sovjet media in Afghanistan was om de acties van de Sovjet-Unie te legitimeren met argumenten als het verdedigen van de eigen nationale soevereiniteit en de territoriale integriteit van Afghanistan en het aanhalen van het goede nabuurschap tussen de Sovjet-Unie en Afghanistan. Ook het ontmaskeren van het anti-Sovjet- en anti-Afghaanse beleid dat de ‘imperialistische Westerse vijand’ en het ‘autoritaire Peking’ naar buiten brachten was daar een onderdeel van. Daarbij werd zowel gebruik gemaakt van eigen Sovjetmiddelen als het erop attenderen en helpen van de Afghaanse media om met publicaties en radio het volk te beïnvloeden en het beleid van het communistisch georiënteerde regime te promoten.³ De twee organen die tijdens de oorlog in Afghanistan het meest te zeggen hadden en de propaganda grotendeels hebben gevormd waren het Politburo van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie (CPSU), waarin de machtigste personen van het land het beleid bepaalden, en het Comité voor Staatsveiligheid, beter bekend onder de afkorting KGB.

De vormen van propaganda zullen worden onderverdeeld in communicatie-PSYOPS, *print-PSYOPS* en *broadcast-PSYOPS* en aan de hand van een frameanalyse zal worden onderzocht welke onderwerpen binnen de PSYOPS in bepaalde periodes werden benadrukt. Voorafgaand aan het onderzoek zijn er zeven frames gekozen, waaraan zal worden getoetst of, en in welke mate, de verschillende onderwerpen van propaganda binnen die frames kunnen worden gevangen. Het kan zijn dat de vooraf opgestelde frames niet of nauwelijks overeenkomen met wat de Russische beleidsmakers belangrijk vonden.

2.1.1 Communicatie-PSYOPS

Al vroeg in de oorlog werd duidelijk dat de Afghaanse bevolking een zeer belangrijke rol speelde in het legitimeren van de Sovjetinterventie en het overtuigingsproces op zowel het binnenlandse als buitenlandse toneel. In Afghanistan bestonden meer dan zestig verschillende stammen naast elkaar, waardoor er nauwelijks sprake was van een nationaal gevoel en de macht zeer lokaal verspreid was. Ook de Afghaanse geestelijkheid was een partij om rekening mee te houden. Praten met de lokale actoren en in het bijzonder de stammen(hoofden) werd daarom een essentieel onderdeel van de communicatie-PSYOPS. Zo sprak Yuri Andropov, het toenmalige hoofd van de KGB:

‘The tribes play a big role there. It is very important to win them over to the party’s side. Three very imposing tribes announced their support for the Babrak regime. Babrak is doing great work regarding the strengthening of unity’.⁴

Meer dan dertig procent van de onderzochte bronnen behandelt stammen, het volk of de boerenbevolking. In de propaganda wordt de traditionele vriendschap en brede basis van wederzijdse samenwerking tussen beide volkeren benadrukt. Die vriendschap bestond al meer dan zestig jaar lang

³ ‘Assisting the Democratic Republic of Afghanistan in strengthening the mass media’, 19-02-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁴ ‘CC CPSU Politburo transcript (excerpt)’, 17-01-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

en zou zich ook in de toekomst verder ontwikkelen.⁵ Hierin komt het loyaliteitsframe sterk naar voren. Met name de steun van de grootste etnische groep, de Pathanen, was erg belangrijk. Zo'n tachtig procent van de Pathanen leefde in de Afghaans-Pakistaanse grensgebieden en was daarom een nuttige bondgenoot om de doortocht van contrarevolutionaire rebellen te belemmeren. In ruil voor steun aan de regering werden wapens en geld geleverd en werd het mogelijk voor de kinderen van stamhoofden om scholing te genieten in de Sovjet-Unie.⁶ Ook werden er onderhandelingen gevoerd met de stamhoofden en ouderen van meer oorlogsgezinde stammen. Een voorbeeld hiervan is de mogelijkheid tot het vormen van lokale raden waarin vertegenwoordigers van stammen en nationale minderheden zich konden verzamelen.⁷ De tribale gebieden moesten op deze manier worden veiliggesteld voor rebellen.⁸

Toch waren er ook de nodige problemen met deze stammen. Ondanks dat de Afghaanse regering een aanzienlijke militaire macht (in 1986 had het leger zo'n 160.000 soldaten en werkten er 115.000 mensen in veiligheidsdiensten) tot zijn beschikking had, werden de militaire resultaten niet opgevolgd door politieke actie. Waar, volgens overheidsrapportages, in het centrum 'autoriteit en orde' heerste, was daar in de perifere gebieden nauwelijks sprake van.⁹

In een rapport van Russische militaire leiders in Afghanistan aan de minister van Defensie Dimitry Ustinov klagden deze topmilitairen over de onverschillige houding van de Afghaanse regering inzake het plattelandsprobleem. Terwijl de rebellen zich onder het volk begaven, werkte de regering slechts in de hoogste kringen:

'At the present time the leaders of the Party and government of the country are rarely found at the grass roots. Thus, for six months B. Karmal, except for a recent trip to Jalalabad, has not once been in the provinces and has not met with representatives of the popular masses at the grass roots. [...] The poor functioning of government bodies in the provinces negatively influences the stabilization of the country. [...] Such an irresponsible attitude of a majority of zonal plenipotentiaries toward such great and important work in the field occasioned a need to gradually replace them with other more mature and principled people having good organizational capabilities'.¹⁰

Meer dan zestig verschillende stammen, die goed waren voor meer dan 4.500.000 burgers, leefden langs de grenzen van Pakistan en Afghanistan. Het lukte de regering niet om al deze stammen aan de kant van de autoriteiten te krijgen. Veel stammen bleven vijandig tegenover de regering staan en lieten rebellen over de grens door naar Afghanistan. De contrarevolutionaire rebellen ronselden actief nieuwe leden onder de stammen en de regering wist daar geen stevig antwoord op te geven. Daarnaast leverden deze

⁵ 'Memo on protocol #149 of the Politburo, "Our future policy in connection with the situation in Afghanistan" ', 01-04-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 11-01-2016).

⁶ 'East German memorandum information on the situation in Afghanistan', 08-09-1983, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 23-01-2016).

⁷ 'CPSU CC Politburo decision, with report by Gromyko, Andropov, Ustinov, and Pomarev, 27 January 1980', 28-01-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁸ Ibidem; 'East German memorandum information on the situation in Afghanistan', 08-09-1983, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 23-01-2016).

⁹ 'CPSU CC Politburo meeting minutes (excerpt)', 13-11-1986, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

¹⁰ 'Report of military leaders to D.F. Ustinov', 10-05-1981, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

stammen ook zelf gewapend verzet tegenover de autoriteiten. Dit zorgde voor verdere verwijdering tussen de stammen en de regering.¹¹ Van de 31.000 tot 35.000 dorpen in Afghanistan had de regering er in 1986 slechts 8.000 officieel onder controle.¹²

Een tweede vorm van communicatie-PSYOPS was het opzetten van verbeterde leefomstandigheden voor de belangrijkste bevolkingsgroepen in Afghanistan, namelijk de boeren en de arbeiders. Zo'n tachtig procent van de bevolking was boer en dit was daarom een invloedrijke bevolkingsgroep voor de regering om de revolutie te steunen. Door de economie nieuw leven in te blazen en verder te ontwikkelen zou de levensstandaard van de arbeiders en boeren worden vergroot, zodat zij de brede sociale basis van de revolutionaire macht konden vormen.¹³ De boeren bleken – althans volgens Russische bronnen – welwillend te staan tegenover het steunen van de regering. Zo staat in een brief van het Russische dagblad *Pravda* aan het Centraal Comité van de CPSU dat boeren in rebellengebieden in het geheim naar de provinciale centra toekwamen met de vraag hen te helpen met het vormen van pro-revolutionaire verdedigingsmilities. Zij stelden één voorwaarde: dat zij bescherming zouden krijgen tegen de plunderingen van de rebellen, tot het volksregime zou zijn versterkt.¹⁴ Dit was voor de Sovjet-Unie de manier om met *Pravda*-correspondenten op locatie het beleid van steun aan de boerenbevolking te legitimeren onder het mom van 'wij hebben het met eigen ogen gezien'.

Echter wist de regering ook hier de boeren niet de vooruitgang te geven waar zij op hoopten. Acht jaar na de revolutie was de agrarische productie slechts met zeven procent gegroeid en was de levensstandaard van de boeren nog altijd hetzelfde als voor de revolutie. Soms was er zelfs sprake van een slechtere situatie in de regeringsgebieden dan in de gebieden van de rebellen. De verklaring die hiervoor werd gegeven door Afghaanse woordvoerders aan viceminister van Buitenlandse Zaken Yuli Voronstov was dat de regio's van de rebellen beter voorzien werden van basisbehoeften. Soms ontstond zelfs de paradoxale situatie dat boeren uit regeringsgebieden noodgedwongen werden voorzien van producten uit gebieden van rebellen.¹⁵

2.1.2 Print-PSYOPS

De strijd om het volk werd ook kracht bijgezet met behulp van drukwerk zoals folders en pamfletten. KGB-agenten en ander veiligheidspersoneel brachten 'verklarende' teksten naar het volk, conferenties werden gehouden met behulp van zowel fictieve als echte Moedjahediens en er werden bijeenkomsten georganiseerd waarbij het beleid van de regering werd uitgelegd aan het volk. Dit alles werd ondersteund

¹¹ 'Report of military leaders to D.F. Ustinov', 10-05-1981, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

¹² 'Memorandum from KGB Chief Viktor M. Chebrikov, Soviet Foreign Minister Eduard Shevardnadze, Defense Minister Marshal Sergei L. Sokolov, and Central Committee International Relations Secretary Anatoly Dobrynin to CPSU Politburo', 13-11-1986, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

¹³ 'Soviet briefing on the talks between Brezhnev and B. Karmal in Moscow', 29-10-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

¹⁴ '“Pravda” Correspondent Schedrov's Letter to the CC CPSU on the Situation in Afghanistan', 12-11-1981, *NSA, SEA*, No. 15 (laatst geraadpleegd op 27-01-2016).

¹⁵ 'CPSU CC Politburo meeting minutes (excerpt)', 13-11-1986, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

door het gebruik van folders en pamfletten die de economische en culturele hervormingen in het land verder toelichtten.¹⁶ Deze folders werden in groten getale verspreid onder de bevolking en in Pasjtoe en Dari gedrukt en in verschillende plaatsen langs de grens van Afghanistan en Pakistan verspreid door geheim agenten.¹⁷ Voor de verspreiding van pamfletten werden ook *POW's* ingezet. Deze *prisoners of war* werden vrijgelaten om het volk en de vijandige rebellen van pamfletten te voorzien en door middel van psychologische beïnvloeding een diepe indruk na te laten.¹⁸ De KGB gebruikte deze vrijgelaten gevangenen ook voor andere propagandistische doeleinden. Zo werden er televisieshows georganiseerd waarin de indruk werd gewekt dat de gevangenen waren bevrijd uit rebellenhanden en zouden zijn geëxecuteerd als de Sovjettroepen er niet op tijd bij waren geweest. Het doel hiervan was om de troepen door deze nobele daad in een goed daglicht te stellen en de tegenstander en publieke opinie psychologisch te beïnvloeden.¹⁹

Naast folders en pamfletten werd ook het aantal exemplaren van onder andere het tijdschrift *Akhbar* opgeschroefd. Dit tijdschrift werd gepubliceerd door APN (Novosti Press Agency) in Afghanistan en verspreid in Dari en Pasjtoe. Het aantal exemplaren werd begin 1980 verhoogd naar 20.000 en de onderwerpen die aan bod moesten komen, waren voornamelijk gericht op de theorie en praktijk van de CPSU en de ervaringen met het politieke en etnische beleid in de Sovjet-Unie. Ook moesten er rijk geïllustreerde kranten komen met ondertekening in Dari en Pasjtoe.²⁰ De reden waarom de kranten zo rijk geïllustreerd werden, was vanwege het hoge percentage analfabetisme in Afghanistan. Er was daarom een veel grotere rol weggelegd voor radio en televisie dan voor print-PSYOPS.²¹

2.1.3 Broadcast-PSYOPS

Om beïnvloeding via radio mogelijk te maken werd er al in maart 1979 gesproken over de bouw van een nieuw nationaal radiostation in Afghanistan. De toenmalige president van Afghanistan, Taraki, gaf aan dat de voorhanden apparatuur te zwak was en geen antwoord kon bieden op de 'lasterlijke proclamaties' van religieuze leiders, die over de hele wereld verspreid werden door buitenlandse propaganda-instellingen. Taraki wenste, naast de hulp van de Russische propaganda, ook de eigen stem van de Afghaanse overheid laten horen.²² Het gesprek over de bouw werd in augustus 1979 hervat, waarin ook het gebied werd gespecificeerd waar het station zou komen te staan, namelijk Kandahar. Het Ministerie van Communicatie van de Sovjet-Unie achtte het mogelijk om technische hulp te verlenen

¹⁶ Mitrokhin, 'The KGB in Afghanistan', 142.

¹⁷ Ibidem, 140.

¹⁸ 'Conversation with Afghan leader Babrak Karmal regarding the situation in the "Center" Zone', *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

¹⁹ Mitrokhin, 'The KGB in Afghanistan', 100.

²⁰ 'Assisting the Democratic Republic of Afghanistan in strengthening the mass media', 19-02-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

²¹ 'Memo on protocol #149 of the Politburo "Our future policy in connection with the situation in Afghanistan"', 01-04-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 11-01-2016).

²² 'Meeting of Kosygin, Gromyko, Ustinov, and Ponomarev with Taraki in Moscow', 20-03-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 11-01-2016).

bij de bouw van het radiostation, Sovjetspecialisten te zenden en in materiaal en gereedschap te voorzien.²³ In januari 1980 werd de bouw van het station gestart.²⁴

Naast het Russische persbureau APN beheersten ook het Telegraph Agency of the Soviet Union (TASS) en het radio- en televisiestation Gostelradio het mediaplatform. Beide media kregen tot doel om de massamedia in Afghanistan te helpen. TASS zette daarom in 1980 een Moskou-Kabul radiocommunicatiekanaal op en zond specialisten naar Kabul om een nieuwe zeskleuren krantendrukkers te installeren.²⁵ Gostelradio kreeg tot doel om het programmamateriaal en de uitzendtijd in Dari en Pasjtoe op vaste frequenties te verdubbelen en de radio-ontvangst in Afghanistan en Pakistaanse grensgebieden te verbeteren. In de uitzendingen zou de aandacht van de Afghanen moeten worden getrokken naar de positieve veranderingen in de levens van Afghanen. Daarnaast zou Gostelradio iedere drie maanden een groep van vijf Afghaanse televisie- en radiomedewerkers ontvangen voor een stage bij de Russische instelling.²⁶ Ook werd er een twintigtal Afghaanse studenten geselecteerd die een geesteswetenschappelijke opleiding in de Sovjet-Unie hadden genoten om getraind te worden voor het werk voor de Afghaanse kranten, radio en televisie.²⁷

Naast de verdubbeling van het radioprogrammamateriaal werd ook de hoeveelheid televisiemateriaal dat naar de Afghaanse televisie werd verzonden verhoogd. Dit bestond voornamelijk uit actuele nieuwsitems en counterpropagandamateriaal. Een voorbeeld van deze counterpropaganda was het maandelijkse televisieprogramma dat in Dari werd nagesynchroniseerd over *'Our Great Northern Neighbor'*.²⁸ Daarnaast werd er een samenwerkingsverband opgezet voor het maken van documentaires in Pasjtoe en Dari over de veranderingen in het leven van Afghanen en om het ondermijnend gedrag van de imperialistische vijand tegen de onafhankelijkheid van Afghanistan af te keuren.²⁹ Ook hier komt de broederlijke relatie tussen de landen in een loyaliteitsframe sterk naar voren.

Om de boodschap nog duidelijker naar het volk over te brengen, gebruikten de Sovjets de na de invasie geïnstalleerde marionet Babrak Karmal in televisietoespraken als boodschapper. Zo gaf hij op 2 januari 1980 een toespraak voor het televisie- en radiostation Kabul over het vijftiende jubileum van de Khalq-partij. Hij sprak gebeden uit voor Taraki en alle slachtoffers van de 'wrede tiran Amin' en sprak eveneens over de vrijlating van politiek gevangenen die door Amin gevangen waren gezet en zo heldhaftig door de Sovjets waren bevrijd. Tot slot gaf hij aan dat de regering indien nodig meer hulp zou vragen aan de Sovjets om de *agents of imperialism*, die geleid werden door Amerika, te verslaan. Hij kreeg een staande ovatie voor de aankondiging van de bevrijde gevangenen en de hulp van de

²³ 'Memorandum on the discussion with the Afghan side concerning the building of a radio broadcast station', 07-01-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

²⁴ 'Note from the Soviet ambassador to Afghanistan on radio broadcasting station', *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

²⁵ 'Assisting the Democratic Republic of Afghanistan in strengthening the mass media', 19-02-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

Sovjets.³⁰ Dergelijke handelingen en taalgebruik maken deel uit van een complexe, volledig in scène gezette context van hoe autoritaire regimes beeldvorming construeren.

Toch begrepen nog veel Afghanen niet waarom de Sovjettroepen zo lang in Afghanistan bleven. Ondanks dat de Sovjetadviseurs de Afghaanse regering en met name Babrak Karmal duidelijk hadden verteld wat hen te doen stond, slaagde de regering er niet in om een goede propagandacampagne op te zetten om het doel van de Sovjettroepen in Afghanistan te verklaren.³¹ Ook in de onderzochte bronnen herhaalt zich de teleurstelling en vertwijfeling onder de Sovjets binnen het Afghaanse overheidsapparaat. Waar men in eerste instantie nog lovende woorden sprak over Karmal was deze indruk na een paar maanden al bekoeld.³² Het KGB-kantoor in Kabul rapporteerde dat Karmal een bizarre vorm van eigendunk had ontwikkeld, waarin hij zichzelf als een groots staatsman zag en zichzelf nog belangrijker vond dan Fidel Castro. Tegelijkertijd had hij ook last van onzekerheid en durfde hij geen besluiten te nemen. Nepotisme en vriendjespolitiek waren aan de orde van de dag binnen de regering van Karmal en binnen de PDPA was eenheid ver te zoeken. Voor de Sovjets was dit een vrij hopeloze zaak.³³ Drie jaar na de eerder aangehaalde lovende quote van Andropov over Karmal, komt de eerstgenoemde daarop terug:

‘In deciding the Afghan problem we must proceed from existing realities. What do you want? This is a feudal country where tribes have always been in charge of their territories, and the central authority was far from always able to reach each Kishlak (Afghan district). [...] Miracles don’t happen. Sometime we are angry at the Afghans because they act illogically and work slowly. But let us remember our fight with basmatchism (banditry)’.³⁴

Bronnen uit 1986 maken uiteindelijk duidelijk dat de Sovjets de oorlog om het volk had verloren. Zowel het gebrek aan macht en gezag in de perifere gebieden, als de minimale vooruitgang in de leefomstandigheden van de boerenbevolking, waren daar de oorzaak van. Ook print-PSYOPS hadden vanwege het hoge percentage analfabetisme onder de Afghaanse bevolking niet de uitwerking waar de Sovjets op hoopten.

2.2 De reactie van de Sovjets op Amerikaanse propaganda in Afghanistan

Omdat de Amerikaanse propaganda in Afghanistan in het volgende hoofdstuk uitgebreid aan bod zal komen zal hier slechts kort worden ingegaan op de vormen van propaganda die de Verenigde Staten uitvoerden in Afghanistan. Interessant is hierbij voornamelijk de reactie van de Sovjets op de Amerikaanse propaganda.

³⁰ ‘UKE Kabul to FCO (“Speech by Babrak Karmal”)', 02-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

³¹ Mitrokhin, ‘The KGB in Afghanistan’, 124.

³² C. Andrew en V. Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive II. The KGB and the World* (Londen 2005) 407.

³³ Andrew en Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive II*, 407.

³⁴ ‘CPSU CC transcript of Politburo meeting (excerpt)’, 10-03-1983, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 23-01-2016).

Zo deed de KGB er alles aan om de Amerikanen in een kwaad daglicht te stellen bij de regering van Afghanistan. Er werden maatregelen genomen om Amerikaanse correspondenten het land uit te werken om zo ruchtbaarheid over de daadwerkelijke situatie in het land te voorkomen of te verkleinen. Ook werd de Afghaanse minister van Buitenlandse Zaken Muhammad Dost er continu toe aangezet om artikelen te publiceren over de bemoeienis van de Amerikanen, Pakistanen en Chinezen met de binnenlandse zaken van het land. Op 12 maart 1980 bijvoorbeeld werd er op Andropovs aandringen aan Babrak gevraagd een anti-Amerika demonstratie te organiseren. Deze werd op 20 maart voor de Amerikaanse ambassade in Kabul gehouden. Leuzen als ‘Dood aan het imperialisme!’ en ‘Dood aan Reagan!’ moesten de bemoeienis van het internationale imperialisme in Afghanistan aan de kaak stellen.³⁵

De slogans van de contrarevolutionairen zoals ‘vecht tegen buitenlandse troepen’ en ‘verdrijf de Russische onderdrukkers uit het land en breng de marionet die zij in Kabul op de troon hebben gezet ten val!’ werden gezien als een verharding van de Westerse propaganda die tegengesproken diende te worden in de kranten met indringende teksten over de Amerikaanse bemoeienis in de Afghaanse binnenlandse zaken.³⁶ Met harde woorden spraken de Sovjets over de Amerikaanse training van rebellen in Pakistan. Washington was bezig met de intensivering van wapenleveranties aan, zoals de Sovjets ze noemden, ‘saboteurs en terroristen’.³⁷ Met deze wapenleveranties en hulp aan de rebellen ‘terroriseerden’ ze de burgerbevolking en zorgden ze voor de grootste destabiliserende factor in Afghanistan.³⁸

‘The USA and its allies are training, equipping and sending into DRA territory armed formations of the Afghan counterrevolution, the activity of which, thanks to the help from outside, has become the main factor destabilizing the situation in Afghanistan. The most serious actions against the DRA are being launched from the territory of Pakistan, where armed detachments of Afghan reactionaries are being trained at 42 sites. [...] American instructors are taking an active part in the training of rebels on the territory of Pakistan’.³⁹

De Sovjets beschuldigden de CIA ervan bezig te zijn om actief stammen over te halen om zich bij de rebellen aan te sluiten.⁴⁰ Ook op radiogebied waren de Amerikanen bezig om de moraal onder de Sovjetmilitairen te ondermijnen met uitzendingen van *Voice of America*.⁴¹ In een gesprek tussen Rajiv

³⁵ Mitrokhin, ‘The KGB in Afghanistan’, 149-150.

³⁶ Ibidem, 123; ‘“Some ideas about foreign policy results of the 1970s (points)” of academician O. Bogomolov of the Institute of Economy of the World Socialist System sent to the CC CPSU and the KGB’, 20-01-1980, *CWIHP*, *SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016); ‘Excerpt from KGB USSR and General Staff Report of December 1982’, December 1982, *NSA*, *SEA*, No. 16 (laatst geraadpleegd op 27-01-2016).

³⁷ ‘A report by Soviet military intelligence’, 01-09-1981, *CWIHP*, *SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

³⁸ ‘CPSU CC Politburo decision’, 01-02-1980, *CWIHP*, *US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

³⁹ ‘Report by Soviet Defense Minister Ustinov to CPSU CC on “foreign interference” in Afghanistan’, 02-10-1980, *CWIHP*, *SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ D.P. Koenker en R.D. Bachman (eds.), *Revelations from the Russian Archives. Documents in English translation* (Washington 1997) 762-763.

Gandhi en Gorbatsjov over het effect van Westerse radiopropaganda in India en de Sovjet-Unie spreekt Gandhi over de Amerikaanse massamedia:

‘And here one cannot help but speak about the real problem, which is caused by the onslaught of the Western, and first and foremost American, mass media. Our society has been poisoned by a purely pragmatic approach to life. Political parties to a large extent lost their ideological identity in the pursuit of quick success’.⁴²

Zelfs de Indiase democratie werd door de Amerikaanse massamedia ondergraven, zo was de boodschap. Dit zorgde voor een sterkere samenwerking tussen de Sovjet-Unie en India, die zich afzetten tegen buurland Pakistan en de Westerse inmenging.

2.3 Sovjetpropaganda in politieke-oorlogsvoering

Naast propaganda voor het volk is er nog een tweede doelgroep die door middel van PSYOPS moet worden gemanipuleerd: de politieke, militaire en ideologische tegenstanders. In briefwisselingen, kranten, radio-uitzendingen en gesprekken tussen hoogwaardigheidsbekleders werd de interventie van de Sovjets in Afghanistan keer op keer gelegitimeerd. Interessant is dat uit het bronnenonderzoek een aantal vaste leuzen naar voren komt om de tegenstander en de wereldopinie ervan te overtuigen dat de interventie de juiste keuze was geweest.

Ten eerste was het doel van de interventie om de ‘buitenlandse agressie’ tegen te gaan. Er zou assistentie worden geboden om de gewelddadigheden van de externe agressie terug te drijven.⁴³ De Sovjet-Unie benadrukte hierbij dat ze de landen waarmee zij diplomatieke betrekkingen onderhield graag wilde laten begrijpen waarom ze deze onvermijdelijke, maar tijdelijke maatregelen had genomen. Ze eerbiedigde slechts de oproep van de nieuw gevormde regering van Afghanistan, die zich tot de Sovjet-Unie had gekeerd voor hulp en steun in de strijd tegen externe agressie.⁴⁴

Deze aanwezigheid was daarnaast, aldus de Sovjets, volledig overeenkomstig het Verdrag van Vriendschap, Goednaberschap en Samenwerking tussen Afghanistan en de Sovjet-Unie dat sinds 5 december 1978 bestond.⁴⁵ Ruim tien procent van alle bronnen gaan over de legitimering via dit verdrag. Artikel 4 van dit verdrag luidt:

⁴² ‘Record of conversation between M.S. Gorbachev and Prime Minister R. Gandhi’, 02-07-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

⁴³ ‘Brezhnev letter to Carter about defending Afghanistan invasion’, 29-12-1979, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁴⁴ ‘Soviet communication to the Hungarian leadership on the events in Afghanistan’, 28-12-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

⁴⁵ ‘Cable to the Soviet representative at the UN on the development of the situation in Afghanistan’, 27-12-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016); ‘Soviet Foreign Ministry circular to Soviet Ambassadors on the situation in Afghanistan, instructions for meeting with heads of government’, 27-12-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

‘The High Contracting Parties, acting in the spirit of the traditions of friendship and good neighborliness and also the UN Charter, will consult and with the agreement of both parties, take the appropriate steps to ensure the security, independence and territorial integrity of both countries’.⁴⁶

Toen eenmaal een verzoek om hulp onder dat verdrag was gedaan, kon de Sovjetregering dit niet meer afwijzen, zo was de officiële lezing.

Bovendien had de Sovjet-Unie een lange grens met Afghanistan en kon het daarom niet onverschillig blijven over wat daar aan de hand was.⁴⁷ Het had groot belang bij het bewaren of herstellen van de vrede in de regio en zag het als zijn internationale plicht om zorg te tonen voor de veiligheid van het socialistische vaderland en Afghanistan.⁴⁸ In diverse bronnen staat dat het Politburo verwachtte dat imperialistische landen en wellicht ook bevriende landen zich negatief zouden uiten over de hulp en steun aan Afghanistan. Toch konden zelfs plotselinge aanvallen van ideologische vijanden Moskou niet beletten om te strijden voor het mondiale belang van vrede en veiligheid en de bescherming van bondgenoten en vrienden.⁴⁹ Daarnaast kon de Sovjetleiding niet werkeloos toezien hoe de Verenigde Staten probeerde een nieuw en gevaarlijk strijdtoneel op te zetten bij de zuidelijke Russische grens.⁵⁰ In bovenstaande argumenten komen geografische, ideologische en Koude Oorlogsframes duidelijk naar voren.

Een volgende vorm van legitimering was het antwoord op de Westerse propaganda over het gebrek aan mensenrechten. Zo brachten de Sovjets naar voren dat ook zij wel degelijk aan mensenrechten dachten door de nieuwe regering in Afghanistan alle politiek gevangenen te laten vrijlaten, ongeacht klasse, religie, taal, etniciteit of politieke voorkeur.⁵¹ Ook werd aangekaart dat de Sovjet-Unie voorzag in grote hoeveelheden basisbehoeften voor zowel de arme bevolking als de terugkerende vluchtelingen in Afghanistan. Andere substantiële hulp bestond uit het leveren van scholing, gezondheidszorg en het trainen van nationale eenheden. Het Politburo achtte het nuttig om deze ‘waarheidsgetrouwe informatie’ meer naar buiten te brengen via propaganda en counterpropaganda, zodat niemand meer zou kunnen twifelen aan de steun voor het beleid van de Afghaanse regering.⁵²

Tot slot was ook artikel 51 van het VN Handvest in Sovjetogen een legitimering voor de interventie. Gedurende twee jaar had de Afghaanse regering een oproep gedaan met de vraag om hulp. De positieve

⁴⁶ ‘Declaration of the CC CPSU to the party leadership concerning the situation in Afghanistan, attachment to CPSU Politburo protocol #177’, 27-12-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

⁴⁷ ‘No. 10 record of conversation (MT-Soviet Ambassador to the UK, Lunkov)’, 03-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁴⁸ ‘Declaration of the CC CPSU to the party leadership concerning the situation in Afghanistan, attachment to CPSU Politburo protocol #177’, 27-12-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

⁴⁹ ‘Soviet communication to the Hungarian leadership on the events in Afghanistan’, 28-12-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016).

⁵⁰ ‘CPSU CC Politburo decision’, 01-02-1980, *CWIHP, US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

⁵¹ ‘Meeting of Soviet Foreign Minister Gromyko and Afghan Foreign Minister Shad Mohammad Dost’, 04-01-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁵² ‘Soviet memorandum on the present situation in Afghanistan’, 06-05-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

reactie van de Sovjets was een rechtsgeldige actie conform artikel 51 van het VN Handvest, dat het recht van staten tot individuele of collectieve zelfverdediging om een gewapende aanval af te slaan inhoudt.⁵³ Naast deze legitimeringen van de interventie werd er regelmatig gebruik gemaakt van het verspreiden van desinformatie, door opzettelijk misleidende informatie te verkondigen. Vaak was deze desinformatie doordrongen van retorische middelen als het promoten van vrede, sociale vooruitgang en het ontwikkelen van de juiste omstandigheden voor een nobele strijd voor de toekomst van de mensheid.⁵⁴

Zo maakten de Sovjets zich hard voor het idee en de uitvoering van een politieke oplossing (*political settlement*) voor het conflict. Dit idee werd uitgevoerd door de Afghaanse regering die aan buurlanden zoals Pakistan, Iran en India voorlegde om de relaties tussen de landen te normaliseren. Voorts richtte de regering zich opnieuw tot de Afghaanse vluchtelingen met de vraag terug te keren naar het vaderland, waarna ze gerespecteerd zouden worden en hun vrijheden en bescherming zouden worden gegarandeerd.⁵⁵ Ook de Sovjet-Unie zette zich in voor de politieke oplossing door contacten met bondgenoten en buurlanden te onderhouden en hen eveneens enthousiast te maken voor deze oplossing die een volledige beëindiging van de gewapende acties en alle andere vormen van buitenlandse inmenging zou moeten betekenen.⁵⁶ Vaak betekende dit echter dat er ondertussen juist flink gestookt werd onder de bevolking van desbetreffende landen. Pamfletten werden gedrukt en boven Pakistaans grondgebied neergelaten en de Pakistaanse pers werd beïnvloed met artikelen waarin zowel het binnenland- als het buitenlandbeleid van de Pakistaanse regering werd bekritiseerd. Op deze manier werd geprobeerd om de positie van de Verenigde Staten en China in Pakistan te verzwakken.⁵⁷ Een andere vorm van propaganda tegen de Amerikanen was het beïnvloeden van het Iraanse buitenlandbeleid door in het beleid anti-Amerikaanse maatregelen te laten doorvoeren, om zo de crisis tussen Iran en de Verenigde Staten te laten voortduren.⁵⁸

⁵³ *Charter of the United Nations*, VN. Hoofdstuk 7. Artikel 51 luidt: 'Nothing in the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security. Measures taken by Members in the exercise of this right of self-defence shall be immediately reported to the Security Council and shall not in any way affect the authority and responsibility of the Security Council under the present Charter to take at any time such action as it deems necessary in order to maintain or restore international peace and security'; 'Cable to the Soviet representative at the UN on the development of the situation in Afghanistan', 27-12-1979, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 15-01-2016); 'Brezhnev letter to MT (reply to MT's letter)', 03-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁵⁴ 'KGB active measures in Southwest Asia in 1980-82', april 2004, *CWIHP, MA* (laatst geraadpleegd op 08-01-2016).

⁵⁵ 'CPSU CC Politburo decision, 8 May 1980, with Politburo commission report, 6 May 1980, and approved cable to Soviet ambassador in Kabul', 08-05-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁵⁶ 'CPSU CC Politburo decision on Afghanistan, with report by Gromyko, Andropov, Ustinov, and Zagladin, 7 April 1980', 10-04-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁵⁷ 'KGB active measures in Southwest Asia in 1980-82', april 2004, *CWIHP, MA* (laatst geraadpleegd op 08-01-2016).

⁵⁸ 'CPSU CC Politburo decision, with report by Gromyko, Andropov, Ustinov, and Pomarev, 27 January 1980', 28-01-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

In 1980 kwamen de Sovjets met het idee om het verdrag tussen beide landen uit 1978 te vernieuwen om zo de buitenwereld te laten zien dat er niets tussen de relatie van de Sovjet-Unie en Afghanistan, de integriteit en de onafhankelijkheid van Afghanistan kon komen:

‘Comrades, for our actions in Afghanistan, for the fact that we fulfilled our obligation to international solidarity in relations to revolutionary Afghanistan, for the fact that the aggressor already has received a solid rebuff, the Soviet Union does not intend to make any excuses to anyone, and the inspirers of aggression against the Afghan state are beginning to feel that. [...] The possibility of reaching at an appropriate time a Treaty of mutual assistance between the SU and DRA which would clearly demonstrate the resolve of both countries not to allow any encroachment from without on the independence and integrity of the Afghan state, deserves serious attention’.⁵⁹

Ook hierin kwam de loyaliteit aan het broedervolk weer naar voren. Tot slot gaven de Sovjets aan dat het niet zijzelf waren die in Afghanistan wilden blijven, maar dat de Westerse inmenging in het conflict dit noodzakelijk maakte. Indien de imperialistische agressor een einde maakte aan de hulp aan de rebellen zouden de Sovjetroepen, in overleg met de Afghaanse regering, worden teruggetrokken.⁶⁰

2.4 De reactie van de Sovjets op Amerikaanse propaganda in politieke-oorlogsvoering

De reactie van de Sovjets op Amerikaanse propaganda in politieke-oorlogsvoering is zo mogelijk nog een grotere bronnengoudmijn dan de aanpak in Afghanistan zelf (en de regio als geheel). Ook hier kwamen een aantal vaste onderwerpen naar voren.

Ten eerste gaven de Sovjets de Amerikanen de schuld van de hernieuwde Koude Oorlog. Het was niet de Sovjet-Unie die de ratificatie van SALT II had vertraagd, de economische relaties tussen beide landen blokkeerde of de Olympische Spelen boycotte. Waar President Carter in 1979 nog de SALT II-akkoorden had getekend en had gesproken over het belang van deze akkoorden voor de vrede en veiligheid in de wereld, deed hij al het werk van de jaren ervoor met de vertraging van de ratificatie weer teniet. Ook de mythe van een zogenaamd communistisch Sovjetgevaar in Cuba leidde tot niets anders dan het verhogen van de angst, het bemoeilijken van SALT II-akkoorden en bovenal het legitimeren van nieuwe militaire maatregelen voor de imperialistische ambities van de Verenigde Staten. Ten vierde had Brezjnev in oktober 1979 nog een voorstel gedaan om de hoeveelheid nucleaire wapens in Europa te verminderen onder het mom van militaire détente in Europa. En wat was de reactie van de VS? In december 1979 werd op een speciale NAVO-bijeenkomst besloten dat de Verenigde Staten nieuwe kernwapens zou produceren en opstellen in Europa. Tot slot was President Carter, in het licht van de interventie in Afghanistan, bezig met het uitvoeren van maatregelen om de Sovjet-Amerikaanse relatie nog verder te verslechteren en economische sancties in te stellen tegen de Sovjet-Unie.⁶¹ Niets van dit alles gaf de Sovjet-Unie ‘een terneergeslagen gevoel’, maar het zou zonder twijfel slechte invloed

⁵⁹ ‘Minutes of the meeting of the CPSU CC plenum on the situation in Afghanistan, 23 June 1980’, 23-06-1980, *CWIHP, US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

⁶⁰ ‘Brezhnev letter to Carter about defending Afghanistan invasion’, 29-12-1979, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁶¹ ‘CPSU CC Politburo decision’, 01-02-1980, *CWIHP, US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

hebben op de relatie tussen beide landen, de stemming verslechteren en bovendien een oplossing voor internationale kwesties bemoeilijken, aldus Brezjnev.⁶²

Een tweede onderwerp was het ontmaskeren van het agressieve beleid van de Verenigde Staten tegenover de Sovjet-Unie. Zo probeerden vertegenwoordigers van Westerse landen bijvoorbeeld de wisseling in het Afghaanse bewind aan de inzet van Sovjetroepen in Afghanistan te koppelen. In reactie daarop poogden de Sovjets dit te ontcrachten en de nadruk te leggen op de Amerikaanse militaire bases in onder andere Pakistan.⁶³ Op 8 januari 1980 verscheen in de *Pravda* een artikel over een televisieoptreden van President Carter van 4 januari. In het artikel werd nogmaals duidelijk gemaakt dat de speech van Carter vervuld was met Koude Oorlogstaal, waarin hij de langetermijnbelangen van vrede en détente en de verantwoordelijkheden van een supermacht negeerde. Tevens zouden de Amerikaanse maatregelen alleen maar hun eigen belangen schaden en niet die van de Sovjets. De Amerikaanse inmenging in Afghanistan en de militaire druk tegenover Iran lag geheel in lijn met het vijfjaren-defensieprogramma van Carter en was volgens de Sovjets direct te linken aan de vertraging van de SALT II-ratificatie en de nieuwe golf van Amerikaanse pogingen tot militaire hegemonie.⁶⁴ China was bij dit agressieve beleid vaak de naaste partner van de Verenigde Staten om de Afghanen en de naburige landen te beïnvloeden. Washington en Beijing probeerden verschillende Arabische staten mee te krijgen in hun agressieve acties tegen Afghanistan en zo een broeinest van internationale spanning te creëren in het Midden-Oosten.⁶⁵

De Sovjets reageerden, naar eigen zeggen, op deze agressieve acties met kalmte en meenden dat ze redelijk moesten blijven tegenover het ‘daverende, impulsieve geweld’ van de Amerikanen. Ze zouden zich niet zomaar laten intimideren:

‘In this complicated situation the leadership of the CPSU does not intend to adopt a policy of fighting fire with fire. We shall henceforth exhibit a maximum degree of cool-headedness and reasonable judgment. We shall do everything possible to prevent the Carter administration from drawing us into confrontation and undermining détente. We shall not engage, as the American administration is doing, in impulsive acts which can only intensify the situation and play into the hands of the proponents of the Cold War’.⁶⁶

De Sovjets gaven aan bereid te zijn om de relaties met de Verenigde Staten te normaliseren. Niet alleen omdat vijandigheid tussen de twee supermachten onverstandig was, maar ook omdat het gevaarlijk zou zijn. Desalniettemin wilden de Sovjets benadrukken dat de onderliggende oorzaak van de verslechtering in de relatie tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten de poging was van Washington om militaire

⁶² ‘Soviet briefing on the correspondence between Tito and Brezhnev’, 1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁶³ ‘Meeting of Soviet Foreign Minister Gromyko and Afghan Foreign Minister Shad Mohammad Dost’, 04-01-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁶⁴ ‘UKE Moscow to FCO (“Soviet Reaction to US Policies”)', 07-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁶⁵ ‘CPSU CC Politburo decision’, 01-02-1980, *CWIHP, US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

⁶⁶ *Ibidem*.

superioriteit te verkrijgen.⁶⁷ Amerikaanse propaganda verspreidde het beeld dat de verslechtering in de internationale betrekkingen het gevolg was van de gebeurtenissen in Afghanistan. In realiteit was het echter Washington dat wapens exporteerde naar de vijanden van Afghanistan en de contrarevolutie in het land aanwakkerde.⁶⁸ Daarnaast was het gerucht dat er sprake was van een vorm van bezetting of de overname van overheidstaken volgens de Sovjets ‘pure nonsens’. Iedereen die toentertijd in Afghanistan zou zijn geweest, zou bevestigen dat de situatie aan het normaliseren was. De pogingen van Carter en Brzezinski om de Sovjet-Unie te intimideren zouden, volgens de Sovjets, op niets uitlopen omdat zij niet te intimideren waren.⁶⁹ Via de Amerikaanse radiozender *Voice of America* werden er propagandacampagnes in het Russisch verspreid onder de Sovjetbevolking en werd geprobeerd de bevolking wantrouwen, angst en twijfel aan te praten.⁷⁰ Hoewel deze ideologische en psychologische oorlog van het Westen zeer volhardend was, hadden de Sovjets geen problemen: ‘*Our population is stiffened*’.⁷¹

Ook de poging van de Verenigde Staten om de NAVO en de Europese staten achter zich en tegenover de Sovjets te krijgen achtte de Sovjet-Unie een agressieve actie. President Carter probeerde de West-Europese staten zover te krijgen om zijn beleid van de formatie van een anti-Sovjetfront te steunen. Echter waren de meeste West-Europese staten niet altijd even bereid om het beleid van Carter zonder pardon te steunen. Langzaam ontstond, aldus de Sovjets, het besef dat er geen oplossing voor de Afghaanse kwestie kon worden gevonden zonder te accepteren dat Afghanistan nou eenmaal het buurland was van de Sovjet-Unie en daarom in de Russische belangensfeer lag.⁷² De Sovjet-Unie ondernam daarom stappen om het contact met Europese landen te onderhouden en de politieke betrekkingen verder te ontwikkelen en zo de anti-Sovjet stappen van de Amerikaanse regering te ondermijnen.⁷³

In de bronnen worden nog veel meer onderwerpen gerelateerd aan de Amerikaanse propaganda besproken. Een aantal van deze onderwerpen zullen hieronder vluchtig worden aangekaart. Ten eerste had de Sovjet-Unie de beginselen van het internationaal recht geschonden en werd in de propaganda de Sovjetclaim en -legitimatie van de aanwezigheid van externe inmenging in Afghanistan afgewezen.⁷⁴ Ten tweede werd gesteld dat de Sovjets uit waren op een warm-waterhaven in de Indische Oceaan en

⁶⁷ ‘Minutes of the meeting of the CPSU CC plenum on the situation in Afghanistan, 23 June 1980’, 23-06-1980, *CWIHP, US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

⁶⁸ ‘Soviet briefing on the correspondence between Tito and Brezhnev’, 1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁶⁹ ‘CPSU CC Politburo decision’, 01-02-1980, *CWIHP, US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

⁷⁰ Koenker en Bachman, *Revelations from the Russian Archives*, 762-763; ‘Record of conversation between M.S. Gorbachev and Prime Minister R. Gandhi’, 02-07-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

⁷¹ ‘Stasi note on meeting between Minister Mielke and KGB Chairman Andropov’, 11-07-1981, *CWIHP, IOCW* (laatst geraadpleegd op 08-01-2016).

⁷² ‘CPSU CC Politburo decision on Afghanistan, with report by Gromyko, Andropov, Ustinov, and Zagladin, 7 April 1980’, 10-04-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁷³ ‘Report on the meeting of the foreign secretaries of the socialist countries in Moscow, 26 February 1980’, 29-02-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁷⁴ Koenker en Bachman, *Revelations from the Russian Archives*, 762-763.

een poging deden om de olieproducerende landen, zoals de Golfstaten, in handen te krijgen.⁷⁵ Daarnaast propageerden Amerikaanse bronnen dat het anti-Sovjetsentiment onder de lokale bevolking in Afghanistan groeide en de Sovjeteenheden zware verliezen leden. Volgens de Amerikanen had de Sovjet-Unie de consequenties van haar daden in Afghanistan niet goed ingeschat.⁷⁶

Een vierde propagandapunt waren politiek gevangenen in de Sovjet-Unie. Deze gevangenen waren berecht voor spionage en smokkelpraktijken en het in omloop brengen van vijandige pamfletten. Waar de Amerikanen dit ‘politiek gevangenen’ noemden, waren deze activiteiten voor de Sovjets gevaarlijke misdaden tegen de staat.⁷⁷ Soms gingen de Amerikanen – tot irritatie van de Sovjets – zelfs zo ver, dat zij in het nieuws propageerden dat de gevangenen die waren berecht voor spionage, in werkelijkheid waren berecht omdat ze joods waren:

‘Just recently Reagan hosted a wife of imprisoned for espionage Sharanksy, though she isn’t really his wife, but the press had spread that information widely, and another Zionist Mendelevich. Around that in American press and television is opening a strong anti-Soviet propaganda. For example, only in one day we received around 600 telegrams with a request to free imprisoned Jews. The next day we received around 300 telegrams’.⁷⁸

Op de een of andere manier moesten de Sovjets duidelijk proberen te maken dat Sharanksy niet als zionist was veroordeeld, maar omdat hij een CIA-agent was die zich schuldig had gemaakt aan spionage.⁷⁹

Tot slot was de Amerikaanse propaganda in het algemeen doordrongen van het idee dat het communistische kwaad uitgeschakeld diende te worden. De communisten probeerden niet alleen wereldwijd de macht te grijpen, ook de manier van leven (*way of life*) stond op het spel. Bovendien waren communisten de vijanden van iedere religie, inclusief de Islam. Volgens de Sovjets wilden de Amerikanen echter niet inzien dat het Westen de afgelopen veertig jaar was geïndoctrineerd met het idee dat de Sovjet-Unie een gevaar vormde voor de wereld. Het Westen zou deze benadering daarom moeten veranderen om in te zien dat dit gevaar niet aanwezig was.⁸⁰

⁷⁵ Koenker en Bachman, *Revelations from the Russian Archives*, 762-763; ‘Minutes of the meeting of the CPSU CC plenum on the situation in Afghanistan, 23 June 1980’, 23-06-1980, *CWIHP, US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

⁷⁶ Koenker en Bachman, *Revelations from the Russian Archives*, 762-763.

⁷⁷ ‘Meeting minutes of the Politburo of the CC CPSU, regarding persecution on political dissidents and spies’, 25-09-1986, *CWIHP, US SR* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

⁷⁸ ‘Transcript of CPSU CC Politburo meeting (excerpt), 4 June 1981’, 04-06-1981, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ ‘Record of conversation between M.S. Gorbachev and Prime Minister R. Gandhi’, 02-07-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

H.3 De Amerikanen in Afghanistan

Hoe kan het dat Afghanistan, een onderontwikkeld land met tribale structuren en bovendien decennialang onbelangrijk voor de Verenigde Staten, het strijdtoneel werd van een van de meest bloedige proxy-oorlogen van de jaren tachtig? Hoe kan het dat de *covert* hulp van de CIA aan de Afghaanse rebellen de grootste en volgens de CIA ‘meest succesvolle’ geheime operatie aller tijden zou worden?¹ Wat heeft de Verenigde Staten ertoe aangezet om deze rebellen te gaan helpen? In dit hoofdstuk zal ik onderzoeken *waarom* de Verenigde Staten deze *covert* hulp aan de Afghaanse rebellen hebben geboden en wat deze hulp inhield.

Net als in het vorige hoofdstuk zal in dit hoofdstuk worden onderzocht hoe, in dit geval de Amerikanen, gebruik hebben gemaakt van PSYOPS en politieke-oorlogsvoering om zowel binnenlandse als internationale media te beïnvloeden, de Sovjetinvasie bij het volk in Afghanistan te delegitimeren en de communistische vijand in een kwaad daglicht te stellen. Daarbij is gebruik gemaakt van in totaal 95 primaire bronnen van het archief van de *Central Intelligence Agency* (CIA), de *Margaret Thatcher Foundation* (MTF) en *National Security Archives* (NSA). De bronnen zijn geselecteerd op criteria als propagandawaarde, psychologische beïnvloeding, het gebruik van radio *broadcasts* en de vijand, de Sovjet-Unie. In veel van de bronnen die via het CIA-archief beschikbaar waren, is vertrouwelijke informatie geanonimiseerd en deels zwartgelakt. De primaire bronnen zijn daarom aangevuld met secundaire literatuur over de rol van de Amerikanen in de oorlog in Afghanistan. Ook in dit hoofdstuk zullen de twee verschillende doelgroepen die gemanipuleerd worden door PSYOPS apart worden beschreven. In wat volgt zal eerst de PSYOPS gericht op de Afghaanse bevolking worden besproken waarna verder zal worden ingegaan op de rol van Amerikaanse propaganda in de politieke-oorlogsvoering tussen de supermachten Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, alsmede China en Europese landen.

3.1 PSYOPS en propaganda in Afghanistan

De wapenleveranties vormden een groot onderdeel van de *covert* hulp die door de CIA aan de rebellen werd geboden. Pakistan werd het toneel waarop de rebellen door de Amerikanen werden bewapend en getraind. Het land had sinds de Afghaanse revolutie te maken gehad met grote stromen vluchtelingen en rebellen die zich in het noordwesten van Pakistan in grote tentenkampen vestigden. Hoewel de Verenigde Staten sinds 1977 de hulp aan Pakistan hadden gestaakt vanwege het schenden van mensenrechten en democratische waarden, en vanwege zijn nucleaire programma, werden deze bezwaren terzijde geschoven toen de Sovjets Afghanistan binnenvielen.² Door de nadruk van de oorlog te leggen op een confrontatie tussen ‘oost’ en ‘zuid’ (de Sovjet-Unie en de Derde Wereld) in plaats van

¹ S. Galster, ‘Afghanistan: The making of U.S. policy, 1973-1990’ in: J. Prados en S. Savranskaya (eds.) *The September 11th sourcebooks. Volume II: Afghanistan: Lessons from the last war. National Security Archive Electronic Briefing Book No. 57*, fictieve pagina’s 1-19, aldaar 1. [Http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/essay.html](http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/essay.html) (laatst geraadpleegd op 21-03-2016).

² Galster, ‘Afghanistan: The making of U.S. policy’, 10.

een ‘oost’ versus ‘west’-strijd via proxy’s, kwam het zwaartepunt van de oorlog te liggen op de zaak van het Afghaanse volk in plaats van op de covert hulp van de CIA.³ De hulp van de Amerikanen zou derhalve heimelijk worden geoperationaliseerd via Pakistan. Een paar dagen na de invasie waren de Verenigde Staten al in gesprek met de Pakistaanse militair leider Generaal Mohammad Zia-ul-Haq, waarbij werd gesproken over het zenden van economische en militaire hulp aan de Pakistanen in ruil voor hulp aan de Afghaanse rebellen.⁴ Diezelfde maand nog ging de Amerikaanse nationaal veiligheidsadviseur Zbigniew Brzezinski eveneens naar Pakistan om een gezamenlijk antwoord op de invasie te coördineren.⁵

De CIA was echter niet bereid om rechtstreeks Amerikaanse wapens te leveren. De wapens werden via een wapendeal met Egypte geleverd en waren van Sovjetmakelij.⁶ Op deze manier kon de bemoeienis van de Verenigde Staten, indien nodig, ‘gelooftwaardig’ worden ontkend. Later in de oorlog werden de wapens van Sovjetmakelij ook via China gekocht en naar Pakistan getransporteerd. Met deze heimelijke wapeninkoop werden niet alleen de sporen van Amerikaanse inmenging uitgewist, maar verzekerde het ook de compatibiliteit met de wapens die al buit waren gemaakt op de Sovjetroepen.⁷ De autorisatie voor de heimelijke wapenhandel van de CIA, via de Pakistaanse regering, aan de Moedjahedien werd op 29 januari 1980 door President Carter ondertekend. Het programma zou jaarlijks voor een bedrag van vijftig miljoen dollar door het Amerikaanse Congres worden ondersteund.⁸

In een gesprek van 18 januari 1980 tussen de Britse kabinetssecretaris Sir Robert Armstrong en Brzezinski wordt aangegeven dat een grensoorlog tussen Pakistan en Afghanistan niet wenselijk was, maar dat in dit geval zowel de Afghanen bereid waren om het verzet door guerrillatroepen gaande te houden, als Pakistan bereid was om zijn grondgebied beschikbaar te stellen. Het Westen zou het verzorgen van militaire ondersteuning, althans met gepaste discretie, daarom niet kunnen weigeren. Brzezinski beargumenteerde daarnaast dat het politiek gerechtvaardigd was om het verzet van de rebellen gaande te houden, omdat het zowel het vredesproces van de Sovjets in Afghanistan bemoeilijkte als zorgde voor een focus op islamitisch sentiment (oost-zuid confrontatie).⁹

Volgens het afdelingshoofd Midden-Oosten van de Directie Operaties Charles Cogan arriveerden op 10 januari 1980 de eerste wapens in Pakistan.¹⁰ Waar in het begin voornamelijk AK-47 geweren en SA-7 luchtdoelraketten naar de rebellen werden verzonden, zou al in 1982 blijken dat er zwaardere

³ ‘Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. “Public Diplomacy Action Plans”’, 12-05-1987, NSA, DECW, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

⁴ Galster, ‘Afghanistan: The making of U.S. policy’, 10.

⁵ *Interview with Dr. Zbigniew Brzezinski (13-06-1997)*, The National Security Archive (hierna: NSA), Episode 17 (1999). <http://nsarchive.gwu.edu/coldwar/interviews/episode-17/brzezinski2.html> (laatst geraadpleegd op 18-03-2016).

⁶ ‘Summary, National Security Council, “SCC Meeting on Soviet Forces in Afghanistan”’, 02-01-1980, NSA, No. 17 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

⁷ Galster, ‘Afghanistan: The making of U.S. policy’, 11.

⁸ Riedel, *What we won*, 103.

⁹ ‘Letter from Armstrong to Michael on supporting resistance groups in Afghanistan’, 18-01-1980, MTF (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

¹⁰ Riedel, *What we won*, 103.

wapens nodig waren om de vele luchtaanvallen van de Sovjets te onderdrukken. Er werd daarom gesproken over het zenden van meer en betere anti-luchtdoelwapens, zware machinegeweren, antitankraketten en -mijnen en radioapparatuur.¹¹ In 1984 werd er gesproken over het zenden van een aanvullende som geld van 50 miljoen dollar en werd de CIA overgehaald door de inlichtingencommissies van de Senaat en het Huis om de hoogwaardige Zwitserse Oerlikon-luchtdoelssystemen aan te schaffen. In 1986 ging de CIA nog een stapje verder door de Moedjahedien van Stinger-raketten te voorzien van Amerikaanse makelij. Dit was de eerste keer dat de CIA wapens van Amerikaanse makelij in een heimelijke operatie voor steun aan rebellen had gebruikt. In totaal zou de CIA bijna drie miljard dollar uitgeven aan covert hulp aan de Moedjahedien.¹²

Een tweede vorm van hulp was de militaire training aan de rebellen die zowel in Pakistan als in Amerika werd uitgevoerd. Niet alleen wapens maar ook militaire adviseurs werden naar Pakistan gestuurd. Daarnaast werden ook de rebellen naar Amerika uitgezonden om op militaire bases in Texas en Californië een training van zo'n anderhalve maand te voltooien. Ook werden deze Afghaanse rebellen en Pakistaanse militairen naar de Bondsrepubliek Duitsland gestuurd voor hun training.¹³

Tijdens de regeerperiode van President Carter was de houding van de Verenigde Staten tegenover de Sovjetinvasie nog relatief gematigd. Deze houding kwam voort uit de ideologisch gedreven wens om na het presidentschap van President Nixon, waarin de slopende Vietnamoorlog en het Watergateschandaal de boventoon voerden, te streven naar een periode van rust en het geloof in de Amerikaanse regering en haar buitenlandbeleid te herstellen. Tegelijkertijd werd Carter geconfronteerd met een zeer reële dreiging van Sovjetexpansie in Zuid-Azië. In een poging om Moskou te 'straffen' werden er daarom economische sancties ingesteld, de Olympische Spelen werden geboycot en er werden wapens naar de Afghaanse rebellen gezonden.¹⁴ Met het aantreden van President Ronald Reagan (r.1981-1989) kwam er een einde aan deze gematigde houding van de Verenigde Staten tegenover de Sovjets. Vanaf 1981 zou de hulp en de training aan de rebellen naar een hoger plan worden getild.¹⁵ Hierbij was het doel van Reagan om maximale druk uit te oefenen op de Sovjetbezetting om er zo voor te zorgen dat de militaire en politieke kosten voor de Sovjets gedurende de bezetting zo hoog mogelijk werden.¹⁶ Dit was het beleid dat Reagan de rest van de oorlog zou handhaven.

¹¹ 'Defense Intelligence Agency, Directorate for Research, "Afghan Resistance" ', 05-11-1982, NSA, US ASWA, No. 3 (laatst geraadpleegd op 27-01-2016).

¹² Galster, 'Afghanistan: The making of U.S. policy', 12.

¹³ 'Intelligence note concerning actions by the US in aiding the Afghanistan rebel fighters', 01-09-1980, CWIHP, SIA (laatst geraadpleegd op 22-01-2016); 'A report by Soviet military intelligence', 01-09-1981, CWIHP, SIA (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

¹⁴ T. Rogers, *The Soviet withdrawal from Afghanistan. Analysis and chronology* (Westport 1992) 11.

¹⁵ Galster, 'Afghanistan: The making of U.S. policy', 9-10.

¹⁶ *National Security Decision Directive No. 75: U.S. relations with the USSR*, Federation of American Scientists, Intelligence Resource Program, Official intelligence-related documents (Washington 1983). [Http://fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-75.pdf](http://fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-75.pdf) (laatst geraadpleegd op 20-03-2016).

3.1.1 Communicatie-PSYOPS

Net als de Sovjets zagen ook de Amerikanen in dat de Afghaanse bevolking de spil was tot het verhogen van de kosten van de tegenstander.¹⁷ Door de Afghaanse bevolking, althans het deel dat achter de rebellen stond, te steunen met zowel humanitaire, economische als politieke hulp zouden de kosten voor de Sovjets worden verhoogd. Eén van de grootste hulpcampagnes was het *Cross Border Humanitarian Aid Program* van het *Agency for International Development (AID)*. Het doel van de campagne was om de ontvolking van Afghanistan tegen te gaan, die door de grote stromen vluchtelingen naar Pakistan kritiek was geworden.¹⁸ De vluchtelingenstroom zorgde zowel voor grote druk op Pakistan als voor weinig steun aan de rebellen in de lege dorpen in Afghanistan. Er werden daarom ziekenhuizen en scholen gebouwd, gewassen verbouwd en er werd geld geïnvesteerd in lokale boeren om zo de Afghanen in eigen land te houden en de kern van de rebellenslagkracht te versterken.¹⁹ De Amerikanen spoorden zoveel mogelijk NGO's en Westerse bondgenoten aan om humanitaire steun te verlenen en een politieke dialoog met de rebellen te onderhouden. In een bron uit 1987 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken werd opgesomd dat het AID-programma sinds de oprichting in 1985 zo'n 65 miljoen dollar aan landbouw, grondstoffen, gezondheid, voedsel en educatie aan de Afghanen had uitgegeven.²⁰ Educatie was een essentieel onderdeel van het programma. Er werden leesvaardigheidslessen gegeven, schoolboeken gedrukt, leraren getraind en scholen gebouwd. In 1987 deden zo'n 8.000 leerlingen mee aan het leesvaardigheid-programma en voor 1988 stond eenzelfde aantal leerlingen al op de wachtlijst. In datzelfde jaar waren er meer dan 1.500 basisscholen gebouwd, 120.000 schoolboeken gedrukt en zo'n 700 leraren getraind.²¹

Ook vanuit het Congres kwamen voorstellen om de steun aan de Afghaanse bevolking kracht bij te zetten. Een voorbeeld hiervan is het *McCollum Program* waarin Bill McCollum een vliegtuig ter beschikking stelde om humanitaire voorzieningen naar Pakistan te versturen en gewonde Afghanen naar ziekenhuizen in Europa, de Verenigde Staten of elders te evacueren.²² Op deze manier was het Congres nauw betrokken bij de humanitaire steun aan Afghanistan.

3.1.2 Print-PSYOPS

Hoewel er in Sovjetbronnen duidelijk naar voren komt dat de rebellen ook anti-Sovjetpamfletten en flyers uitdeelden om de bevolking te beïnvloeden, gaan de onderzochte Amerikaanse bronnen voornamelijk in op de rol van print-PSYOPS in educatie voor de bevolking. In de bronnen van het NSA komt ook een document naar voren van het *National Endowment for Democracy (NED)*, een non-profit

¹⁷ 'Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. "Public Diplomacy Action Plans" ', 12-05-1987, NSA, DECW, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Galster, 'Afghanistan: The making of U.S. policy', 13.

²⁰ 'Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. "Public Diplomacy Action Plans" ', 12-05-1987, NSA, DECW, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

organisatie die in 1983 was opgericht om democratie te bevorderen. Hierin worden alle prestaties van het NED met betrekking tot een project voor democratisch onderwijs in Afghanistan samengevat. Zo werd er veel aandacht besteed aan de voorbereiding, herziening, invoering en distributie van schoolmateriaal voor jaren één tot en met zes. Deze schoolboeken werden verspreid onder tien ontwikkelingscentra en twintig leesvaardigheidscentra in Afghanistan. Hierbij werd volgens de Amerikanen ‘voor het eerst’ in up-to-date, maatschappelijk en onderwijskundig aanvaardbare materialen voorzien. Hoewel in het document van het NSA niet nadrukkelijk wordt uitgesproken wat hiermee wordt bedoeld, kan worden aangenomen dat met ‘maatschappelijk aanvaardbare materialen’ waarschijnlijk ‘minder communistisch of Sovjetgericht’ wordt geïmpliceerd. Ander aanvullend materiaal dat werd ontwikkeld ging over ‘nuttige kennis’, waarbij beschrijvingen over de huidige ontwikkelingen in Afghanistan en andere gerelateerde informatie over de Afghaanse jihad stonden.²³ Deze nuttige kennis werd ook verspreid door het opzetten van een documentatiecentrum. Dit was een klein centrum waarbij men materiaal over de Afghaanse geschiedenis, traditie, cultuur en de oorlog verzamelde, bewaarde en ontwikkelde. Het doel was om hiermee het ‘Afghaanse leven van vóór de communistische overname en Sovjetinvasie’ vast te leggen. Daarnaast zou het een weergave produceren van de impact van de oorlog op de Afghaanse samenleving en een database vormen van de ‘behoeften van Afghanistan’ na de terugtrekking van de Sovjetroepen.²⁴

Tot slot was er ook een boekprogramma opgezet dat vertalingen maakte van een brochure die was gemaakt door de Amerikaanse NGO *Helsinki Watch* getiteld ‘To win the children: Afghanistan’s other war’, waarin de pogingen van de Sovjets om Afghaanse kinderen door middel van indoctrinatie in de Sovjet-Unie voor zich te winnen centraal stonden.²⁵ Ook werden er brochures uitgegeven waarin het beleid van zowel Afghanistan als de Verenigde Staten werd uitgelegd aan de Afghaanse bevolking en buitenlandse journalisten.

3.1.3 Broadcast-PSYOPS

De Amerikaanse strategie in Afghanistan richtte zich op drie verschillende doelgroepen: de internationale publieke opinie, de Amerikaanse publieke opinie en de Afghaanse bevolking. Door middel van militaire, humanitaire maar bovenal ook politieke (en publieksdiplomatieke) steun wisten de Amerikanen de rebellen te steunen. De publieksdiplomatieke strategie was daarbij tweeledig. Het trachtte enerzijds de oorlog op de voorgrond te houden door zowel in eigen land als internationaal publiek bewustzijn voor de oorlog te creëren. Anderzijds probeerden de Amerikanen het Russische propagandaoffensief tegen te gaan, dat later in de oorlog vooral was gericht op een, volgens de

²³ ‘National Endowment for Democracy Project Proposal. “Afghanistan Democratic Education Project”’, circa 1986, NSA, DECW (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

²⁴ Ibidem.

²⁵ ‘Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. “Public Diplomacy Action Plans”’, 12-05-1987, NSA, DECW, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

Amerikanen ‘Sovjet-opgelegde’ politiek van nationale verzoening (*national reconciliation*).²⁶ Er moet echter wel worden opgemerkt dat ondanks het grote publieke opinie-offensief, de heimelijke inmenging van de Verenigde Staten in het conflict voor het gewone volk van het thuisfront niet of nauwelijks bekend was.

Het doel van de Amerikanen was om grotere media-aandacht voor de oorlog en de steun aan Pakistan te genereren. Daarbij was het van belang om, naast de internationale publieke opinie, het algemene belang van de Afghaanse oorlog in de Derde Wereld te vergroten. Omdat de Sovjets in de loop van de oorlog bezig waren met hun ‘zogenoemde vredesoffensief’, werd het, aldus het Ministerie van Buitenlandse Zaken, voor de Amerikanen steeds belangrijker om hier een stevig verhaal tegenover te stellen.²⁷ De berichtgeving over de oorlog was vrij beperkt, te bedenken dat dit één van de belangrijkste oorlogen was ten tijde van de Koude Oorlog. De *United States Information Agency* (USIA) onderzocht daarom de mogelijkheden om meer publiciteit te genereren. Een van de mogelijkheden was het opzetten van het *Afghan Media Project*, waarbij de Universiteit van Boston was verbonden aan een project dat Afghanen trainde in het vergroten van hun filmische en journalistieke kwaliteiten, in het opzetten van een systeem om Afghaans geproduceerd nieuws wijder te verspreiden en in het maken van beeldmateriaal over de oorlog. In 1987 had de eerste groep Afghanen de training afgerond en was het beeldmateriaal dat zij hadden geproduceerd klaar voor verspreiding. Waar het nieuws voorheen nauwelijks naar buiten werd gebracht, vanwege een gebrek aan verslaggevers en filmmateriaal, kon dat nu aan de gehele wereld worden getoond. Op deze manier kon de wereld geïnformeerd worden over de ‘genocide van de Sovjets’ in Afghanistan en daarmee een belangrijke, diplomatieke boodschap brengen over hoe de wereldgemeenschap Afghanistans ‘gevecht voor vrijheid’ zou moeten zien.²⁸ Zo stelde het NED dat:

‘At the present time there is no consistent and regular coverage of the war inside Afghanistan. As a consequence, in the free world the war tends to be an ignored one. Hopefully, as the Afghan technicians become more proficient, the free world will become informed of the Soviet genocide in Afghanistan on a continuing and documented basis. This part of the project can have a real, diplomatic and immediate effect on how the global community views Afghanistan’s fight for freedom’.²⁹

Daarnaast was er sprake van een *United States Information Station* (USIS) *Afghan Country Program*, waarin een verscheidenheid aan programma’s voor jonge Afghanen werd opgezet om hen te helpen met het voorbereiden voor toekomstige banen en leiderschapsposities en om tegelijkertijd een positieve houding tegenover de Verenigde Staten te stimuleren.

²⁶ ‘Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. “Public Diplomacy Action Plans”’, 12-05-1987, *NSA, DECW*, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ ‘National Endowment for Democracy Project Proposal. “Afghanistan Democratic Education Project”’, circa 1986, *NSA, DECW* (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

²⁹ *Ibidem*.

Het project *International Visitors Grants* werd door USIS Islamabad opgezet, waarbij een groep aan rebellen gelieerde Afghanen die binnen de inlichtingendiensten werkten naar Amerika werden gezonden om kennis te maken met vertegenwoordigers uit de mediawereld, met academici en met regeringsvertegenwoordigers. Daarnaast konden ze Amerikaanse berichtgevingstechnieken observeren en kregen ze de mogelijkheid om hun kennis en inzichten over de situatie in Afghanistan te delen.³⁰

Amerikaanse beïnvloeding via radio werd mogelijk gemaakt door de bekende radiozender *Voice of America* die in de vroege jaren tachtig ook een Dari- en Pasjtoe-taalservice ontwikkelde. Beide omroepdiensten zonden dagelijks twee uur materiaal uit. Hierbij ging het nieuws voornamelijk over de oorlog in Afghanistan zelf, over het Amerikaanse beleid jegens Afghanistan en over nieuws uit de Verenigde Staten. Niet alleen Afghanistan werd met deze omroepdienst bereikt, maar ook de Sovjet-Unie, Pakistan en Iran lagen binnen het bereik van de zender.³¹

In het eerdergenoemde democratische educatieproject van het NED werden ook audiocassettes ontwikkeld en verspreid binnen Afghanistan. De cassettes werden ontwikkeld door het *Cultural Council of the Afghan Resistance* (CCAR) met het doel om Afghaanse studenten, vrijheidsstrijders en de rest van de Afghaanse bevolking te doen inzien wat er gaande was in Afghanistan en hoe zij zich als ‘verantwoordelijke burgers’ konden gedragen. De banden waren uitgevoerd in Dari en Pasjtoe en gebruikten stemmen die, volgens CCAR, vertrouwd zouden aanvoelen bij de Afghaanse bevolking. Ze bevatten zowel nieuws en commentaar over de actuele gebeurtenissen als muziek en volksverhalen die relevant waren voor de oorlog in Afghanistan.³²

3.2 De reactie van de Amerikanen op Sovjetpropaganda in Afghanistan

De reactie van de Amerikanen op Sovjetpropaganda was uiteraard zeer kritisch en is onder te verdelen in een viertal grotere thema’s.

Ten eerste gaan de Amerikaanse bronnen over de schijnveiligheid en schijnstabiliteit die de Sovjets in de Afghaanse hoofdstad probeerden op te houden. De Sovjets organiseerden rondleidingen voor Westerse journalisten om te laten zien hoe tevreden de Afghaanse bevolking was onder het nieuwe regime. De Amerikanen meenden dat de Sovjets dachten dat een verslechtering van de veiligheid in Kabul en de noodzaak van het zichtbaar verbeteren van deze veiligheid de rebellen een brede internationale steun en publiciteit zou geven.³³

Daarnaast was de Sovjet-Unie, volgens CIA-bronnen, dus bezig met het verspreiden van anti-Amerikaanse propagandacampagnes. Zo werden de Amerikanen bijvoorbeeld beschuldigd van de verslechterde internationale verhoudingen door vooral de hulp aan de Moedjahedien in Afghanistan,

³⁰ ‘Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. “Public Diplomacy Action Plans”’, 12-05-1987, *NSA, DECW*, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

³¹ *Ibidem*.

³² ‘National Endowment for Democracy Project Proposal. “Afghanistan Democratic Education Project”’, circa 1986, *NSA, DECW* (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

³³ ‘Directorate of Intelligence Afghanistan situation report’, 10-01-1984, *FOIA CIA* (laatst geraadpleegd op 29-01-2016).

terwijl de Sovjets juist belangstelling toonden in een hernieuwde fase van détente. Ook werden er Amerikaanse hoge ambtenaren beschuldigd van het verspreiden van leugens over de ‘chemische oorlogvoering van de Sovjets’ in Afghanistan en over het aantal politiek gevangenen van de Sovjets. Tot slot werd eerdere Amerikaanse hulp aan de Afghanen bekritiseerd, waaronder de aanleg van irrigatiekanalen in Zuid-Afghanistan die zogenaamd ‘slecht waren gemaakt, zeer kostbaar waren en schadelijk waren voor de grond’.³⁴

Meerdere malen wordt in Amerikaanse bronnen vermeld dat de Sovjets bezig waren met een grote propagandacampagne via radio en televisie, waar het Afghaanse ‘marionettenregime’ van Babrak Karmal vaak voor werd ingezet om de Afghaanse bevolking te overtuigen van de communistische ideologie. Sovjetpropaganda werd dagelijks achttien uur lang via de radio en vijf uur lang via de televisie naar buiten gebracht om het volk te indoctrineren.³⁵ De Amerikanen brachten hier echter tegenin dat de propaganda niet bleek te werken bij de Afghaanse bevolking. Pogingen tot media indoctrinatie van de Afghanen faalden vanwege het grote analfabetisme onder het volk. Daarnaast wist de regering enkel en alleen tijdelijke volgelingen achter zich te krijgen door hen om te kopen met wapens of geld of door incidentele samenwerking met rebellen te accepteren.³⁶ Ook het Russische thuisfront begon, volgens de Amerikanen, steeds meer te twijfelen aan de daden van de Sovjets in Afghanistan. Verhalen van gedemoraliseerde terugkerende troepen strookten allesbehalve met de propaganda die onder de bevolking werd verspreid en zorgde voor een verhoging van het cynisme tegenover de propaganda van het regime. Zo wordt in een CIA-bron melding gemaakt van Westerlingen die Russen hadden gesproken die het niet wilden riskeren om hun kinderen in Afghanistan kwijt te raken. Om deze problemen te maskeren zorgden de Sovjets ervoor de aandacht te richten op de Amerikaanse inmenging en het gevaar voor de Sovjetveiligheid als de Afghaanse rebellen de oorlog zouden winnen.³⁷ Zo werd getracht de aandacht van de wereld af te leiden van Afghanistan en te richten op zaken die ook hoge internationale prioriteit genoten, zoals het garanderen van toegang tot de olievoorraden van het Midden-Oosten en het herhaaldelijk noemen van een ‘mogelijke’ terugtrekking van de Sovjettroepen uit Afghanistan. Volgens de Amerikanen waren de Sovjets op deze manier bezig de inspanningen van de Verenigde Staten om een internationale veroordeling van de Sovjetinvasie af te stemmen, te ondermijnen. Tegelijkertijd probeerden de Sovjets de spanningen tussen de Verenigde Staten en zijn bondgenoten te verheviggen.³⁸

Tot slot beschuldigden de Amerikanen de Sovjets bezig te zijn met de ‘Sovjetisering’ van Afghanistan. Boeken, historische documenten, religieuze boekwerken, museumstukken en andere

³⁴ ‘Director of Central Intelligence, National Intelligence Daily’, 10-04-1980, *FOIA CIA* (laatst geraadpleegd op 28-01-2016).

³⁵ ‘National Endowment for Democracy Project Proposal. “Afghanistan Democratic Education Project” ’, circa 1986, *NSA, DECW* (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

³⁶ ‘Directorate of Intelligence, The Soviet Invasion of Afghanistan: Five years after’, mei 1985, *FOIA CIA* (laatst geraadpleegd op 29-01-2016) 1.

³⁷ *Ibidem*, 15.

³⁸ ‘Memorandum for National Security Council Staff F. Ermarth about the Soviet efforts to draw world attention away from Afghanistan’, 06-03-1980, *FOIA CIA* (laatst geraadpleegd op 28-01-2016).

materialen die de Afghaanse cultuur, waarden en tradities vertegenwoordigden, waren systematisch door de Sovjets vernietigd. Deze materialen werden gezien als een belemmering van de voltooiing van het Sovjetiseringsproces dat de Sovjets en het ‘marionettenregime’ waren begonnen. Niet alleen publieke voorzieningen maar ook privécollecties werden hier het slachtoffer van.³⁹

Het bestaan van deze Sovjetisering wordt ook onderbouwd door verschillende auteurs. Zo schreef de Amerikaanse journalist Edward Girardet al in 1985 over de macht van de Sovjets in Afghanistan en de zeer gelimiteerde macht van Babrak Karmal. Om hun invloed op de Afghaanse bevolking nog verder te vergroten, probeerden de Sovjets volgens Girardet het land zowel educatief, cultureel en sociaal geheel in lijn met de Sovjet-Unie en Oost-Europa te krijgen. Leraren werden gedwongen om zich aan te passen aan de communistische ideologie, schoolboeken werden aangepast, Afghaanse geschiedenis werd herschreven en de media werd volledig gecontroleerd. Hij meende echter dat deze Sovjetisering het overgrote deel van de bevolking niet wist te beïnvloeden omdat slechts de hoofdstad Kabul en enkele andere stedelijke centra hierdoor werden geraakt.⁴⁰ Antonio Giustozzi spreekt in een recentere studie, *War, Politics and Society in Afghanistan* (2000), eveneens over het fenomeen Sovjetisering. Ook hij meent dat de mate van Sovjetisering beperkt was vanwege de zwakke invloed van de regering in de rurale gebieden. Hoewel de Sovjets, zoals besproken in het vorige hoofdstuk, er alles aan deden om het volk voor zich te winnen door middel van hervormingen, propaganda en compromissen met Afghaanse stammen, wisten ze de rurale bevolking niet achter zich te krijgen. Daarnaast heeft de hoge mate van analfabetisme ervoor gezorgd dat de educatieve vorm van Sovjetisering geen voet aan de grond kreeg.⁴¹

3.3 Amerikaanse propaganda in politieke-oorlogsvoering

Direct nadat de Sovjets in december 1979 Afghanistan waren binnengevallen, namen de Amerikanen een aantal drastische maatregelen op het gebied van politieke-oorlogsvoering. De strategie is op te delen in een drietal stappen: sancties, financiële druk en propaganda.

President Carter besloot in januari 1980 economische sancties op te leggen aan de Sovjet-Unie. Zo werd de ratificatie van het SALT II-verdrag uitgesteld, graanimporten gereduceerd en de verkoop van computers en technologische apparatuur aan de Sovjet-Unie stopgezet. De Russische vissersvloot in Amerikaanse wateren werd ingeperkt, onderhandelingen over culturele en handelszaken beperkt en staatsbezoeken aan de Sovjet-Unie werden afgezegd. Daarnaast probeerde Carter andere Westerse landen over te halen de Olympische Spelen in Moskou te boycotten.⁴² Hij meende dat de Sovjet-Unie

³⁹ ‘National Endowment for Democracy Project Proposal. “Afghanistan Democratic Education Project” ’, circa 1986, NSA, DECW (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

⁴⁰ Girardet, *Afghanistan: The Soviet War*, 140-145.

⁴¹ A. Giustozzi, *War, politics and Society in Afghanistan, 1978-1992* (Washington 1999) 20-33.

⁴² Collins, *The Soviet invasion*, 87; Riedel, *What we won*, 103; ‘National Foreign Assessment Center about Soviet reaction on Afghanistan’, 05-01-1980, FOIA CIA (laatst geraadpleegd op 28-01-2016).

een ‘oorlogsmachine’ had gebouwd die talloze keren groter was dan wat nodig was voor haar eigen verdediging en veiligheid.⁴³

Ten tweede besloot Carter dat de Sovjets een hoge politieke prijs zouden moeten betalen voor de invasie in Afghanistan. Dit werd bereikt door enerzijds, zoals eerder beschreven, de rebellen financieel te steunen en anderzijds door op het wereldtoneel de Russen aan de schandpaal te nagelen. Zowel de NAVO als de Beweging van Niet-gebonden-Landen (*Non-aligned movement*) werden door Carter opgeroepen om zich openlijk uit te spreken tegen de invasie.⁴⁴

Deze verhoging van de politieke prijs voor de Sovjets ging gepaard met een derde maatregel, namelijk het vergroten van de media-aandacht rondom de interventie. Het doel was om de aandacht van de wereld gefocust te houden op het centrale thema van Sovjetagressie en op de eis richting de Sovjets om zich volledig en zo spoedig mogelijk terug te trekken uit Afghanistan. In een bron van het Ministerie van Buitenlandse Zaken werd de vrees uitgesproken dat de oorlog kon worden gezien als ‘*just another Third World conflict*’, waarbij het conflict slechts incidenteel in de media naar voren werd gebracht.⁴⁵ Het ministerie zag het als zijn taak om de mate van publiciteit hoog te houden en zowel de humanitaire kant als de strategische aspecten te onderstrepen om daarmee de politieke prijs die Moskou moest betalen voor zijn Afghanistanbeleid op te voeren.⁴⁶

Zo werd er een *Working Group on Afghanistan* (State, USIA, NSC, AID, DOD) opgericht, om alle inspanningen van de regering voor de vergroting van de media-aandacht te coördineren. De Working Group had daarnaast ook een serie met ‘maatschappelijke thema’s over Afghanistan’ samengesteld. De eerste uitgave ging over het Amerikaanse beleid in de Afghaanse oorlog en de daaropvolgende uitgaven zouden zich richten op aspecten als het Sovjetbeleid en de schending van mensenrechten.⁴⁷

Tevens werden Afghanistanspecialisten van de Amerikaanse overheid ingezet om presentaties te geven voor zowel academici als burgers over de oorlog en het Amerikaanse beleid. Daarnaast organiseerden private belangenorganisaties samen met de Amerikaanse overheid seminars en benefietgala’s om geld in te zamelen voor educatieve programma’s in Afghanistan en voor de behandeling van door de oorlog gewond geraakte Afghaanse kinderen. Met deze vormen van communicatie-PSYOPS werd er aandacht gevraagd voor de ‘menselijke tragedie’ die zich afspeelde in Afghanistan.⁴⁸

De Verenigde Staten maakten daarnaast gebruik van het onvermogen van Westerse journalisten om informatie uit de eerste hand te ontvangen. Eens per week kwamen buitenlandse journalisten bijeen in

⁴³ ‘Western strategy in the wake of the Soviet invasion of Afghanistan (PREM 19/136)’, januari 1980, *MTF* (geraadpleegd op 03-02-2016).

⁴⁴ ‘President Carter phone call to MT (“extremely grave development”)', 28-12-1979, *MTF* (laatst geraadpleegd op 29-01-2016).

⁴⁵ ‘Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. “Public Diplomacy Action Plans”’, 12-05-1987, *NSA, DECW*, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

Islamabad waarbij de USIA-ambtenaar te plaatse voorlas uit de voortgangsrapporten die van de Amerikaanse ambassade in Kabul kwamen. Deze ‘Sitreps’ zorgden er zowel voor dat Amerikaanse vertegenwoordigers thuis en in het buitenland gedetailleerde informatie over de politieke en militaire situatie ontvingen, als dat ze een gat moesten slaan in de nieuwsverstrekking van de Sovjets.⁴⁹ Hoewel de journalisten slechts enkele pagina’s van de Sitreps te horen kregen en daardoor een vereenvoudigd beeld van de situatie ontvingen, bleef er gedurende de hele oorlog grote aandacht bestaan onder buitenlandse en Amerikaanse journalisten voor deze briefings.⁵⁰

Tot slot vormden ook verschillende broadcast-PSYOPS een onderdeel van de vergroting van de media-aandacht. *Voice of America* was hier eveneens de belangrijkste radioservice. Naast de twee eerder besproken Afghaanse zenders, bracht de redactie het nieuws in drieënveertig verschillende taalzenders, waarmee het de Arabische wereld, Azië, Europa, de Sovjet-Unie, China en het grootste deel van Afrika en Latijns-Amerika wist te bereiken. Ook het televisiekanaal *WorldNet* bracht met zijn nieuwsprogramma *America Today* het nieuws naar Europa. Hierbij werden belangrijke Amerikaanse sprekers uitgenodigd die wat nuttigs te vertellen hadden over de oorlog in Afghanistan.⁵¹

Naast de drie Amerikaanse maatregelen werden ook andere regeringsleiders ertoe gemaand om de Sovjet-Unie onder druk te zetten. In gesprekken tussen Carter en Margaret Thatcher werd Thatcher gevraagd om een persoonlijk bericht te sturen naar Brezjnef, waarin zij de acties van de Sovjet-Unie ten zeerste afkeurde en hem liet weten hoe serieus de situatie was.⁵² Ook werden de Europese bondgenoten gevraagd om de pers aan te moedigen meer aandacht te besteden aan de Sovjetinvasie.⁵³

3.4 De reactie van de Amerikanen op Sovjetpropaganda in politieke-oorlogsvoering

In de beschikbare Amerikaanse bronnen wordt weinig uitgebreid over de Sovjetpropaganda in politieke-oorlogsvoering. Slechts één, desalniettemin belangrijk, onderwerp kwam naar voren.

De Sovjets legitimeerden volgens CIA-bronnen hun beleid in de internationale media door de Amerikanen te bestempelen als de escalerende factor binnen de oorlog. Hierbij komt een sterk Koude Oorlogsframe naar voren. Volgens hen waren het niet zijzelf maar de Stinger-raketten die de Amerikanen aan de rebellen leverden, die de oorlog verergerden. Moskou begon, aldus de Amerikanen, de oorlog steeds meer als een Amerikaans-geleide onderneming te zien die enkel en alleen de belangen van de Verenigde Staten zou behartigen.⁵⁴ In een artikel in de *Pravda* van 5 januari 1980 werden de Verenigde Staten beschuldigd van een dubbele standaard, waarbij ze enerzijds de Sovjet-Unie

⁴⁹ Galster, ‘Afghanistan: The making of U.S. policy’, 14.

⁵⁰ ‘Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. “Public Diplomacy Action Plans”’, 12-05-1987, NSA, DECW, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

⁵¹ Ibidem.

⁵² ‘President Carter phone call to MT (“extremely grave development”’, 28-12-1979, MTF (laatst geraadpleegd op 29-01-2016).

⁵³ ‘SCC meeting on Afghanistan (CIA appreciation of Soviet intentions)’, 17-12-1979, MTF (laatst geraadpleegd op 29-01-2016).

⁵⁴ ‘Directorate of Intelligence about current Soviet strategy on Afghanistan’, 02-09-1987, FOIA CIA (laatst geraadpleegd op 28-01-2016).

veroordeelden voor het inzetten van troepen, terwijl Washington anderzijds tienduizenden troepen de hele wereld overzond in het kader van het ‘verdedigen van de vrede’.⁵⁵ Dit onderwerp stond volgens de Amerikanen centraal in de Sovjetmedia als legitimatie voor de invasie. Een ander motief voor de interventie was volgens de Amerikanen dat de Sovjets meenden de Afghaanse revolutie en nationale integriteit te willen beschermen en de zuidelijke grens van de Sovjet-Unie veilig te moeten stellen tegenover islamitische rebellengroepen.⁵⁶

3.5 De rol van Europa in politieke-oorlogsvoering

In de bronnen van de Margaret Thatcher Foundation wordt de Sovjetinvasie in Afghanistan veelvuldig besproken. Hoewel dit onderzoek gericht is op de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten kan een korte aanvulling hierop over de rol van Europa, en met name Groot-Brittannië, niet ontbreken. De nadruk zal hierbij liggen op de rol van de Britten als ‘rechterhand’ van de Verenigde Staten, als ‘initiator’ van NAVO-voorstellen en als ‘uitvoerder’ van eigen propagandamiddelen.

Eén dag na de Sovjetinvasie in Afghanistan sprak de Britse regering zich uit over de militaire interventie. De Afghaanse bevolking behoorde volgens het Britse parlement het recht te hebben om haar eigen regering te kiezen zonder buitenlandse inmenging. Niets kon het feit dat de Sovjets – in een onafhankelijk land zonder enig mandaat van de Afghaanse bevolking – een militaire interventie hadden gepleegd goedpraten.⁵⁷ Twee dagen na de invasie stuurde Margaret Thatcher een telegram naar Leonid Brezjnev waarin zij de invasie veroordeelde:

‘I have been profoundly disturbed at recent developments in Afghanistan. I have seen the statement by the Soviet Government [...] and am frankly puzzled by the assertion that recent Soviet action was at the invitation of the Afghan government. After all, the new government was only announced on 28 December. Nor can I see that Soviet action is justified in terms of article 51 of the UN Charter. [...] It is clear that the Soviet Union has sought a pretext to impose its will on a smaller neighbor. And what you admit to be open Soviet military intervention in the affairs of another independent country has been undertaken without any mandate from the Afghan people as a whole. I believe that the people of Afghanistan have a right to choose their own government without outside interference. Recent Soviet action appears to limit this freedom. I should welcome your assurance that all Soviet troops will be withdrawn at a very early date, leaving the Afghan people to determine their own future.’⁵⁸

In een gesprek tussen de Sovjetambassadeur Nikolai Lunkov in Londen en Thatcher werd er over en weer beklag gedaan over de gang van zaken, wat de stemming tussen de twee machtsblokken uitstekend weergeeft. Zo beweerde Lunkov dat de wapenhulp aan de rebellen door de Verenigde Staten, China,

⁵⁵ ‘National Foreign Assessment Center about Soviet reaction on Afghanistan’, 05-01-1980, *FOIA CIA* (laatst geraadpleegd op 28-01-2016).

⁵⁶ ‘Western strategy in the wake of the Soviet invasion of Afghanistan (PREM 19/136)’, januari 1980, *MTF* (geraadpleegd op 03-02-2016); ‘Directorate of Intelligence about current Soviet strategy on Afghanistan’, 02-09-1987, *FOIA CIA* (laatst geraadpleegd op 28-01-2016).

⁵⁷ ‘FCO to UKE Kabul (“Afghan Coup D’Etat”) about the British Government statement on USSR actions in Afghanistan’, 28-12-1979, *MTF* (laatst geraadpleegd op 29-01-2016).

⁵⁸ ‘MT letter to President Brezhnev (“profoundly disturbed”)', 29-12-1979, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

Pakistan en Egypte zorgde voor een ondermijning van het regime. Thatcher reageerde hierop dat er misschien wel sprake kon zijn van ondermijnd gedrag, maar dat dit niet de interventie van de Sovjets goedpraatte. Immers, de Sovjet-Unie was zelf nog het meest schuldig aan ondermijnd gedrag – in meerdere landen. Dit was volgens Lunkov echter niet het geval, daar de Sovjets door de Afghaanse regering dringend waren verzocht om te helpen. Hier reageerde Thatcher weer hevig op door de stellen dat daar allesbehalve sprake van was geweest, dat de Sovjettroepen het land waren binnengemarcheerd met de intentie om het land te annexeren en het tot een bufferstaat van de Sovjet-Unie te maken. Lunkov bediende Thatcher van replek door zich af te vragen waarom de Britse regering deed alsof zij het beter wist dan de Sovjetregering zelf.⁵⁹

In de bronnen van de MTF komt veel correspondentie naar voren tussen Carter en Thatcher waarin de rol van de Verenigde Staten en Groot-Brittannië in Afghanistan wordt besproken. Zoals eerder vermeld, werden Europese leiders door Carter gevraagd om stevig stelling te nemen tegen de Sovjetinvasie. Thatcher was de eerste die dit deed. Ook werd zij door Carter gevraagd om de leiding op zich te nemen in de VN-Veiligheidsraad, waarin werd besproken welke vormen van actie er tegen de Sovjetinvasie in Afghanistan konden worden genomen. Daarnaast werd er gekeken wat de mogelijkheden waren om een noodsessie van de Algemene Vergadering van de VN te organiseren, indien de Sovjet-Unie zijn veto zou uitspreken in de Veiligheidsraad.⁶⁰ Op 14 januari 1980 steunden uiteindelijk 104 landen de VN-resolutie die de Russische invasie veroordeelde.⁶¹ Groot-Brittannië vormde in veel gevallen de spil tussen het contact van de Verenigde Staten met andere Europese landen. Het land riep op tot Westerse eenheid in de reactie tegenover de Sovjets. Alleen door samen een eendrachtig antwoord te formuleren, kon er effectief druk worden gezet op de Sovjets.⁶² Toch was er niet altijd sprake van eenheid. Met name de Bondrepubliek Duitsland en Frankrijk waren het soms oneens met de gang van zaken en de rol van de Verenigde Staten daarin. Zo zei Bondskanselier Helmut Schmidt in een gesprek met Thatcher dat hij ontevreden was over de manier waarop de Amerikanen niet overlegden met hun bondgenoten over de crisis. Daarnaast meende hij dat de Amerikanen vaak het feit negeerden dat andere regeringen wellicht hun eigen prioriteiten en binnenlandse overwegingen hadden. Hij gaf aan dat veel landen in Oost-Europa bang waren voor een Derde Wereldoorlog en inperking van hun al gelimiteerde onafhankelijkheid, die zij met grote moeite hadden verworven. Hij vond de Amerikaanse reactie op de situatie ontoereikend en zag de drang van de Amerikanen om slechts te praten over het ‘straffen van de Russen’ als een zeer slecht idee. Volgens hem zou sanctioneren geen onderdeel moeten zijn van de buitenlandpolitiek van een grootmacht. Het was zaak dat de aandacht kwam te liggen

⁵⁹ ‘No. 10 record of conversation (MT-Soviet Ambassador to the UK, Lunkov)’, 03-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁶⁰ ‘FCO to UKE Washington (“Afghanistan and East-West Relations”) about the possible UK actions towards the Soviet Union’, 03-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁶¹ Collins, *The Soviet invasion*, 85; *Resolutions and decisions adopted by the General Assembly, 20 November 1980, VN*.

⁶² ‘MT letter to President Carter about measures against Soviets’, 26-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 08-02-2016).

op de terugtrekking van de Sovjets uit Afghanistan. Thatcher reageerde op zijn betoog met begrip voor de argumenten die hij inbracht, maar vroeg zich wel af waarom er zo weinig input van de rest van Europa kwam.⁶³ Uit de bronnen wordt duidelijk dat Groot-Brittannië meerdere malen een leidersrol voor Europese landen, maar ook een bemiddelaarsrol tussen de Verenigde Staten en diens bondgenoten moest aannemen.

Zo was het eveneens Groot-Brittannië dat voorstelde om te vergaderen met de NAVO-bondgenoten over maatregelen die het bondgenootschap kon nemen in zijn betrekkingen met de Sovjet-Unie.⁶⁴ Voorbeelden van deze maatregelen waren het gezamenlijk veroordelen van de Sovjetinvasie in Afghanistan, de Sovjet-Unie oproepen tot een snelle en totale terugtrekking van haar troepen en het tonen van gezamenlijke steun aan een neutraal en onafhankelijk Afghanistan. Daarnaast was het idee om de Sovjet-Unie duidelijk te maken dat er tot de terugtrekking van de troepen ‘*no business as usual*’ kon worden gevoerd.⁶⁵ Echter konden niet alle bondgenoten zich hierin vinden. Met name Frankrijk stond zeer onwelwillend tegenover acties vanuit de NAVO.⁶⁶ In een gesprek tussen Carter en president Giscard gaf laatstgenoemde aan dat hij het belangrijk vond om overleg te voeren over Afghanistan maar dat hij het niet nodig achtte om dit binnen NAVO-verband te doen, omdat Afghanistan geen onderdeel uitmaakte van NAVO-grondgebied.⁶⁷

Ook in de Britse bronnen wordt duidelijk gemaakt dat de *battle of the hearts and minds* van de wereldopinie het meest belangrijke onderdeel was in de Westerse wedijver met de Sovjet-Unie. Er worden in de bronnen een aantal thema’s voorgesteld die als Britse en Westerse propaganda konden dienen tegen de ‘agitprop’ van de communistische wereld.⁶⁸ Ten eerste moest de aandacht in het Midden-Oosten worden gevestigd op de Sovjetaanwezigheid, die zelfs een grotere dreiging zou kunnen vormen voor de islamitische wereld dan Israël. Daarnaast moest er meer nadruk worden gelegd op de link tussen de communistische landen Sovjet-Unie, Cuba en Oost-Duitsland enerzijds en ‘terrorisme’ in het algemeen. Een derde thema voor propaganda was het illustreren van de raciale discriminatie tegenover de zwarte bevolking in de Sovjet-Unie. Ook kon worden genoemd dat de Russische hulpprogramma’s over het algemeen weinig goeds hadden gebracht en vaak de mist in gingen door slechte kwaliteit van het materiaal of door vertragingen bij de leveringen. Tot slot kon nog worden opgemerkt dat over het algemeen ‘democratie’ vrede representeerde en ‘dictatuur’ oorlog, waarbij de

⁶³ ‘No. 10 record of conversation (MT-Schmidt, extract)’, 25-02-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 08-02-2016).

⁶⁴ ‘Carrington minute to MT’, 08-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁶⁵ ‘Carter letter to MT & Helmut Schmidt (proposes NATO summit to strengthen Western front against Soviets)’, 27-03-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 09-02-2016).

⁶⁶ ‘Carrington minute to MT’, 08-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁶⁷ ‘Carter phone call to Giscard’, 28-12-1979, *MTF* (laatst geraadpleegd op 29-01-2016).

⁶⁸ Agitprop is de afkorting van het begrip *agitatsiya propaganda* (opruimende propaganda) en is een politieke strategie waarbij propaganda en onruststokerij worden gebruikt om de publieke opinie te beïnvloeden. Hoewel dit een algemeen bekende strategie is, wordt de term vaak gelinkt aan het marxisme.

Sovjets in hun agressieve programma's in het Midden-Oosten meermaals onbegrip hadden getoond voor het islamitische geloof.⁶⁹

Daarnaast ondernam de Britse regering een aantal maatregelen in de politieke-oorlogsvoering tegen de Sovjet-Unie. Zo deed de overzeese radioservice van de BBC dagelijks verslag van de oorlog in Afghanistan. Het aantal uren radiozendtijd werd verhoogd, er werden sterkere zenders gebruikt en er werd beter samengewerkt met Westerse radiozenders zoals de *Voice of America*.⁷⁰ Ook werden er meerdere sancties uitgevaardigd tegen de Sovjet-Unie. Voorbeelden hiervan waren het terughalen van de Britse ambassadeur uit Moskou, het instellen van reisbeperkingen voor Sovjetdiplomaten in Groot-Brittannië en het annuleren of vooruitschuiven van bezoeken. Ook werd de Brits-Russische kredietovereenkomst, die op 16 februari 1980 zou aflopen, niet verlengd en werd de overdracht van gevoelige technologie en computers naar de Sovjet-Unie ingeperkt.⁷¹ De Britse regering steunde daarnaast de boycot van de Olympische Spelen in Moskou en zag de afwezigheid van meerdere Westerse landen bij de Spelen als een zware slag voor het prestige van de Sovjets. Ze kon echter niet verhinderen dat het Britse Nationaal Olympisch Comité toch besloot om mee te doen.⁷² In een rapport van vier Britse professoren over de Westerse strategie jegens de oorlog in Afghanistan, dat werd gebruikt voor de vorming van het Britse buitenlandbeleid, wordt tot slot nog melding gemaakt dat:

‘We in the West are faced with an enemy whose avowed aim ultimately is to create a communist world which looks towards Moscow as its directing center. It has never weakened in this since 1917, but has only recently acquired the military means to make possible the attempt. This threat is the over-riding issue, in the light of which all other considerations must be judged.’⁷³

Het frame dat hier sterk naar voren komt is dat van een ‘communistisch monster’ dat de wereld wilde overheersen en daarom verslagen diende te worden. Dit allesoverheersende idee van het communistisch kwaad blijft in veel Westerse bronnen toch de achterliggende boodschap.

⁶⁹ ‘Western strategy in the wake of the Soviet invasion of Afghanistan (PREM 19/136)’, januari 1980, *MTF* (geraadpleegd op 03-02-2016).

⁷⁰ *Ibidem*; ‘FCO to UKE Washington (“Afghanistan and East-West Relations”) about the possible UK actions towards the Soviet Union’, 03-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁷¹ ‘FCO to UKE Washington (“Afghanistan and East-West Relations”) about the possible UK actions towards the Soviet Union’, 03-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016); ‘MT letter to President Carter about measures against Soviets’, 26-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 08-02-2016).

⁷² ‘FCO to UKE Washington (“Afghanistan and East-West Relations”) about the possible UK actions towards the Soviet Union’, 03-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016); ‘Carrington minute to MT’, 08-01-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 03-02-2016).

⁷³ ‘Howard, Kedourie, Schapiro & Thomas report for MT (“Western Strategy in the Wake of Afghanistan”)’, 14-03-1980, *MTF* (laatst geraadpleegd op 09-02-2016).

H.4 Het naderende einde van een desastreuze oorlog in Afghanistan

Naarmate de oorlog in Afghanistan vorderde, werd duidelijk dat de interventie van de Sovjets niet opwoog tegen de problemen die ze met zich mee had gebracht. Door de invasie van de Sovjetroepen in Afghanistan hadden de Verenigde Staten, Pakistan, Saoedi-Arabië en China het besluit genomen de rebellen te steunen. Afghanistan werd op internationaal niveau geïsoleerd van de rest van de wereld en was volledig afhankelijk geworden van de steun van de Sovjet-Unie. Een periode van détente was geblokkeerd, economische en technologische druk op de Sovjet-Unie was verhoogd en een brandhaard van geweld aan de zuidelijke grens was gecreëerd. De invasie had daarnaast de propaganda van de Westerse zijde en China tegen de Sovjet-Unie aanzienlijk versterkt. Het Sovjetbeleid jegens Afghanistan werd ook in socialistische en communistische landen gewantrouwd, die net als de Westerse landen de interventie afkeurden. De Westerse machten speelden hier handig op in door zich te mengen in de verslechterde relatie tussen deze socialistische landen.¹

In Afghanistan zelf ontstonden in de jaren na de Sovjetinvasie ook enorme problemen. Zoals in hoofdstuk 2 is geconcludeerd, bleken de verschillende vormen van PSYOPS niet te werken. De Afghaanse regering wist, ook met de Sovjetsteun, haar eigen rurale bevolking niet te bereiken. Dit was overigens niet heel vreemd, daar het land al eeuwenlang een feodale structuur had gekend, waarbij de stammen de macht hadden over hun eigen gebied en de centrale autoriteiten niet in staat waren om alle districten te bereiken.² In de bronnen van het CWIHP kwam naar voren dat ook de leden van het Politburo het besef kregen dat de Afghaanse bevolking steeds negatiever tegenover de Sovjets kwam te staan. Het werd duidelijk dat de Sovjets, voorafgaand aan de invasie, niets van de geschiedenis en denkwijze van het Afghaanse volk en zijn cultuur hadden geweten. Daarnaast waren veel onschuldige Afghanen gedood en was de economische situatie van de bevolking sinds de revolutie er niet op vooruit gegaan.³ Het was zaak om een realistischer beleid te creëren waarin de ideologische aspecten van de Sovjetinvasie zouden worden bijgesteld. Het was niet mogelijk gebleken om Afghanistan in één keer te transformeren van een land met een feodale structuur tot een socialistische staat.⁴ Het woord ‘democratisch’ in de naam Democratische Partij van Afghanistan was volgens de Sovjets niet geschikt en het woord ‘partij’ was de Afghanen eveneens vreemd. Een semi-feodaal stelsel zou daarom meer aanspreken bij een bevolking die grotendeels analfabeet was en niets van de opgelegde socialistische

¹ ‘“Some ideas about foreign policy results of the 1970s (points)” of academician O. Bogomolov of the Institute of Economy of the World Socialist System sent to the CC CPSU and the KGB’, 20-01-1980, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 22-01-2016).

² ‘CPSU CC transcript of Politburo meeting (excerpt)’, 10-03-1983, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 23-01-2016).

³ ‘Notes from Politburo meeting, 21-22 January 1987 (excerpt)’, 22-01-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

⁴ *Ibidem*.

waarden begreep. Het land had ‘natuurlijke’ omstandigheden nodig waarin het zich verder kon ontplooien en waarbij de nadruk op het islamitische geloof niet kon ontbreken.⁵

4.1 Michail Gorbatsjov en de terugtrekking van de Sovjettroepen

Op 10 maart 1985 kwam Michail Gorbatsjov (r. 1985-1991) aan de macht als secretaris-generaal van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie. Hij begon onmiddellijk met een herbeoordeling van de rol van de Sovjets in Afghanistan.⁶ Vastbesloten om de binnenlandse economie van de Sovjet-Unie te herstructureren, was het noodzaak om het dure en intern onpopulaire buitenlandbeleid in de Derde Wereld en Europa te herzien. Gorbatsjov voerde ‘het nieuwe denken’ (*New Thinking*) in, dat zich richtte op het oplossen van internationale problemen door middel van een gezamenlijke moraal en ethische beginselen in tegenstelling tot het – op het marxistisch-leninistisch denken gebaseerde, conflict tussen de onverenigbare ideologieën van het kapitalisme en het communisme. Zo meende hij dat menselijke belangen dienden te prevaleren boven het belang van één bepaalde klasse en veiligheid steeds meer gebaseerd moest worden op politieke in plaats van militaire middelen.⁷

In zekere zin heeft de benoeming van Gorbatsjov het begin ingeluid van de terugtrekking van de troepen uit Afghanistan.⁸ Op 27 februari 1986, tijdens het 27e congres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie, sprak Gorbatsjov over Afghanistan als een ‘bloedende wond’ waarbij hij nogmaals zijn wens tot de herziening van het beleid kenbaar maakte. Drie maanden later zou Babrak Karmal worden afgezet en Mohammed Najibullah (r. 1986-1992) door de Sovjets aan de macht worden geholpen.⁹ Najibullah zou zich inzetten voor onderhandelingen met de rebellen, de versterking van de banden met de boerenbevolking en een politiek van nationale verzoening (*national reconciliation*) onder de verschillende groeperingen in het land.¹⁰

In de onderzochte Sovjetbronnen komt de wens tot de terugtrekking van de Sovjettroepen inderdaad naar voren. Daarbij stond met name het vermijden van gezichtsverlies centraal. Het werd duidelijk dat de jarenlange strijd in Afghanistan nog minstens twintig jaar door kon gaan als er niets in de aanpak zou worden veranderd. Dit zou een schaduw werpen op de bekwaamheid van de Sovjets, die al die tijd nog niet in staat waren geweest de situatie naar eigen hand te zetten. De Sovjet-Unie verkreeg onder Gorbatsjov het doel om Afghanistan neutraal te maken en niet te laten overlopen naar het kamp van de Westerse vijand. Dit kon alleen worden bereikt door de oorlog zo snel mogelijk te stoppen.¹¹

⁵ ‘Notes from Politburo meeting 21-22 May 1987 (excerpt)’, 22-05-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

⁶ Roselle, *Media and the politics of failure*, 89-90.

⁷ D. Holloway, ‘Gorbachev’s new thinking’, *Foreign Affairs*, Vol. 68, No. 1 (1988-1989) 66-81, aldaar 66.

⁸ Rogers, *The Soviet withdrawal*, 21.

⁹ Roselle, *Media and the politics of failure*, 90.

¹⁰ ‘Memorandum from KGB Chief Viktor M. Chebrikov, Soviet Foreign Minister Eduard Shevardnadze, Defense Minister Marshal Sergei L. Sokolov, and Central Committee International Relations Secretary Anatoly Dobrynin to CPSU Politburo’, 13-11-1986, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

¹¹ ‘CPSU CC Politburo meeting minutes (excerpt)’, 13-11-1986, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

Uiteraard was het niet mogelijk om zomaar met de noorderzon te vertrekken. Zo beargumenteerde Gorbatsjov:

‘It would be a mistake if we simply cleared out of there. We will not explain to our people why. But in Afghanistan, whoever is on the side of the mujaheddin will long remember how we were killing them and those who are with Najib that we put everyone on the level of their enemies with one stroke. And we will not get a friendly Afghanistan. At the same time it is impossible to continue this war endlessly.’¹²

Volgens Gorbatsjov begreep de Sovjetbevolking niet waarom de Sovjet-Unie al die jaren al in Afghanistan ingreep. Toch kon Moskou het land niet zomaar aan de grillen van het lot overlaten. Er moesten stappen worden genomen om een neutrale en vriendschappelijk relatie met de Afghaanse regering te onderhouden. Zoals de Amerikanen in Vietnam met de staart tussen de benen waren vertrokken – zover was het, aldus de Sovjets, nog niet gekomen.¹³

De officiële aankondiging van de Sovjets voor het terugtrekken van de troepen uit Afghanistan volgde op 8 februari 1988. Gorbatsjov deelde mee dat de Sovjettroepen op 15 mei 1988 zouden beginnen met de terugtrekking uit Afghanistan mits er twee maanden vóór die datum een overeenkomst kon worden bereikt tussen vier hoofdactoren: de Afghaanse regering, Pakistan, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten. De terugtrekking van de troepen zou binnen tien maanden na aanvang worden voltooid.¹⁴ Via televisie werd de verklaring van Gorbatsjov kenbaar gemaakt aan de wereld, waarin de nadruk werd gelegd op het Afghaanse succes van nationale verzoening en op de ‘belangrijke rol’ van de Sovjet-Unie in het internationale onderhandelingsproces.¹⁵

4.2 ‘National reconciliation’

In de Russische bronnen wordt de nationale verzoening van de Afghaanse bevolking centraal gesteld bij de terugtrekking van de troepenmachten. Ruim vijftien procent van de bronnen van het CWIHP gaat over deze nationale verzoening. Zo meende Najibullah dat een politieke oplossing voor, en de terugtrekking van de Sovjettroepen uit, Afghanistan verbonden waren aan de nationale verzoening in het land. Voor deze verzoening nam de Afghaanse regering een aantal maatregelen. Ten eerste begon de regering met het voeren van gesprekken met islamitische partijen en organisaties binnen en buiten Afghanistan. Deze actoren moesten wel bereid zijn tot het sluiten van compromissen en niet al te veel bloed aan hun handen hebben gehad tijdens de oorlog.¹⁶ Daarnaast werden er onderhandelingen gevoerd met de stammenhoofden in Afghanistan, stammenvergaderingen (*local jirgas*) opgezet en lokale

¹² ‘Notes from Politburo meeting 21-22 May 1987 (excerpt)’, 22-05-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

¹³ ‘Notes from Politburo meeting, 21-22 January 1987 (excerpt)’, 22-01-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

¹⁴ ‘Record of a conversation of M.S. Gorbachev with president of Afghanistan, General Secretary of the CC PDPA Najibullah, Tashkent’, 07-04-1988, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

¹⁵ Roselle, *Media and the politics of failure*, 106.

¹⁶ ‘CPSU CC Politburo meeting minutes (excerpt)’, 13-11-1986, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

verkiezingen uitgeschreven in de dorpen, rurale gebieden en provinciën. In de bronnen wordt duidelijk dat de Sovjets inzagen dat deze onderhandelingen Najib's sterke kant waren. Hij wist actief contacten te leggen met verschillende stammen en daarnaast ook stappen te maken om de algehele sociale omstandigheden van de Afghaanse bevolking te verbeteren.¹⁷ Op deze manier probeerde hij steun te verwerven onder een brede laag van de bevolking en politieke groeperingen bijeen te krijgen in de strijd voor soevereiniteit.¹⁸ Zo wilde hij het gezag van de overheid consolideren en de PDPA-partij versterken.

De aantallen rebellen die geïnteresseerd waren in het verzoeningsbeleid groeide en in 1987 waren al meer dan zeshonderd verschillende groepen, bestaande uit totaal 53.000 man, in gesprek met de Afghaanse regering.¹⁹ Volgens Najibullah was het verlangen naar vrede de belangrijkste drijfveer van de situatie in Afghanistan. De bevolking zag door het beleid van nationale verzoening eindelijk licht aan het eind van de tunnel, aldus Najibullah in een gesprek met Gorbatsjov.²⁰

4.3 PSYOPS en propaganda

Op 13 februari 1988 werd door het Centrale Comité van de Communistische Partij een resolutie uitgevaardigd waarin de Sovjetpropaganda inzake de politieke oplossing in Afghanistan werd besproken. Ten eerste zou een politieke oplossing zónder militaire inmenging en een beleid van nationale verzoening, gebaseerd op het nieuwe denken van Gorbatsjov, de beste vorm zijn van een vreedzame oplossing voor het Afghanistanprobleem. Daarnaast vormde deze aanpak een voorbeeld van hoe complexe regionale problemen en conflicten vreedzaam konden worden opgelost. In de propaganda zou daarom worden benadrukt dat een nationale overeenkomst en verzoening niet alleen de belangen van de gehele Afghaanse bevolking behartigden, maar ook in het belang waren van het versterken van de wereldvrede. Ten tweede was het noodzakelijk om de Westerse propaganda, waarin de 'verantwoordelijkheid voor de militaire acties' en de 'militaire en politieke nederlaag voor de Sovjets in Afghanistan' centraal stonden, een tegenwicht te bieden. Zo moest worden geduid dat de Sovjetroepen Afghanistan hadden verlaten met toestemming van de Afghaanse regering en dat de Sovjet-Unie haar 'internationale plicht' had voltooid. Daarnaast zou Moskou zijn troepen pas terugtrekken als de voorwaarden van een toekomstige schikking waren vastgesteld, de ontwikkeling van een vredesproces in gang was gezet en het einde van het bloedvergieten in zicht was. Ook moest de Afghaanse bevolking er aan worden herinnerd dat de Sovjetroepen de 'vrijheid en onafhankelijkheid van Afghanistan' hadden verdedigd en de pogingen van de imperialistische machten om het land aan

¹⁷ 'Record of conversation between M.S. Gorbachev and Prime Minister R. Gandhi', 02-07-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016); 'Report to Minister of Defense Gen. Dmitri T. Yazov from Gen. Valentin Varennikov in Kabul, Januari 1988', 10-01-1988, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

¹⁸ 'Report on meeting between Minister Chnoupek with the General Secretary of the Afghan People's Democratic Party Central Committee, Comrade Najibe', 06-05-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

¹⁹ 'Record of a conversation of M.S. Gorbachev with the General Secretary of the Central Committee of the People's Democratic Party of Afghanistan Cde. Najibe (Excerpt)', 20-07-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

²⁰ 'Record of a conversation of M.S. Gorbachev with president of Afghanistan, General Secretary of the CC PDPA Najibullah, Tashkent', 07-04-1988, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

zich te binden hadden verijdeld. Het was immers, aldus de Sovjets, hun militaire hulp die de ontwikkeling van een beleid van nationale verzoening mogelijk had gemaakt.²¹ Ten derde moest worden onderstreept dat de Sovjet-Unie slechts geïnteresseerd was in een onafhankelijk en neutraal Afghanistan. Daarbij deed de Sovjet-Unie volgens dit narratief geen enkele poging om een pro-Sovjetregime aan te stellen, maar zou het, aldus Gorbatsjov, niet akkoord gaan met een pro-Amerikaans regime. Tot slot was het zaak om in het aanmoedigen van de nationale verzoening in Afghanistan zowel stil te staan bij de successen als bij de problemen. De ‘complexiteit van deze weg naar verzoening’ voor de Afghaanse bevolking mocht immers niet worden onderschat.²²

Ondanks de positieve geluiden in de Sovjet-Unie, Afghanistan en internationaal over het nieuwe beleid van nationale verzoening en de mogelijke terugtrekking van de Sovjettroepen hielden de ‘imperialistische staten’ een oplossing voor het conflict tegen. Volgens de Sovjets verhardde de opstelling van de Verenigde Staten en Pakistan om het beleid van nationale verzoening tegen te werken:

‘The imperialist and reactionary forces cannot reconcile themselves with the pacification of this tense flashpoint and are thus doing all they can to prevent a solution to the Afghan problem. [...] The terror continues and the already weak Afghan economy is being further undermined. [...] It is obvious that the absence of a solution to the Afghan problem is being used to harm the interests of all socialist countries.’²³

De rebellen waren daarnaast niet gestopt met vechten en hadden het verzet tegen het beleid van de regering en de PDPA zelfs geïntensiveerd.²⁴ Najibullah vertelde Gorbatsjov in een gesprek op 7 april 1988 dat hij een brief van de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken George Shultz had gekregen waarin deze zei dat de Amerikaanse inspanningen bij het leveren van wapens aan de ‘contrarevolutionairen’ niet zouden stoppen.²⁵

In de propaganda die gericht was tegen de Verenigde Staten en zijn bondgenoten probeerde de Sovjet-Unie deze pogingen van de Verenigde Staten om een Afghaanse politieke oplossing te belemmeren, bloot te leggen. Daarbij was het Amerikaanse beleid, aldus de Sovjets, allereerst gericht op het bereiken van een zo snel mogelijke terugtrekking van de Sovjettroepen uit Afghanistan, ten tweede op het falen van de invoering van het beleid van nationale verzoening en tot slot op de instandhouding van het militair potentieel van de rebellen.²⁶ De uiteindelijke doelstelling van het

²¹ Koenker en Bachman, *Revelations from the Russian Archives*, 765-766.

²² Ibidem, 765-766.

²³ ‘Soviet memorandum on the present situation in Afghanistan’, 06-05-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 26-01-2016).

²⁴ ‘Record of a conversation of M.S. Gorbachev with the General Secretary of the Central Committee of the People’s Democratic Party of Afghanistan Cde. Najibe (Excerpt)’, 20-07-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

²⁵ ‘Record of a conversation of M.S. Gorbachev with president of Afghanistan, General Secretary of the CC PDPA Najibullah, Tashkent’, 07-04-1988, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

²⁶ ‘Soviet military intelligence (GRU) memorandum, “About US aid to the counterrevolutionaries” (excerpt)’, maart 1988, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

Amerikaanse beleid was volgens de Sovjets het instellen van een pro-Westers reactionair regime in Afghanistan, dat voornamelijk was gericht op Washington.²⁷

In de onderzochte bronnen wordt benadrukt dat de Sovjet-Unie de naleving van de verplichtingen van de Verenigde Staten en Pakistan inzake een oplossing van het Afghaanse probleem onontbeerlijk achtte. Dit hield in dat zij de steun aan het gewelddadige conflict moesten stopzetten.²⁸ Waar in de Westerse propaganda vaak werd beweerd dat de grootste oorzaak van het Afghaanse probleem de aanwezigheid van Sovjettroepen was, moest daar volgens viceminister van Buitenlandse Zaken Yuli Vorontsov, negen maanden na het begin van de terugtrekking, een propagandacampagne tegenover worden gesteld:

‘It is said that the main cause of the fighting in Afghanistan is the presence of Soviet troops in the country; and yet, though Soviet divisions are now leaving, fighting continues and is even intensifying. The cause of that is the personal ambition of representatives of the Peshawar alliance and their support and instigation on the part of USA and Pakistan. This campaign must therefore be focused on condemnation of the approach of the USA, Pakistan and the Peshawar leaders.’²⁹

Daarnaast moest er propagandamateriaal worden gepubliceerd over de rol van de Sovjetsoldaten in Afghanistan waarin meer aandacht zou worden gevestigd op de heldendaden van deze soldaten, die hun internationale plicht op gepaste wijze hadden voldaan. Tot slot was het noodzakelijk dat in de propaganda een verandering van de terminologie zou plaatsvinden, omdat ‘contrarevolutionairen’ moeilijk te rijmen was met ‘verzoening’ en de eerste term daarom omgezet moest worden in het meer neutrale ‘oppositie’ of ‘islamitische groeperingen’.³⁰

4.4 Genève-onderhandelingen tussen Afghanistan, Pakistan, de Sovjet-Unie en Verenigde Staten

Vanaf juni 1982 tot aan de terugtrekking van de Sovjettroepen uit Afghanistan werden er in Genève elf gesprekken gehouden tussen Pakistan en Afghanistan. Deze gesprekken werden begeleid door ondersecretaris-generaal van de Verenigde Naties Diego Cordovez. De onderhandelingen waren het gevolg van een resolutie van de Algemene Vergadering waarin de secretaris-generaal van de VN geadviseerd werd te streven naar een politiek akkoord voor de Afghaanse crisis. Het akkoord was gebaseerd op vier punten van de resolutie. Deze riepen op tot een politiek onafhankelijk en dus niet gebonden Afghanistan, de terugtrekking van buitenlandse troepen, zelfbeschikkingsrecht zonder buitenlandse inmenging en goede voorwaarden voor de terugkeer van Afghaanse vluchtelingen.³¹ Hoewel de gesprekken zeer moeizaam verliepen en er lange tijd weinig vooruitgang werd geboekt, zou

²⁷ ‘Soviet military intelligence (GRU) memorandum, “About US aid to the counterrevolutionaries” (excerpt)’, maart 1988, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

²⁸ Koenker en Bachman, *Revelations from the Russian Archives*, 765-766.

²⁹ ‘Report of the Soviet Ambassador Y.M. Vorontsov, concerning the current political situation inside Afghanistan and the possibilities of solving the Afghan question’, 23-02-1989, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

³⁰ Koenker en Bachman, *Revelations from the Russian Archives*, 765-766.

³¹ Rogers, *The Soviet withdrawal*, 19.

hier verandering in komen met het aantreden van Gorbatsjov in 1985. Voor het eerst werd er gesproken over een mogelijke terugtrekking van de Sovjettroepen.³² Na de officiële aankondiging van Gorbatsjov in februari 1988 over de terugtrekking, werd de laatste ronde van gesprekken beëindigd op 8 april, toen Cordovez meldde dat alle onderdelen van het akkoord waren overeengekomen. Het akkoord bestond uit vier onderdelen: een bilaterale overeenkomst tussen Afghanistan en Pakistan inzake non-interventie tussen beide landen; een verklaring van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie voor internationale naleving van het akkoord; een bilaterale overeenkomst over de vrijwillige terugkeer van vluchtelingen; en een overeenkomst inzake een duurzame regeling voor de situatie in Afghanistan – alle ondertekend door Afghanistan en Pakistan, onder toezicht van de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten.³³

In de onderzochte bronnen worden de afzonderlijke rondes van de Genève-onderhandelingen niet genoemd. Wel worden onderlinge gesprekken tussen Gorbatsjov en Reagan breed uitgemeten. Hierin komt een typische ‘als – dan constructie’ naar voren, waarin zowel de Sovjets als de Amerikanen voorwaarden stelden aan hun eigen en elkaars acties. Zo stelde Reagan, aldus een bron van het CWIHP uit december 1987, dat hij een aankondiging tot de terugtrekking van de Sovjettroepen zeer verwelkomde en vond hij dat deze aankondiging al veel eerder had moeten worden gedaan. Als de Sovjet-Unie haar troepen terugtrok, zouden de Amerikanen zich inzetten voor een onafhankelijk en neutraal Afghanistan. Gorbatsjov reageerde hierop dat de situatie in Afghanistan geen eenvoudige kwestie was. Een buurland met zo’n 2.000 kilometer grensgebied zag de Sovjet-Unie namelijk liever niet als vijand. Wel vond hij dat zowel de Sovjets als de Amerikanen hun ‘vrienden’ moesten aansporen tot nationale verzoening. Tot slot argumenteerde Gorbatsjov dat de Sovjets geïnteresseerd waren in het terugtrekken van de troepen, mits de Amerikanen de financiële steun en wapenleveranties aan de oppositie beëindigden.³⁴ Een dag later ging Reagan op dit laatste punt in, waarbij hij uitlegde dat de Verenigde Staten niet zomaar zouden stoppen met het bewapenen van de ‘*freedom fighters*’, omdat zij anders weerloos tegenover het zwaarbewapende Afghaanse regeringsleger zouden staan, ongeacht de terugtrekking van de Sovjettroepen.³⁵

Naast de onderhandelingen over de terugtrekking van de Sovjettroepen en de beëindiging van Amerikaanse wapenleveranties wordt in de gesprekken de nadruk gelegd op de wens van een neutraal Afghanistan. Beide partijen zagen dit als een basis voor de samenwerking in het oplossen van de Afghaanse crisis. Zowel de Amerikanen als de Sovjets wensten geen pro-Amerikaans of pro-Sovjet

³² Rogers, *The Soviet withdrawal*, 22.

³³ *Peacekeeping operation: United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan (UNGOMAP)*, United Nations, Peace and Security Section of the Department of Public Information in cooperation with the Department of Peacekeeping Operations, Background information (2002). <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/ungomap/background.html> (laatst geraadpleegd op 04-04-2016).

³⁴ ‘Conversation between M.S. Gorbachev and Ronald Reagan on Afghanistan (excerpt)’, 09-12-1987, *CWIHP*, *SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

³⁵ ‘Conversation between M.S. Gorbachev and Ronald Reagan on Afghanistan (excerpt)’, 10-12-1987, *CWIHP*, *SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

regime aan de macht te helpen.³⁶ In een ander gesprek uit februari 1988, tussen Gorbatsjov en de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Schultz, wordt deze samenwerking nogmaals aangekaart. Gorbatsjov benadrukte dat een samenwerking tussen beide landen een voorbeeld kon zijn voor het oplossen van andere regionale conflicten in de wereld. Desondanks kreeg hij het gevoel dat de Amerikanen een negatieve houding behielden tegenover de oprechte wens tot samenwerking van de Sovjets en meenden dat de Sovjet-Unie altijd ‘schuldig was aan alles’ in de rest van de wereld. Zelfs nu Gorbatsjov had voldaan aan de wens van een aankondiging tot terugtrekking van de troepen en zelfs een tijdschema had vastgesteld, kwamen de Amerikanen niet over de brug.³⁷

Ruim een jaar na de officiële aankondiging, wordt in een rapport van het Centraal Comité op 17 februari 1989 geconcludeerd dat de Sovjets, samen met de Afghaanse regering, hun deel van het Genève-akkoord hadden waargemaakt. De Sovjet-Unie had, in volledige overeenstemming met het Genève-akkoord, vóór de afgesproken datum haar troepen teruggetrokken uit Afghanistan, ongeacht of de andere deelnemers van het akkoord hun afspraken waren nagekomen. Door deze ‘constructieve houding’ van de Sovjet-Unie en de Afghaanse regering was aan alle voorwaarden voldaan om een einde te maken aan het bloedvergieten in Afghanistan en was een toekomstig pad voor vreedzame onderhandelingen gecreëerd.³⁸

4.5 De visie van de Verenigde Staten op het naderende einde van de oorlog

Terwijl op 15 februari 1989 de laatste Sovjetsoldaten de ‘Vriendschapsbrug’ tussen Oezbekistan en Afghanistan overgingen werd er door de Amerikaanse CIA-directeur in Islamabad Milt Bearden een briefje opgesteld voor Langley met daarin de tekst: “*Soviet occupation of Afghanistan. WE WON*”.³⁹

In de jaren voorafgaand aan dit bericht was, na het aantreden van Michail Gorbatsjov, bij de Amerikanen de nodige scepsis ontstaan over de bedoelingen van de Sovjets in Afghanistan. In het werk van Panagiotis Dimitrakis *The secret war in Afghanistan* (2013) wordt duidelijk dat de CIA slechts beperkte kennis had van de nieuwe weg die Moskou onder Gorbatsjov was ingeslagen.

De wens van de Sovjetleider om zich terug te trekken uit Afghanistan werd door de CIA lange tijd niet serieus genomen. Op 27 maart 1985 ondertekende Reagan daarom de *National Security Decision Directive 166* waarin de bewapening aan de Moedjahedien en andere geheime steun van de CIA verder werd opgeschroefd.⁴⁰ Ook na de aankondiging van Gorbatsjov in februari 1986, bleven CIA-documenten negatief over de bedoelingen van de Sovjets. Zo wordt in een bron van 14 augustus 1986

³⁶ ‘Conversation between M.S. Gorbachev and US Vice President George H.W. Bush’, 10-12-1987, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 24-01-2016).

³⁷ ‘Record of a conversation of M.S. Gorbachev with US Secretary of State G. Shultz’, 22-02-1988, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

³⁸ ‘Report of the Central Committee of the CPSU on the current situation in Afghanistan’, 17-02-1989, *CWIHP, SIA* (laatst geraadpleegd op 25-01-2016).

³⁹ Dimitrakis, *The secret war*, 228-229; Riedel, *What we won*, 127.

⁴⁰ *National Security Decision Directive No. 166: US Policy, Programs, and Strategy in Afghanistan*, Federation of American Scientists, Intelligence Resource Program, Official intelligence-related documents (Washington 1985). <http://fas.org:8080/irp/offdocs/nsdd/nsdd-166.pdf> (laatst geraadpleegd op 04-04-2016).

beschreven dat de Sovjets, aldus de Amerikanen, niet bereid waren tot onderhandelingen met Washington om de conflicten in Afghanistan, Nicaragua, Angola en Cambodja op te lossen.⁴¹ Terwijl de Sovjets spraken over een zogenaamd ‘vredesoffensief’ namen ondertussen hun militaire aanvallen langs de Afghaans-Pakistaanse grens toe.⁴² De analyses van de *Directorate of Intelligence* (DI) claimden dat Gorbatsjov met het Afghaanse nationale verzoeningsbeleid slechts extra tijd wilde winnen.⁴³ Daarnaast wezen alle inlichtingen op een voortzetting van het militaire beleid van de Sovjet-Unie.⁴⁴

Ondanks dat Gorbatsjov zijn wensen kenbaar had gemaakt aan Shultz en op steeds betere voet stond met Reagan na ontmoetingen in Genève in 1985 en in Reykjavik in 1986, kwam de officiële aankondiging van Gorbatsjov over het terugtrekken van de Sovjettroepen voor velen binnen de Amerikaanse regering alsnog als een verrassing.⁴⁵ De stelling dat Gorbatsjov alleen maar tijd wilde winnen, bleek onjuist en de CIA veranderde haastig zijn analyse. Volgens Dimitrakis wordt duidelijk dat de CIA zich in die jaren vooral had gericht op Sovjetpropaganda en minder op de veranderende houding van Gorbatsjov.⁴⁶ De propaganda van de Sovjet-Unie had, ondanks de mislukte propagandapogingen in Afghanistan, dus toch een ‘slachtoffer’ gemaakt, de CIA.

Omdat er in de onderzochte bronnen veel is zwartgelakt, is er over de rol van de CIA in de laatste jaren van de Afghaanse oorlog weinig te vinden. Toch wordt zelfs dan duidelijk dat de Amerikanen aanstuurden op een snelle terugtrekking van de Sovjettroepen. Dit zou een enorme triomf zijn voor het Westerse beleid in Afghanistan en daarnaast de grenzen van de macht van Moskou in het buitenland aantonen. Daarnaast was het een bevestiging dat de door de Sovjets ondersteunde ‘revoluties’ terug konden worden gedraaid.⁴⁷ Ook had de steun aan de Moedjahedien de Amerikanen nuttige inzichten opgeleverd, die voortaan door trainingsorganisaties en militaire eenheden konden worden gebruikt om rebellentroepen te ondersteunen. Zo waren ze tot de conclusie gekomen dat het hebben van eenzelfde etnische en taalkundige achtergrond de nodige voordelen met zich meebracht om de vijandelijke troepen te kunnen infiltreren. Ook de Moedjahedien hadden een groot aantal informanten binnen de regeringstroepen die de Verenigde Staten informatie leverden voor zowel defensieve als offensieve operaties.⁴⁸

Van de Sovjets verwachtten de Amerikanen grote media-aandacht voor de terugtrekking van de troepen om zo zoveel mogelijk binnenlandse en buitenlandse propagandavoordelen te behalen. Daarbij zou de

⁴¹ ‘Directorate of Intelligence about Soviet interest in bilateral discussion of regional conflicts’, 14-08-1986, *FOIA CIA* (laatst geraadpleegd op 07-04-2016).

⁴² ‘Department of State, Executive Secretary Paper from Melvyn Levitsky to Frank C. Carlucci. “Public Diplomacy Action Plans”’, 12-05-1987, *NSA, DECW*, No. 146 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

⁴³ Dimitrakis, *The secret war*, 216.

⁴⁴ *Ibidem*, 217.

⁴⁵ *Ibidem*, 218; Riedel, *What we won*, 124.

⁴⁶ Dimitrakis, *The secret war*, 219.

⁴⁷ ‘Director of Central Intelligence about the USSR withdrawal from Afghanistan’, maart 1988, *FOIA CIA* (laatst geraadpleegd op 28-01-2016).

⁴⁸ ‘U.S. Army, “Lessons from the War in Afghanistan”’, mei 1989, *NSA, US ASWA*, No. 11 (laatst geraadpleegd op 27-01-2016).

media de ‘ordelijkheid’ van de terugtrekking benadrukken en de verhalen over ‘de nederlaag van de Sovjets’ of ‘het alleen laten van een vriendschappelijke regering’ minimaliseren. Er zou echter, aldus de Amerikanen, een slecht getraind Afghaans leger achterblijven dat geen partij zou zijn voor de Moedjahedien.⁴⁹

Na de terugtrekking van de troepen zou de Sovjet-Unie Afghanistan blijven steunen met economische, humanitaire en militaire hulp. Ook de Verenigde Staten bleef de rebellen met wapens en covert hulp ondersteunen. Na een gefaalde coup tegen Gorbatsjov in augustus 1991, die door conservatieve leden van de CPSU was opgezet tegen het hervormingsbeleid van Gorbatsjov, besloot hij de steun aan Najibullah te stoppen. De Amerikanen besloten daarop ook de hulp aan de rebellen te beëindigen.⁵⁰ De geschiedenis vertelt ons dat de burgeroorlog in Afghanistan bleef voortduren en dat dit niet het enige conflict zou worden dat het land te verduren kreeg. De woorden ‘WE WON’ kregen met de opkomst van de Taliban, door Amerikaanse wapens gesteund, een nare nasmaak.

⁴⁹ ‘Defense Intelligence Agency, Defense Intelligence Appraisal, “Afghanistan: Soviet Withdrawal Scenario” ’, 09-05-1988, NSA, US ASWA, No. 10 (laatst geraadpleegd op 23-03-2016).

⁵⁰ Dimitrakis, *The secret war*, 230-233.

Conclusie

Op 27 december 1979 trokken Sovjetroepen buurland Afghanistan binnen, wat het begin vormde van een tienjarige oorlog tussen de Afghaanse regering, ondersteund door de Sovjet-Unie, en de rebellen, ondersteund door de Verenigde Staten. Ondanks de twijfel en onwil onder de Sovjets om te interveniëren in de maanden voorafgaand aan de invasie, hadden de angst voor een verheviging van de contrarevolutie aan de zuidelijke grens van de Sovjet-Unie, het geflirt van Amin met het Westen en de dood van Taraki gezorgd voor een omschakeling in het interventiebeleid. In het document *The Situation in A* werd de uiteindelijke beslissing tot interventie bevestigd. De Sovjets gaven twee argumenten als legitimering voor de invasie. Ten eerste werd het Verdrag van Vriendschap, Goednaberschap en Samenwerking van 1978 gepresenteerd als legitimering, waarbij de Sovjet-Unie uit loyaliteit het buurland Afghanistan te hulp was geschoten in de strijd tegen de rebellen en buitenlandse agressie. Ten tweede werd met artikel 51 uit het VN Handvest benadrukt dat Afghanistan het internationaal erkend recht had om hulp te vragen bij het gevaar van buitenlandse agressie. Nadat de Sovjets Afghanistan waren binnengetrokken, veroordeelde de rest van de wereld de actie en volgde er een VN-resolutie die zich tegen de interventie uitsprak. De Verenigde Staten begon vanaf januari 1980 met het heimelijk bewapenen van de Moedjahedien, in hun strijd tegen de Afghaanse regering en de Sovjet-Unie.

In de jaren die volgden werd de oorlog op verschillende manieren tegenover de lokale bevolking, de vijand en de internationale opinie gelegitimeerd. In dit onderzoek is gekeken in hoeverre het gebruik van psychologische operaties en propaganda de rol van de Sovjets en de Amerikanen, zowel in Afghanistan en in politieke-oorlogsvoering, heeft beïnvloed. Daarbij is voornamelijk ingegaan op de instrumenten, vorm, inhoud en wijze van verspreiding van psychologische operaties. De vormen van propaganda zijn opgedeeld in communicatie-PSYOPS, print-PSYOPS en broadcast-PSYOPS. Voorafgaand aan het onderzoek zijn zeven frames gekozen, waarna is gekeken of de Amerikaanse en Russische overheidsdocumenten binnen die frames kunnen worden gevangen. Dit zijn het ideologisch frame, het loyaliteitsframe, het geopolitieke frame, het juridisch frame, het Koude Oorlogsframe, het gezichtsverliesframe en het 'communistisch monster' frame.

In de Sovjetdocumenten is naar voren gekomen dat communicatie-PSYOPS zeer belangrijk werden bevonden. Door de Afghaanse bevolking te overtuigen van het goede doel van de Sovjetaanwezigheid in het land, werd de invasie in Sovjetogen mede gelegitimeerd. Een traditionele vriendschap en een brede basis van wederzijdse samenwerking werden benadrukt waarbij het loyaliteitsframe sterk naar voren kwam. Vormen van communicatie-PSYOPS waren bijvoorbeeld het praten met stammenhoofden, het 'kopen' van steun in ruil voor geld en wapens, de belofte van de vorming van lokale raden en het verbeteren van economische omstandigheden. Het lukte de regering echter niet om alle stammen aan de kant van de autoriteiten te krijgen. Het gebrek aan macht in de perifere gebieden en de minimale vooruitgang in de leefomstandigheden van de boerenbevolking en de arbeiders zorgden ervoor dat de vormen van communicatie-PSYOPS niet aansloegen bij de Afghaanse bevolking.

Een tweede vorm van propaganda is het gebruik van print-PSYOPS, die werden ingezet ter aanvulling van de mondelinge propaganda aan het volk. Zo werden er folders en pamfletten in Dari en Pasjtoe gedrukt, uitgedeeld tijdens bijeenkomsten en conferenties en in verschillende plaatsen langs de grens met Pakistan verspreid. Voor de verspreiding werden ook *prisoners of war* ingezet die de psychologische beïnvloeding moesten versterken. Vanwege het hoge percentage analfabetisme in Afghanistan werden kranten rijkelijk geïllustreerd. Desalniettemin hadden print-PSYOPS, vanwege dezelfde hoge mate aan analfabetisme, niet de uitwerking waar de Sovjets op hadden gehoopt.

Tot slot werd er gebruik gemaakt van broadcast-PSYOPS, waarmee beïnvloeding via de radio en televisie werd nagestreefd. Om dit mogelijk te maken, werd er een nieuw radiostation gebouwd om, naast de Sovjetpropaganda, ook de stem van de Afghaanse overheid te laten horen. De Russische persbureaus en televisiestations APN, TASS en Gostelradio werden ingezet om de Afghaanse media te helpen door het opzetten van een radiocommunicatiekanaal, de installatie van een krantendrukkers, de verdubbeling van uitzendtijd en het verzorgen van stages voor Afghaanse medewerkers in de Sovjet-Unie. Daarnaast werd ook het televisiemateriaal verdubbeld en werden er documentaires ontwikkeld in Dari en Pasjtoe. Hierbij werd Babrak Karmal veelvuldig gebruikt als ‘boodschapper’ voor de Afghaanse bevolking. Ondanks alle hulp van de Sovjets slaagde de Afghaanse regering er echter niet in om de propagandacampagnes succesvol uit te voeren. Vanaf 1986 komt in de onderzochte bronnen naar voren dat de Sovjets de strijd om het volk hadden verloren. De Sovjets hadden te weinig afgeweten van de geschiedenis en de denkwijze van de Afghaanse bevolking, en hadden daarmee niet voldaan aan de belangrijkste voorwaarde voor het succes van psychologische operaties: grondige kennis van de doelgroep.

Naast de beïnvloeding van de Afghaanse bevolking werden ook de vijand en eveneens de mondiale opinie geprobeerd te beïnvloeden door Russische propagandaleuzen in politieke-oorlogsvoering. Hierbij stonden een aantal onderwerpen centraal in een poging om de interventie te legitimeren. Ten eerste was het doel van de interventie om de ‘buitenlandse agressie’ tegen te gaan. Daarnaast was het overeenkomstig het vriendschapsverdrag uit 1978 en een rechtsgeldige actie conform artikel 51 van het VN Handvest. Ten vierde deelde de Sovjet-Unie geografisch een lange grens met Afghanistan en kon het zich daarom niet onverschillig opstellen tegenover de groeiende onrust aan deze zuidelijke grens. Moskou zag het als zijn internationale plicht om zorg te dragen voor de veiligheid van zowel de Sovjet-Unie als haar socialistische broederland Afghanistan. Hierin kwamen het juridische frame, het geopolitieke frame en het ideologische frame naar voren.

Waar in de PSYOPS en propaganda voor de Afghaanse bevolking het loyaliteitsframe en het ideologisch frame de boventoon voeren, staat in de propaganda voor politieke-oorlogsvoering het Koude Oorlogsframe centraal. Veel van de onderwerpen in de Russische overheidsdocumenten gaan over de rol die de Amerikanen speelden in het conflict. Zo werden de Amerikaanse wapenleveranties als de grootste destabiliserende factor in Afghanistan bestempeld, werd de CIA ervan beschuldigd actief bezig te zijn met het ronselen van stammen om zich bij de rebellen aan te sluiten, en gaf de Sovjet-Unie de

Amerikanen de schuld van het opnieuw aanwakkeren van de Koude Oorlog. De vertraging van de SALT II-ratificatie, de oplegging van economische sancties, de boycot van de Olympische Spelen in Moskou en de opstelling van nucleaire wapens in Europa, werden gezien als een zeer agressief beleid van de Verenigde Staten jegens de Sovjet-Unie. Bovendien werden de Amerikanen door de Sovjets beschuldigd van het creëren van een broeinest aan internationale spanning in het Midden-Oosten en stonden daarbij eveneens aan de poorten van de Sovjet-Unie. Ook de pogingen van de Amerikanen om militaire superioriteit te verkrijgen, en de NAVO en Europa achter zich te krijgen, werden gezien als een versterking van de Koude Oorlogssfeer.

Na de invasie van de Sovjets in december 1979 gingen de Verenigde Staten al snel over tot het bewapenen van de Afghaanse rebellen. Hierbij was het ultieme doel om de militaire en politieke kosten voor de Sovjets gedurende de bezetting zo hoog mogelijk te maken. Ook door de Amerikanen werd ingezien dat de rol van het volk belangrijk was om, in dit geval, de kosten voor de Sovjets te verhogen. Zo werden er hulpcampagnes opgezet om de ontvolking in Afghanistan tegen te gaan, zodat de steun aan de rebellen in de Afghaanse dorpen kon worden versterkt. Er werden scholen en ziekenhuizen gebouwd, er werd geïnvesteerd in boeren en NGO's werden aangespoord om in humanitaire steun aan de rebellen te voorzien. Educatie was in de onderzochte bronnen een belangrijk onderdeel van communicatie-PSYOPS en dit werd gerealiseerd door het geven van leeslessen, het drukken van schoolboeken en het trainen van leraren.

Ook bij print-PSYOPS lag de nadruk op educatie voor de bevolking. Zo werd er veel aandacht besteed aan de voorbereiding, herziening en invoering van nieuw schoolmateriaal, en werd er een documentatiecentrum opgezet om materiaal over de Afghaanse geschiedenis, cultuur en oorlog te verzamelen, te bewaren en te ontwikkelen. Juist educatie was belangrijk om de Afghaanse bevolking een alternatief voor het communistisch narratief te bieden en hen de gevaren van deze ideologie te laten inzien. Naast educatieve inspanningen werden er ook brochures uitgegeven om het beleid van de Verenigde Staten aan de Afghaanse bevolking en buitenlandse journalisten uit te leggen.

De nadruk op publieksdiplomatieke steun aan de rebellen werd uitgevoerd door in de media de oorlog op de voorgrond te houden en daarmee zowel in eigen land als internationaal publiek bewustzijn te creëren. Er werd daarom een *Afghan media project* opgezet waarbij de Universiteit van Boston was verbonden aan een project dat Afghanen trainde in het vergroten van hun filmische kwaliteiten om de productie van beeldmateriaal over de oorlog te verhogen. Daarnaast werd Amerikaanse beïnvloeding via radio mogelijk gemaakt door de radiozender *Voice of America*, die materiaal uitzond in Dari en Pasjtoe en werden er audiocassettes ontwikkeld om de rebellen, studenten en lokale bevolking te doen inzien wat er gaande was in het land.

Na de interventie van de Sovjets in Afghanistan ondernam president Carter niet alleen militaire stappen in Afghanistan, maar werden er ook een aantal drastische maatregelen genomen op het gebied van politieke-oorlogsvoering. Zo werden er diverse sancties opgelegd, zoals de uitstel van de ratificatie van het SALT II-verdrag, het reduceren van graanimporten, het inperken van de Russische vissersvloot

in Amerikaanse wateren en het boycotten van de Olympische Spelen in Moskou. Tot slot werd de media-aandacht ook op internationaal gebied vergroot. Er werd een *Working Group on Afghanistan* opgesteld waaronder alle inspanningen van de Amerikaanse regering op het gebied van het vergroten van de media-aandacht werden gecoördineerd. Daarnaast werden er presentaties, seminars en benefietgala's georganiseerd om geld in te zamelen, informatie te verschaffen over de oorlog en aandacht te vragen voor de humanitaire tragedie die ondertussen in Afghanistan plaatsvond. Ook werden er voortgangsrapporten van de Amerikaanse ambassade uit Kabul gedeeld met Westerse journalisten om de nieuwsverstrekking te beïnvloeden. Tot slot bracht *Voice of America* het nieuws in 43 andere taalzenders de hele wereld over.

Net als bij de Sovjets waren ook de Amerikaanse bronnen doordrongen met het Koude Oorlogsframe. Zo werden de Sovjets ervan beschuldigd bezig te zijn met de Sovjetisering van Afghanistan. Alle documenten, boekwerken en museumstukken die de voltooiing van het Sovjetiseringsproces in de weg stonden werden vernietigd. Ook hielden de Sovjets er een schijnveiligheid en schijnstabiliteit op na in de hoofdstad. Daarnaast maakten de Sovjets, volgens de Amerikanen, gebruik van het 'marionettenregime' van Babrak Karmal om de bevolking te overtuigen van de communistische ideologie. Deze ideologie kwam vaak terug in de Amerikaanse bronnen als een gevaar voor de mensheid en kan daarom worden gevangen binnen het 'communistisch monster' frame. Tot slot maakten de Sovjets zich schuldig aan de verspreiding van anti-Amerikaanse propagandacampagnes en bevestigden CIA-bronnen dat de Sovjets de Amerikanen bestempelden als de escalerende factor binnen de oorlog.

In de documenten van het MTF-archief is veel correspondentie te vinden tussen President Carter en Thatcher. Daarin was de rol voor Groot-Brittannië weggelegd als zowel de rechterhand van de VS, de initiator van NAVO-voorstellen en de uitvoerder van propagandamiddelen tegen de Sovjets. Thatcher was, op verzoek van Carter, de eerste Europese leider die stevig stelling nam tegen de invasie van de Sovjets in Afghanistan. Daarnaast was ze de spil tussen de Verenigde Staten en Europese landen zoals Frankrijk en de Bondsrepubliek Duitsland, waarbij Giscard en Schmidt meerdere keren hun onvrede uitspraken over het beleid van de Verenigde Staten en diens minimale overleg met de Europese landen. Tot slot werden er ook diverse PSYOPS ingezet tegen de Sovjets. Zo werd getracht de aandacht te vestigen op de Sovjetaanwezigheid in het Midden-Oosten, een link te leggen tussen communistische landen enerzijds en 'terrorisme' anderzijds, en raciale discriminatie in de Sovjet-Unie te illustreren. Daarnaast werkte de radioservice van de BBC nauw samen met de VOA en steunde de Britse regering de Amerikaanse boycot van de Olympische Spelen.

Na het aantreden van Michail Gorbatsjov in 1985 als secretaris-generaal van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie veranderde de situatie drastisch op het internationale wereldtoneel. Gorbatsjov stelde zich veel gematigder op dan zijn voorganger en bracht, in het licht van het 'nieuwe denken', de wens naar voren om de Sovjettroepen terug te trekken uit Afghanistan. Op 15 mei 1988 werd begonnen met het terugtrekken van de troepen. In de bronnen kwam vanaf 1985 een nieuw frame naar voren

waarbij de nadruk werd gelegd op het vermijden van gezichtsverlies bij de Sovjets en het aanmoedigen van nationale verzoening in Afghanistan. In de gesprekken tussen Reagan en Gorbatsjov kwam de gezamenlijke wens van een neutraal en onafhankelijk Afghanistan vaak naar voren. Daarnaast werden er veel onderhandelingen gevoerd waarin voorwaarden aan hun eigen en elkaars acties werden gesteld. Lange tijd bleef de CIA echter zeer sceptisch over de veranderde houding van de Sovjet-Unie. De officiële aankondiging van de terugtrekking was voor velen binnen de Amerikaanse regering een verrassing, maar was desondanks een positieve ontwikkeling. Het was een triomf voor het Westerse beleid in Afghanistan en het zou bevestigen dat de macht van Moskou in het buitenland zijn grenzen kende.

Door de Amerikaanse en Russische overheidsdocumenten met elkaar te vergelijken kunnen we concluderen dat de nadruk van PSYOPS bij de Sovjets voornamelijk op het Koude Oorlogsframe, het ideologisch frame en het loyaliteitsframe heeft gelegen. Na de aanstelling van Gorbatsjov is er een frameshift te zien naar het accent op het vermijden van gezichtsverlies en het aandringen tot nationale verzoening. Door in de propaganda te richten op deze nationale verzoening, werd het eigenlijke verlies en de totale mislukking van de oorlog bij de Sovjets verdoezeld. Daarnaast werd benadrukt dat de Sovjet-Unie haar internationale plicht had voltooid en haar troepen in volledige overeenstemming met de Afghaanse regering had teruggetrokken. Bij de Amerikaanse bronnen lag de nadruk eveneens op een Koude Oorlogsframe, waarbij het centrale thema in de Amerikaanse retoriek het verhogen van de kosten voor de Sovjets was. Daarbij werd de Sovjet-Unie vaak genoemd als communistisch kwaad dat de wereld wilde overheersen. Na de officiële aankondiging van Gorbatsjov werd de houding van de Verenigde Staten eveneens gematigder en zag Washington zijn kans schoon om de oorlog in zijn voordeel te beslissen en de Sovjet-Unie als grote verliezer aan te wijzen.

De Sovjets hebben gedurende de gehele oorlog geprobeerd om de Afghaanse bevolking voor zich te winnen. Daarbij is veel gebruik gemaakt van PSYOPS en propaganda. Het lukte de Sovjets echter niet om het volk achter zich te krijgen. Voor de Amerikanen was de situatie anders. Zij konden de Afghaanse bevolking beïnvloeden via een lokale niet-statelijke actor: de Moedjahedien. Daarbij was het hoofddoel om de kosten van de Sovjets zo hoog mogelijk te maken en werd educatie ingezet als middel om de communistische ideologie in Afghanistan te bestrijden. Desondanks waren de PSYOPS, afgezien van de grote mate van gebruik, ondergeschikt aan de hoofdmissie van de Amerikanen in Afghanistan, namelijk het leveren van wapens en andere geheime steun aan de rebellen. Wel heeft de rol van propaganda in politieke-oorlogsvoering een belangrijke rol gespeeld bij de Amerikanen. Door de media-aandacht voor de oorlog te vergroten en internationaal bewustzijn te creëren zorgden de Verenigde Staten eveneens voor het verhogen van de kosten voor de Sovjets door laatstgenoemden internationaal in een kwaad daglicht te stellen. Toen de Sovjets in 1989 vertrokken, was er onder de Amerikanen sprake van een overwinningsgevoel dat in sommige studies zelfs zo ver gaat dat deze overwinning het einde van de Sovjet-Unie en de Koude Oorlog betekende. Dit gevoel van overwinning was in de jaren die volgden echter vrij snel bekoeld. Al spoedig bleek dat de covert hulp van de Amerikanen aan de

Moedjahedien het begin was van het ontstaan van een zeer machtige en gewelddadige, fundamentalistische terroristische groepering in Afghanistan: Al Qaida.

Literatuurlijst

Gedrukte primaire bronnen

- Allied joint publication 3.10.1. Allied joint doctrine for psychological operations*, Ministry of Defence of the United Kingdom (2014).
- Field Manual. FM 3-05.30. Psychological operations*, United States Department of Army (2005).
- Field Manual. FM 3-05.301. Psychological operations tactics, techniques and procedures*, United States Department of Army (2003).
- Joint publication 3-13.2. Psychological operations*, United States Department of Defense (2010).
- Military decision on MC 402/1. NATO military policy on psychological organisations (PSYOPS)*, Secretary General of the North Atlantic Treaty Organisation (2003) i-15.
- TNO-rapport. TNO-DV 2006 A211. Psychologische operaties: de theorie van gedragsbeïnvloeding*, TNO Defensie en Veiligheid (2006) 1-49.

Gedrukte secundaire bronnen

- Andrew, C. en V. Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive II. The KGB and the World* (Londen 2005).
- Barfield, T., *Afghanistan. A cultural and political history* (Princeton en Woodstock 2010).
- Braithwaite, R., *Afgantsy. The Russians in Afghanistan 1979-89* (Londen 2011).
- Brunner, E.M., *Foreign security policy, gender, and the US military identity* (Houndmills 2013).
- Burleigh, M., *Bloed en woede. Een culturele geschiedenis van het terrorisme*, Vert. R. Fagel e.a. (Londen 2008).
- Clausewitz, C. von, *On war. Book II. On the theory of war*, Vert. M. Howard en P. Paret (New York 1993).
- Collins, J.J., *The Soviet invasion of Afghanistan. A study in the use of force in Soviet foreign policy* (Lexington en Toronto 1986).
- Dimitrakis, P., *The secret war in Afghanistan. The Soviet Union, China and the role of Anglo-American intelligence* (Londen en New York 2013).
- Dimitriu, G.R., 'Winning the story war: Strategic communication and the conflict in Afghanistan', *Public Relations Review*, Vol. 38, No. 2 (2012) 195-207.
- Dimitriu, G.R. en B. de Graaf, 'De missie in Uruzgan als strategisch narratief', *Atlantisch Perspectief*, Vol. 35, No. 8 (2011) 9-15.
- Freedman, L., *Strategy: A history* (Oxford 2013).
- Galster, S. 'Afghanistan: The making of U.S. policy, 1973-1990' in: J. Prados en S. Savranskaya (eds.) *The September 11th sourcebooks. Volume II: Afghanistan: Lessons from the last war. National Security Archive Electronic Briefing Book No. 57*, fictieve pagina's 1-19. [Http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/essay.html](http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/essay.html) (laatst geraadpleegd op 21-03-2016).
- Girardet, E.R., *Afghanistan: The Soviet war* (Beckenham en Surry Hills 1985).

- Gorp, B. van, 'Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures', *KWALON*, Vol. 35, No. 2 (2007) 13-18.
- Giustozzi, A., *War, politics and Society in Afghanistan, 1978-1992* (Washington 1999).
- Holloway, D., 'Gorbachev's new thinking', *Foreign Affairs*, Vol. 68, No. 1 (1988-1989) 66-81.
- Huntington, S.P., 'The clash of civilizations?', *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 3 (1993) 22-49.
- Huntington, S.P., *The clash of civilizations and the remaking of world order* (Londen 1996).
- Koenker, D.P. en R.D. Bachman (eds.), *Revelations from the Russian Archives. Documents in English translation* (Washington 1997).
- Lyakhovskiy, A.A., 'Inside the Soviet invasion of Afghanistan and the seizure of Kabul, December 1979', *CWIHP Online Working Paper No. 51*, Vert. G. Goldberg en A. Kalinovsky (2007) fictieve pagina's 1-76. <https://www.wilsoncenter.org/publication/inside-the-soviet-invasion-afghanistan-and-the-seizure-kabul-december-1979> (laatst geraadpleegd op 12-12-2015).
- Mitrokhin, V. 'The KGB in Afghanistan', *Cold War International History Project (CWIHP) Online Working Paper No. 40* (2002) fictieve pagina's 1-171, aldaar passim. <https://www.wilsoncenter.org/publication/the-kgb-afghanistan> (laatst geraadpleegd op 12-12-2015).
- Munoz, A., *U.S. military information operations in Afghanistan. Effectiveness of psychological operations 2001-2010* (Santa Monica 2012).
- Nissen, T.E., '#Getusedtolosingcontrol. Social media, strategic narratives and stratcom', *The Three Swords Magazine*, Vol. 28 (2015) 45-49.
- Paul, C., *Information operations. Doctrine and practice. A reference handbook* (Westport en Londen 2008).
- Qualter, T.H., *Propaganda and psychological warfare* (New York 1962).
- Riedel, B., *What we won. America's secret war in Afghanistan. 1979-1989* (Washington 2014).
- Rogers, T., *The Soviet withdrawal from Afghanistan. Analysis and chronology* (Westport 1992).
- Roselle, L., *Media and the politics of failure. Great powers, communication strategies, and military defeats* (New York en Houndmills 2006).
- Roy, O., 'Lessons from the Soviet/Afghan War', *Adelphi papers*, Vol. 31, No. 259 (1991) 1-77.
- Schrover, M., 'Problematisation and particularisation: the Bertha Hertogh story', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, Vol. 8, No. 2 (2011) 3-31.
- Smith Jr., P.A., *On political war* (Washington 1989).

Elektronische bronnen

Federation of American Scientists – Intelligence Resource program: Official intelligence-related documents

[Http://fas.org/irp/offdocs/](http://fas.org/irp/offdocs/)

- National Security Decision Directive No. 75: U.S. relations with the USSR (Washington 1983).
[Http://fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-75.pdf](http://fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-75.pdf) (laatst geraadpleegd op 20-03-2016).
- National Security Decision Directive No. 166: US Policy, Programs, and Strategy in Afghanistan (Washington 1985).
[Http://fas.org:8080/irp/offdocs/nsdd/nsdd-166.pdf](http://fas.org:8080/irp/offdocs/nsdd/nsdd-166.pdf) (laatst geraadpleegd op 04-04-2016).

Freedom of Information Act Electronic Reading Room CIA (FOIA CIA)

[Http://www.foia.cia.gov/collection/](http://www.foia.cia.gov/collection/)

- ‘Reagan Collection’ (RC)
[Http://www.foia.cia.gov/collection/reagan-collection](http://www.foia.cia.gov/collection/reagan-collection)

Margaret Thatcher Foundation (MTF)

[Http://www.margaretthatcher.org/archive/search.asp](http://www.margaretthatcher.org/archive/search.asp)

The National Security Archive (NSA)

[Http://nsarchive.gwu.edu](http://nsarchive.gwu.edu)

- Collectie ‘The Soviet Experience in Afghanistan’ (SEA)
<http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/soviet.html>
- Collectie ‘US Analysis of the Soviet War in Afghanistan’ (US ASWA)
<http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/us.html>
- Collectie ‘Documentation on Early Cold War U.S. Propaganda Activities in the Middle East’ (DECW)
[Http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB78/docs.htm](http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB78/docs.htm)
- Interview with Dr. Zbigniew Brzezinski (13-06-1997), Episode 17 (1999).
[Http://nsarchive.gwu.edu/coldwar/interviews/episode-17/brzezinski2.html](http://nsarchive.gwu.edu/coldwar/interviews/episode-17/brzezinski2.html) (laatst geraadpleegd op 18-03-2016).

United Nations

[Http://www.un.org/](http://www.un.org/)

- Charter of the United Nations (1945). Chapter 7: Action with respect to threats to peace, breaches of the peace, and acts of aggression.
[Http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html](http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html) (geraadpleegd op 03-01-2016).

- Resolutions and decisions adopted by the General Assembly of the United Nations during its 35th session, 70th plenary meeting on 20 November 1980, 35/37: The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security (1980).
<http://www.un.org/documents/ga/res/35/a35r37e.pdf> (laatst geraadpleegd op 03-01-2016).
- Peacekeeping operations: United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan (UNGOMAP), United Nations, Peace and Security Section of the Department of Public Information in cooperation with the Department of Peacekeeping Operations, Background information (2002).
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/ungomap/background.html> (laatst geraadpleegd op 04-04-2016).

United States Library of Congress (LoC)

<https://www.loc.gov/>

- Kaart van etnische groeperingen in Afghanistan. Opgemaakt door de CIA (Washington 1979).
<https://www.loc.gov/item/80692154/> (laatst geraadpleegd op 22-12-2015).

VPRO-programma 'Tegenlicht'

<http://tegenlicht.vpro.nl/>

- *Cyberjihad*, VPRO 'Tegenlicht', uitzending van 10-04-2016.
http://www.npo.nl/vpro-tegenlicht/10-04-2016/VPWON_1246112 (laatst geraadpleegd op 20-04-2016).

Wilson Center Cold War International History Project (CWIHP)

<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collections>

- Collectie 'Soviet Foreign Policy' (SFP)
<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/75/soviet-foreign-policy>
- Collectie 'Soviet Invasion in Afghanistan' (SIA)
<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/76/soviet-invasion-of-afghanistan>
- Collectie 'United States Soviet Relations' (US SR)
<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/84/united-states-soviet-relations>
- Collectie 'Mitrokhin Archive' (MA)
<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/52/mitrokhin-archive>
- Collectie 'Intelligence Operations in the Cold War' (IOCW)
<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/45/intelligence-operations-in-the-cold-war>